

T.C.

**BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE
ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ: SURİYELİ
SIĞINMACILAR BAĞLAMINDA**

Ela ATLAS

185030006

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Hanefi YAZICI

Bandırma 2022

T.C.

**BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE’NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE
ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ: SURİYELİ
SIĞINMACILAR BAĞLAMINDA**

Ela ATLAS

185030006

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Hanefi YAZICI

Bandırma 2022

ÖZET

TÜRKİYE'NİN GÖÇ YÖNETİMİNDE ULUSLARARASI ÖRGÜTLERİN ROLÜ: SURİYELİ SİĞINMACILAR BAĞLAMINDA

ELA ATLAS

Göç insanlık tarihi boyunca çeşitli sebeplerle ortaya çıkmış bir olgudur. Farklı nedenlerle insanların bireysel veya kitleler halinde bir yerden başka bir yere olan hareketini ifade etmektedir. Muhtelif sebeplerle gerçekleşen göç eylemi çeşitli etkilere ve gelişmelere neden olabilmektedir. Göç başladığı yerde bazı olayların sonucu olan bir kavram olarak ulaştığı yerde başka değişimlerin sebebi olan çok nedenli ve çok sonuçlu bir kavramdır. Başka bir yere varma durumu olan göç, ulaştığı toplumun kültürünü, demografik yapısını ve ülkenin dış politika ilişkilerini etkileyebilmektedir. Ülkenin kültürel ve demografik yapısına ve dış ilişkilerine olumsuz yönde etki yaratabileceği gibi diğer yandan iş birliği ve yönetim alanında katkı da sunabilmektedir. Dolayısıyla bu sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi gerektiği düşünülmektedir. Göç yönetiminin yetersiz kalması halinde eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerinin ev sahibi ülkenin halkına olması gerektiği şekilde sunulmamasına yol açabilmektedir. Böylece göç yoğunluğunun artması bir ülke açısından altından kalkamayacağı bir durum halini alabilmektedir. Devletlerin gücünün yetmediği ya da yaptıkları anlaşmalar neticesinde belirsizlik içeren konularda birçok farklı kurum ve kuruluş ile iş birliği yapabildiği bilinmektedir. Suriye iç savaşından sonra Türkiye en çok göç alan ülke durumuna düşmüştür. Bu süreç boyunca Uluslararası Örgütler de Türkiye'nin yetersiz kaldığı durumlarda destek sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir. Bu durumda çalışmalarını sürdürenlerden Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM)) sahip oldukları ideolojiler doğrultusunda yardım sağlamaktadır. İdeolojik görüşleri kurumların faaliyet ve politikalarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde Neo-liberalizm kuramı uluslararası işbirlikleri baz alan bir vizyona sahip olduğu için Uluslararası Örgütlerin yeri Neo-liberalizm kuramı açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Göç Yönetimi, Neo-liberalizm, Suriye Savaşı, Uluslararası Örgütler, Yönetişim

ABSTRACT

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN TURKEY'S MIGRATION MANAGEMENT: IN THE CONTEXT OF SYRIAN REFUGEES

ELA ATLAS

Migration is a phenomenon that has emerged for various reasons throughout human history. It refers to the movement of people, individually or in masses, from one place to another for various reasons. The act of migration, for different reasons, can cause various effects and developments. Migration is a multi-causal and multi-consequential concept that is the result of some events where it starts and the cause of other changes where it arrives. Migration, which is a state of arriving in another place for different reasons, can affect the culture and demographic structure of the society it reaches and the foreign policy relations of the country. It can have a negative impact on the cultural and demographic structure of the country and its foreign relations, but it can also contribute to cooperation and good governance. Therefore, this process needs to be managed in a healthy way. If migration management is inadequate, education, health, and infrastructure services may be inadequate or interrupted in the event of a migration due to inadequate provision of education, health, and infrastructure services to the host population. However, an increase in the intensity of migration can become an insurmountable situation for a country. It is known that states can cooperate with many different institutions and organizations on issues that they cannot afford or that involve uncertainty as a result of the agreements they have made. This Throughout the process, international organizations have also provided and continue to provide support where Turkey has fallen short. The United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) and the International Organization for Migration (IOM) provide assistance in line with their ideologies. Their ideological views have a significant impact on shaping the activities and policies of the organizations. Today, the theory of neo-liberalism is the international Since it has a perspective in terms of cooperation, the place of international organizations is examined from the framework of neo-liberalism.

Keywords: Migration, Migration Management, Migration Governance, Neo-liberalism, International Organizations.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında emeği geçen desteğini ve bilgisini esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Doç. Dr. Hanefi YAZICI'ya katkılarından dolayı ve bu süreçte bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, zamanını ve güler yüzünü esirgemeyen, fikir ve geri bildirimleriyle katkısı olan çok değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

Ela ATLAS
Bandırma 2022

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ETİK BEYAN SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER	vi
KISALTMALAR	vii

1. BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	1
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Metodolojisi	3
1.4. Bölüm Planı	4
1.5. Araştırmanın Hipotezi	4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	5

2. BÖLÜM LİBERALİZM

2.1. Liberalizm Kavramı	6
2.2. Liberalizm'in Dünyadaki Tarihsel Süreci	10
2.2.1. Liberalizm'in Türkiye'deki Gelişimi	17
2.2.2. Liberalizm'in Gerilemesi	20
2.3. Neo-liberalizm	21
2.3.1. Neo-Liberal Kurumsalcılık Kuramı	21

3. BÖLÜM GÖÇ ve GÖÇ YÖNETİMİ KAVRAMLARI

3.1. Göç Kavramı	23
3.1.1. Göçün Tanımı	23
3.1.2. Göçün Nedenleri	24
3.1.3. Göçün Sonuçları.....	25
3.2. Göç Çeşitleri.....	26
3.2.1. İç ve Dış Göç.....	26
3.2.2. Zorunlu ve Gönüllü Göç	27
3.2.3. Kalıcı ve Geçici (Mevsimlik) Göç	28
3.3. Göç Yönetimi	28
3.3.1. Göç Yönetiminin Hukuki Dayanakları	29
3.3.2. Türkiye’de Göç Yönetimi	35
3.3.3. Türkiye’nin Göç Alanındaki Politikası	37
3.3.4. Göç İdaresi Başkanlığı	44
3.4. Göç Yönetişimi.....	46
3.5. Suriyeli Göçmenler ve Türkiye Etkileşiminin Etkileri.....	48
3.6. Suriyeli Göçmenler Bağlamında Merkezi İdare.....	50
3.7. Suriyeli Göçmenler Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşları.....	53

4. BÖLÜM ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

4.1. Uluslararası Örgütlerin Ortaya Çıkışı.....	57
4.2. Göçle İlgili Faaliyetler Yürüten Uluslararası Kuruluşlar	60

4.2.1.	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	61
4.2.2.	Uluslararası Göç Örgütü	72

5. BÖLÜM DEĞERLENDİRME

5.1.	BMMYK'nın Göç Alanında Yürüttüğü Çalışmalar	75
5.2.	IOM'in Göç Alanında Yürüttüğü Çalışmalar	82
5.3.	Liberalizm Açısından Uluslararası Örgütlerin Çalışmaları	89
5.4.	Neo-Liberalizm Açısından Uluslararası Örgütlerin Çalışmaları	90
SONUÇ		92
KAYNAKLAR		94

ŞEKİLLER

Şekil 2.1. : GİB Teşkilat Şeması.....	45
---------------------------------------	----

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ACU	: Assistance Coordination Unit Sivil Toplum Kuruluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GİGB	: Göç İdaresi Genel Başkanlığı
HÜGO	: Hacettepe Üniversitesi Siyaset ve Göç Araştırmaları Merkezi
HYD	: Helsinki Yurttaşlar Derneği
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İGAMDER	: İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri Derneği
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği
MÜLTECİ-DER	: Mültecilerle Dayanışma Derneği
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
STK	: Sivil Toplum Kuruluğu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti

Tunus'ta işsizliğin artması ve halkın rejime karşı yükselen memnuniyetsizliğinin bir sonucu olarak "Arap Baharı" şeklinde adlandırılan bir olayların fitili ateşlenmiştir. Bu olay ile birlikte birçok ülkede halk ayaklanmaya başlamıştır. Bunun üzerine Suriye'de karışıklık ve iç savaş başlamıştır. Bu durumun bir yansıması olarak Suriyeliler Türkiye'ye göç etmeye başlamıştır. Arap Baharı'nın gerçekleşmesi yıllarca sürecektir büyük bir göç hareketliliğinin başlamasına neden olmuştur.

Suriyelilerin Türkiye göç etmesinde, uygulanan politikaların yanı sıra Türkiye'nin jeopolitik konumu da etkili olmuştur. Suriye ile sınır komşusu olması, kültür ve tarihi açıdan benzerlikler göstermeleri gibi faktörlerde söz konusudur.

Suriyeli halkın göç etmeye başlamasıyla birlikte göç yönetimi modeli kullanılarak süreç yönetilmeye çalışılmıştır. Ancak, göç hareketliliğinin artması ve göç eden kitlenin sayısının beklenmedik bir şekilde artması modelin uygulanmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Suriyelilerin Türkiye'ye göçü ile beraber göç alanında var olan politikaların yeterli olup olmadığı sorusu ile karşılaşmıştır. Türkiye'nin göç politikası önceki yıllarda bu alanda imzaladığı anlaşmalara dayanmaktadır. Bu anlaşmaların temeli Dünya Savaşları sonrası elde edilen acı tecrübelerle dayanması nedeniyle kapsamı sadece Avrupa ile sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda mültecilik için gerekli olan kriterler Suriyeliler sağlanamamaktadır. Bu durum göç politikalarının yetersiz olduğunun kalmasına neden olarak yeni kanun, yönetmelik ve yönergeler oluşturulması gerekliliği gün yüzüne çıkarmıştır.

Göç politikasının yetersiz kalması, göç alanında çalışan personelin alanında uzman olmaması, kolluk kuvvetleri mensubu olmalarının bir sonucu olarak göçmenlere güvenlik algılanması ile yaklaşması gibi nedenlerden ötürü Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile hukuki sorunlar yaşanmıştır. Bunun üzerine göç politikasına ilişkin sorunların çözülmesi ve Avrupa Birliği'ne uyum süreçleri

kapsamında kanun ve düzenlemeler gerçekleştirilmeye başlamıştır. Bu çerçevede 2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Böylelikle Suriyeli göçmenler geçici koruma statüsü kazanmıştır. Buna ek olarak sadece göç alanında çalışacak sivil bir kuruluş olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuştur. Böylelikle göç yönetimi süreci sivilleştirilmiştir. Ayrıca, göç yönetimi modelinden göç yönetişimi modeline geçilmesinin önü açılmıştır.

Uluslararası Örgütler, yaşanan göç sürecinin Türkiye'nin ekonomisi ve göçmenler açısından olumsuz etkilemesinin önüne geçmek amacıyla Türkiye'ye destek sağlamaktadır. Uluslararası Örgütlerin kuruluşları itibari ile çeşitli amaçlara sahiptir. Sahip oldukları amaçlar kapsamında destek ve yardımlarını gerçekleştirirler. Bu açıdan sahip oldukları ideolojik görüşler kurumların faaliyet ve politikalarının şekillenmesinde büyük bir öneme sahiptir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) ve IOM (Uluslararası Göç Örgütü) göç ve mültecilerle çalışmaları dolayısıyla birbirleriyle etkileşim halinde olan ve bu nedenle sıklıkla birbirleri ile karşılaştırılan kurumlardır (Mencütek, 2020, s. 14). BMMYK ve IOM çalışma alanları olan göç ve mülteciler konusunda oldukça deneyimli ve köklü kuruluşlardır. Bu iki örgütte birbirlerine yakın tarihlerde kurulmaları ve aynı çalışma alanına sahip olmaları işbirliklerinin önünü açmaktadır. Kısacası aynı ekosistemde bulunan iki köklü kuruluş şeklinde tanımlamak mümkündür (Dairon & Badache, 2021).

Buna karşın, uyguladıkları yöntem ve faaliyetlerin şekli açısından birbirlerinden ayrılırlar. BMMYK mülteciler alanında kural koymak, düzenleme yapmak vb., faaliyetler üzerinde çalışan bir örgüt iken IOM daha çok gönüllü geri dönüş, yeniden yerleştirme ve uyum çalışmaları gibi işlevsel çalışmalar yürütmektedir. Dolayısıyla BMMYK gibi katı bir yetkiye sahip olması söz konusu değildir (Hall, 2015). Buna karşın yapmış oldukları çalışmalar incelendiğinde faaliyet gösterdikleri alanın aynı olması ve kuruluş tarihlerinin birbirlerine yakın olması gibi durumlar nedeniyle birlikte araştırılmaları büyük bir önem arz etmektedir.

Dünyanın genelinde ulus devletlerin ekonomi ve siyasi yönetmek için kullandıkları çeşitli düşünce şekilleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de

liberalizmdir. Liberalizm kavramının dayandırıldığı temel yapıtaşları kişi hak ve özgürlükleridir. Devletin gücünü vatandaşlarının iyiliğinden aldığına dair bir görüş hakimdir. Buna göre devlet ancak vatandaşlarının iyi olduğu kadar güçlü veya tam tersi şeklinde bir yargıya varılabilmektedir (Toker, 2005). Liberalizm için bireylerin toplum içerisindeki hareketlerini ve toplumla etkileşiminin özgür bir şekilde gerçekleştirilmesi ve bu özgürlüğün korunması önemli unsurlardır (Aktan, 1996). Modern toplumun ancak bu temel unsurlar gözetilerek oluşturulabileceği ön görülmektedir. BMMYK ve IOM'ın yaptıkları çalışmalarda üstlendikleri roller ve amaçları bu kapsamda incelenmesi daha uygun olacaktır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye'nin göç politikası ve politikanın belirlenmesinde önemli rol oynayan Uluslararası Aktörlerin tarihi gelişimleri, yürüttüğü/yürütmekte olduğu çalışmalar ve amaçları değerlendirilmiştir. Göç alanında çalışma yapan BMMYK ve IOM Türkiye için oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu iki kuruluşta var olan göç yönetimi modelinin uygulanması, analiz edilerek etkilerinin araştırılması ve geliştirilmesi alanında büyük katkıda bulunmaktadır.

Ancak, Uluslararası Örgütlerin yaptıkları çalışmalarda kuruluş misyon ve vizyonlarını yansıttığı unutulmamalıdır.

Bu açıdan dikkat edilmesi gereken bir nokta, bu örgütlerin devletin politikalarını etkilerinin dikkatli şekilde değerlendirilmesidir. Bu kapsamda çalışmada, Suriyeli sığınmacılara ilişkin olarak Türkiye'nin göç yönetimindeki Uluslararası Örgütlerin rollerinin liberalizm çerçevesinden incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada, çevrimiçi ve çevrimdışı ortamda bulunan rapor, kitap vb., dokümanların incelenerek literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak BMMYK, IOM ve Göç İdaresi Genel Başkanlığı (GİGB) websiteleri incelenmiş ve konuya ilişkin raporlar taranmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda ulaşın bilgiler incelenerek liberalizm ve göç kavramların ile bahse konu örgütlerin tarihsel gelişimleri

gözenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında liberalizm çerçevesinde BMMYK ve IOM'in Suriyeli göçmenlere ilişkin yürüttüğü çalışmalar analiz edilmiş ve liberalizm açısından önemi değerlendirilmiştir.

1.4. Bölüm Planı

Araştırmada ilk olarak liberalizm ve göç kavramlarının tanımlanmasıyla konunun ana hatları belirlenecektir. Bu çalışmada liberalizm açısından değerlendirme yapılacağı için liberalizm kavramının dayandığı değerler, tarihsel gelişimi ve etkilerinin açıklanması gerekmektedir. Bu çerçevede 2. bölümde liberalizm kavramının ortaya çıkışı, gelişimi, etkileri ve tarih içerisinde geçirdiği süreçlere yer verilmiştir. Bir sonraki bölümde göç, yönetimi ve göç yönetimi kavramlarının yanı sıra Suriye Krizi ve Türkiye'nin göç politikası açısına değinilmiştir. 4. bölümde göç alanında çalışmalarını gerçekleştiren Uluslararası Örgütlere yer verilmiştir. BMMYK ve IOM'in kuruluşları, görev ve sorumlulukları, takip ettikleri uygulamalar ve göç politikasına etkileri incelenmiştir.

Son olarak 5. bölümde incelenen kurumların Suriyeli göçmenlere ilişkin olarak yürüttüğü/yürütmekte olduğu çalışmalar liberalizm perspektifinden değerlendirilmiştir.

Sonuç bölümünde ise hipotezin karşılanma derecesi tartışılarak liberalizmin gelişimi açısından Uluslararası Örgütlerin önemine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Örgütler belirli amaçlarını gerçekleştirmek üzere kurulmaktadır. Göç alanında çalışan Uluslararası kurum ve kuruluşlar düşünüldüğünde yaptıkları çalışmalar ülkenin İçişleri karışmak şeklinde de anlaşılabilir. Bu nedenle ülkenin göç politikasının düzenlenmesi gibi yollar izlenebilmektedir. Bu gibi durumlarda ülkenin söz konusu Uluslararası Örgütlerle benzer amaçları gütmesi iş birliğini kolaylaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır. Dolayısıyla liberalizm çerçevesinde Türkiye'de Suriyeli göçmenler alanında çalışan Uluslararası Örgütlerin çalışmalarının incelenmesi var olan paralellik ve zıtlıkların görülmesi açısından katkı sağlayacaktır.

1.5. Araştırmanın Hipotezi

Uluslararası Örgütler tarafından mülteciler/göçmenlerin yaşam şartlarının daha olumlu hale getirilmesi, insan onur ve şerefine uygun halde yaşayabilmeleri, kişi hak ve

özgürlüklerine sahip olmaları gibi faktörler göz önünde bulundurularak göç edilen ülkelerin göç politikalarına müdahale edebilmektedir. Bu durum karşılıklı olup iş birliği yoluyla gerçekleştirilmektedir. Liberalizm kavramının dayandırıldığı ana esaslar kişi hak ve özgürlükleri olması nedeniyle Uluslararası Örgütlerin yürütmüş oldukları faaliyetlerin liberalizmin yayılması ve gelişiminde olumlu etkileri olduğu varsayılmaktadır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Çalışmada göç alanında çalışma yapan uluslararası kuruluşlardan sadece BMMYK ve IOM'nın incelenmiştir. Uluslararası kuruluşlar açısından bu iki örgüt oldukça güçlü olmasına karşın diğer kuruluşlarla tamamen aynı amaçlara sahip olmamaları nedeniyle yapılacak olan yorum sadece bu iki kurumla sınırlı kalacak ve genellemek mümkün olmayacaktır.
2. BMMYK ve IOM'in bağışçılar tarafından finanse edilen kuruluşlardır. Kuruluş amaçlarının gerçekleştirilmesi için bağışçılara bir ihtiyaç halini almaktadır. Bu durum dolayısıyla kurumlar olumsuz durumlarda kalabilmektedir. Bu kapsamda çalışmalarını yürüttükleri grup ve ülkelerde bu durumdan payını almaktadır. Bu nedenle liberalizm açısından değerlendirilirken bağışçıların kişisel amaçlarının göz önünde bulundurulmaması gibi bir durum söz konusu olmaktadır.
3. Liberalizm kavramının ekonomi ve siyasi yönetim alanında var olan bir düşünce sistemi olmasından ötürü kurumların kuruluş amaçlarıyla paralel görüşleri olabilmesine karşın tam anlamıyla bire bir uyum sağlaması düşük bir ihtimaldir.

Çalışmada literatür taraması ile elde edilen kaynaklar incelenmiştir. İnceleme sonucunda ilgili bölümlerde yararlanılmıştır. Bu kapsamda, Türkiye'nin göç politikası, göç yönetimi ve göç alanında çalışan BMMYK ve IOM kuruluşlarının etkilerine ve Suriyeli mülteciler ile ilgili yürüttüğü çalışmalar incelenerek liberalizm çerçevesinde analiz edilmiştir.

2. BÖLÜM LİBERALİZM

2.1. Liberalizm Kavramı

Liberalizm kavramının kökü Latinceye dayanmaktadır. Bu kelimenin karşılığı cömert, gönlü bol, eli açık gibi anlamlara denk gelmektedir. Günümüzde kullanıldığı anlam itibari ile özgürlüğü ve özgür düşüncüyü çağrıştırmaktadır (Aktan, 1995). Bu kavram ilk olarak siyaset filozofu John Locke tarafından bir düşünce sistemi olarak kullanılmıştır. Bu düşünce sistemi daha sonrasında Adam Smith tarafından ekonomiye uyarlanarak kullanılmıştır.

Liberalizm ilk olarak modern toplumun oluşturulması ve insanların öncelikli olduğu bir düşünce sistemi olarak kurgulanmıştır. Bu kapsamda bireylerin toplumları ve toplum içindeki davranışları incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuç doğrultusunda birey ve toplumun etkileşimlerini baz alan bir düşünce sistemi ortaya çıkmıştır (Toker, 2005).

Liberalizm düşünce sisteminin temelinde birey ve toplumun hak ve özgürlüklere sahip olduğu ve bunun devlet tarafından kısıtlanmaya veya ihlal edilmesine karşı bir duruş yer almaktadır. Başka bir ifade ile toplumun hak ve özgürlüklerinin korunması hedeflenmektedir (Aktan, 1996). Liberalizm ortaya çıkışından itibaren çeşitli düşüncelerden etkilenmiş ve farklılaşmıştır. Dolayısıyla incelenirken dönemlere ayırarak incelenmesi daha doğru olmaktadır. Bu kapsamda liberalizm üçe ayrılmaktadır;

- Klasik Liberalizm Dönemi
- Sosyal Liberalizm Dönemi
- Neo Liberalizm Dönemi

Liberalizm, demokrasi ve özgürlük kavramları temelinde ilk olarak John Locke tarafından dile getirilmiştir. Pek çok düşünürlerin yaptığı katkılarla çeşitli değişikliklere uğramıştır. Varlığının altın çağlarını Immanuel Kant yapmış olduğu katkılarla gördüğü düşünülmektedir. Kant'ın yapmış olduğu katkılar sayesinde liberalizm özgürlükle bağdaştırdığımız yaşama hakkı, mülkiyet edinme hakkı ve evrensel hukuk gibi birçok kavramın oluşmasına sağlamıştır (Cevizli, 2010).

Liberalizm kişi hak ve özgürlükleri engelleyen baskıcı düzene karşı çıkmak ve dinin tam olarak anlaşılabilmesi nedeniyle ortaya çıkan bağnaz düşünce kalıplarına bir başkaldırı olarak da tanımlanabilmektedir. Bu bağlamda incelendiğinde liberalizm yenilikçi bir ideoloji olarak değerlendirilebilmektedir. Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali gibi tarihin kritik dönüm noktaları ile birlikte dünya genelinde özgürlük ve demokrasinin yayılması hızlanmıştır. Bu durumun neticesinde liberalizmin hızlı bir şekilde yayılmaya, gelişmeye ve yükselmeye başladığı görülmektedir (Akşin, 2000).

Kant'ın yaptığı katkıların yanı sıra farklı bölgede yaşayan birçok düşünürün yapmış olduğu katkılar liberalizmin gelişiminde büyük bir role sahiptir. Dünya genelinde yayılmasının bir temel nedenlerinden bir tanesi de baskıcı otoriter rejimlerin kişi temel hak ve özgürlüklerinin hiçe sayılmasından kaynaklanmaktadır. Baskıcı rejime karşı çıkan bir düşünce sistemi olması, insanların desteğini kazanmasına ve toplum tarafından benimsenmesinin önünü açmıştır (Vergara, 2006).

John Locke kaleme almış olduğu Doğal Haklar ve Toplumsal Sözleşmesi ile kişilerin devlete karşı sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerini teminat altına almıştır. Bu sözleşmeyle birlikte devletin sahibinin sadece insan olduğuna vurgu yapmıştır. Devletin meşruiyetinin ancak toplumsal sözleşme ile gerçekleşebileceğini ileri sürmüştür. Ayrıca, devletin varlığının söz konusu olmadığı durumlarda bile kişilerin hırs ve iktidar heveslerinin savaşlara neden olabileceğini ön görerek bunların ancak toplumsal anlaşmalar yolu ile çözülebileceğine değinmiştir. Bu bağlamda kişiler belirli bir hukuki düzen kurulabilmesi adına belirli hak ve özgürlüklerinden fedakarlık etmesi gerektiği sonucuna varılabilmektedir. Yapılacak fedakarlık sonucunda daha fazla özgürlük elde edileceği ve devletlere meşruiyet kazandıracağı ön görülmektedir (Heywood, 2013).

David Hume tarafından kişilerin sadece kendi menfi çıkarlarını düşündüğü ve maksimum faydayı elde etmeye odaklandıkları tezi öne sürülmüştür. Bu teze göre insanın doğasında özgürlük ve çıkarıcılık bulunduğu ve bu nedenle yapının bozulmaması için devletin karışmaması gerektiği savunulmaktadır (Çetin, 2002).

Adam Smith insan doğasında yer alan özgürlük ve çıkarıcılık gibi yapıtaşlarının ekonomik düzenin şekillenmesinde etkili olacağını öne sürmüştür. Toplumsal çıkarların artmasıyla birlikte bu etkinin gözleneceğini savunmuştur. Böylelikle “Klasik Liberalizm”

kavramı ortaya çıkmıştır. Buna göre birey çıkarları ve ihtiyaçları doğrultusunda karşılayabileceği en iyi ekonominin oluşmasına katkıda bulunarak toplumsal faydayı maksimum seviyeye taşımaktadır. Bu tez doğrudan John Locke'nin teorisiyle çakışmaktadır. Bu teze göre birey kişisel çıkarlarını bir kenara bırakarak toplumun çıkarları için çabalamaktadır. Bu düşünce bir sonucu olarak "Klasik Liberalizm" in oluşması için uygun ortamı sağlanmıştır.

Liberalizmin bir düşünce ve ekonomi modeli olarak öneminin artmaya başlamasında Avrupa'da yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte ılımlı hava oluşması ve İngiltere'de Sanayi Devrimi yaşanması önemli bir yere sahiptir (Guttman, 1985). Klasik Liberalizmi oluşturan temel öğeleri şu şekilde sıralanmaktadır;

- Bireysellik
- Devletin hukuka bağlı olması
- Eşitlik
- İnsan hak ve özgürlükleri
- Liberal rasyonalizm
- Serbest piyasaya dayalı daha doğal bir düzen
- Sınırlı belirli küçük bir devlet anlayışı

Ancak, bazı ülkelerin gelenek ve ahlaki değerleri ile ters düştüğü söylenebilmektedir (Guttman, 1985).

John Locke'nin idealindeki liberalizm anlayışı devletin gücünü toplumun iyiliği, barışı, hak ve özgürlüklerinin korunmasında kullanımına dayanmaktadır (Tuncay, 1969). Bu idealde başlamasına rağmen dünyada yaşanan gelişim ve değişimlerle birlikte liberalizmin yapısı değişime uğramıştır. Liberalizm teorisinin ekonomik açıdan yetersiz olduğu düşüncesi ekonomik krizlerin yaşanmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin ekonomi ve toplumsal yaşantıya müdahale etmesi liberalizm düşünce sisteminde değişmesi gerektiğini göstermiştir.

Devletin daha müdahaleci olması gerektiğine yönelik ortaya çıkan fikir akımları ile birlikte liberalizm "Sosyal Liberalizm" halini almıştır. Kapitalizmle birlikte devletler

insanların ekonomik hayata daha fazla dahil olmuş ve ekonomik krizlere karşı önlem alınmasının bir zorunluluk olduğu görülmüştür. Bu dönemde devlet toplum ve ekonomi açısından daha fazla çalışma yapılmaya başlamıştır. Bu bağlamda Klasik Liberalizm teorisinin eski geçerliliği kaybetmiştir.

Brian Green'e göre devletin, toplum içerisinde yaşayan bireylerin refahını yükseltebilmek için toplum çıkarlarını korumaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir. Bu açıdan incelendiğinde Sosyal Liberalizm'in var olan negatif özgürlük düşüncesini daha pozitif bir yönde ilerlettiği ve geliştirdiği görülmektedir. Bu kapsamda devlet toplumun refahını arttırmak için çalışmalar yapmasına ek olarak özgürlük ve eşitliğe teşvik etmek sorumludur. Toplumsal çıkarların önem kazanması yönünden Klasik Liberalizm'den farklı olduğu düşüncesi savunulmaktadır (Heywood, 2013).

Liberalizm içerisinde oy verme hakkına dair farklı düşünceler bulunmaktadır. Farklı düşünceler olmasına rağmen ortak noktalarını oy verme hakkı oluşturmaktadır. Bu düşünceler içerisinde genel olarak yaygın bir kaygı bulunmaktadır. Bu kaygı, oy verme hakkının olmasına karşın oy verilmesi durumunda var olan düzenin değiştirilmesinde oluşturacağı etkinin ön görülememesinden kaynaklanmaktadır (Heijden, 2017).

Marx'a göre oy verme hakkı sayesinde iktidarın bir gruba verilmesinden önce demokrasi şartları hakkında iyileştirme ve geliştirilmelerin yapılmasının önünü açmaktadır. Yapılacak olan iyileştirme ve geliştirmeler yoluyla kapitalizmi destekleyebilecek sosyal bir düzen oluşacağı öne sürülmektedir.

Ekonomik açıdan kapitalizmi benimsemiş toplumlarda iktidar ve ekonomi arasındaki ilişki oldukça önemli bir olgu halini almaktadır. Özel sektörün devletin önemli vergi kaynakları arasında yer alması, devlet açısından üretime ilişkin faktör ve süreçlerin özelleştirilmesinde teşvik edici bir unsur halini almaktadır. Bu aşamada yaşanabilecek olumsuz bir durumun sonucu olarak devletin de elde edeceği verginin azalacaktır. Özelleştirme, toplum içerisinde sınıflar oluşmasına ve bu sınıflarda yer alan bireylerin mevcut sınıflarını koruma çabasına girmesine neden olmaktadır. Demokrasi ile yönetilen toplumlarda başa gelebilmek için yeterli miktarda oy alınması gerekmektedir. Bu bağlamda sermayeyi elinde tutan sınıfın yeterli miktarda oy alabilmesi için işçi sınıfının taleplerini karşılayabilmesi gerekmektedir. Kısacası, iktidar olabilmek için halkın

menfaatini gözeterek şekilde bir politika izlemeleri ve üretimi desteklemeleri gerekmektedir.

Oy verme hakkı her insan için doğuştan gelen bir hak olmasına rağmen her insanın eşit şart ve fırsatlara sahip olmaması büyük bir problemi ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak John Mill sadece çeşitli yeterliliklere sahip olan bireyler oy verebilmesi gerektiği savunmaktadır. Bu düşüncesiyle cahil ve okumuş insanların düşünce şekillerinin birbirinden farklı olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda sadece okumuş seçkin kesimin oy verebilmesi gerektiğini ileri sürmektedir (Beaud, 2016).

Liberalizmin içerisindeki barındırdığı düşünceler birbirine benzeseler de bazı açılardan bariz farklara sahiptir. Bu farklılıklar tarihsel olaylarla birlikte liberalizm gelişmesinin ve değişmesinin önünü açmıştır.

2.2. Liberalizm'in Dünyadaki Tarihsel Süreci

Liberalizm savunduğu hak ve özgürlükler sayesinde dünya geneline yayılmıştır. Dünya çapında yayılmasıyla birlikte uluslararası ilişkilerinde şekillenmesinde önemli bir role sahip olmuştur. Liberalizm ortaya çıktığı dönemlerde ülkelerde yaşanacak belirli bir teknolojik gelişme ile birlikte kurulacak ticari ilişkilerin savaştan kaçınmayla sonuçlanacağı ön görülmüştür. Birinci Dünya Savaşıyla birlikte bu teorinin yanlış olduğu bir bakıma ispatlanmıştır. Böylelikle devletlerin arasında yer alan ticaretin tek başına savaşları önleyemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Barışın ancak karşılıklı olarak inşa edilebileceği anlaşılmıştır (Dunne, 2001;189).

Amerika Birleşik Devletleri Başkanlarından birisi olan Wilson'ın ortaya çıkarmış olduğu Wilson ilkeleri kapsamında barış inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu ilkelerde savaş durumunda savaşa katılan ülkelerle ilgili çeşitli düzenlemeler ve savaş sonrasında ortaya çıkacak toplumun uluslararası dinamiklerin korunması için çeşitli davranışlar sergilenmelidir (Cevizci, 2010);

- Diplomasinin açık şekilde yapılmalı
- Sadece asgari düzeyde silahlanmaya yapılmalı

- Ülkelerin küçük veya büyük bakılmaksızın siyasi açıdan bağımsızlıklarını ve topraklarının bütünlüğünü korumayı garantileyen bir cemiyet kurulması gerekmektedir.

Wilson ilkeleri ve Kant'ın liberalizm kavramıyla paralellik göstermektedir. İlkelerle belirtilen cemiyet fikri, Kant'ın milletler federasyonu fikri ile benzeşmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla birlikte bu fikir hayata geçerek 1919 yılında Milletler Cemiyeti adıyla kurulması sağlanmıştır (Cevizci, 2010).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda ortaya çıkan barışın nasıl sağlanacağına ilişkin soru ortaya çıkmıştır. Bu sorunun arkasındaki ana düşünce liberalizm olup uluslararası ilişkilerin önemine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda üniversite ve enstitülerde Uluslararası İlişkiler bölümleri açılmıştır. Uluslararası İlişkiler alanında ilk bölüm 1919 yılında açılmış ve bölümün başına Alfred Zimmermann adlı liberalizm savunucusu bir düşünür getirilmiştir (Eralp, 2004; 65). Ancak kısa süre sonra Zimmermann buradan ayrılmış ve farklı üniversitelerde ders vermeye devam etmiştir. Uzun süre boyunca Milletler Cemiyeti'nin gelişimini takip etmiştir. Milletler Cemiyeti'nin kurulmasının ve yürüttüğü çalışmaların hukuk alanında gelişmelere öncülük ettiğini ifade etmiştir.

Zimmermann'a göre eğer devletler çıkarları konusunda birbiriyle uyumlu bir yol izlenmemesini, eğitimsiz devlet adamlarına ve uluslararası kamuoyunda barış istenmemesine dayandırmaktadır. Kısacası, uluslararası alanda liberalizmin gelişmesinin ancak uluslararası sistemin geliştirilmesiyle olabileceğini savunmaktadır. Uluslararası sistemin geliştirilmesi için bu konuda çalışmaya yapan kurum kuruluş ve akademisyenlerden oluşan bir kamuoyunun gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Bu yıllarda sağladığı bütün gelişimlere rağmen liberalizm maalesef ki istediği gelişime ulaşamamıştır (Griffiths, Roach ve Solomon, 2008; 103).

Liberalizmin istenen gelişimin sağlanamamasının nedenlerini arasında insanların Milletler Cemiyeti'ne olan güveninin zedelenmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Güvenin zedelenmesine ilişkin çeşitli düşünceler aşağıda yer almaktadır (Dunne, 2001; 192).;

- Milletler Cemiyeti'nin kuruluşu için önemli bir yere sahip olmasına rağmen ABD cemiyete üye olmaması

- Cemiyet'in üye ülkelerin gerçekleştirmiş olduğu işgallere göz yumması
- Dahası gerçekleştirmiş olduğu bu eylemlerin II. Dünya Savaşı'nın çıkmasını açısından destekleyici bir unsur halini aldığı da söylenebilir.

Bütün bunlar birleştirdiğinde savaşın sonlarına doğru Milletler Cemiyeti'nin yetersiz olduğu görülmüş ve bu cemiyet yaşamının sonuna ulaşmıştır.

Liberalizm'in burada yetersiz kalmasının nedenlerini Carr şu şekilde açıklamaktadır (Carr, 1946;10);

- Düşüncenin yeteri kadar gelişmemesi nedeniyle Uluslararası İlişkiler açısından uygulanabilir olmayışı
- Sadece düşünce bazlı teorilerle siyasete yön verilmeye çalışılması

Bu eleştirisine karşın uluslararası siyaset olabilmesi için liberalizm bir gereklilik olduğuna vurgulamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Avrupa'da entegrasyon yaşanmıştır. Avrupa ülkeleri politikadan kültüre kadar birçok alanda birbiriyle entegre olmaya başlamıştır. Böylelikle liberalizmin tekrar ortaya çıkması için uygun zemin olmuştur. Bu dönemde çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Örneğin barışın sağlanmasının ancak tüm devletlerin çıkarlarını olumlu yönde etkileyecek ve bir arada tutacak bir şekilde olması durumunda işlevsel olacağı ileri sürülmüştür (Mitrany, 1948;350).

Dünyada yaşanan savaş, ekonomik kriz vb., olaylar sonucunda düşünce sistemleri değişikliğe uğramıştır. Mitrany'e göre Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde dünya çapında kabul gören iki farklı fikir akımı bulunmaktadır. Bunlardan ilki bağımsız devlet diğeri ise modern iş bölümüdür. Ancak bu iki fikir akımı birbiri ile çelişmektedir. Bağımsız devlet ile modern iş bölümü arasındaki çelişki, kendi kendine yeterli birey fikrine ve birbirine bağımlı birey fikrine dayanmaktadır. Bağımsız devlet, herkesin kendi refahından sorumlu olduğu ve başkalarına güvenmeden kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayabilmesi gerektiği ilkesine dayanır. Modern iş bölümü ise, insanların bir konuda uzmanlaştıklarında ve başka bir konuda uzmanlaşan başkalarıyla ticaret yaptıklarında daha iyi durumda oldukları ilkesine dayanmaktadır.

Mitrany'e göre uluslararası alanda düzenin sağlanabilmesi için birbiriyle birlikte çalışabilecek şekilde bir sistem oluşturulması gerekmektedir. Sistemin oluşturulabilmesi için çeşitli gereklilikler sağlanmalıdır (Mitrany, 1948;351);

- Bağımsız bir örgüte ihtiyaç olduğunun (Milletler Cemiyeti vb., herhangi bir ulusa bağlı olmayan bir otorite kast edilmektedir)
- İç yapısında özerk bir sisteme ihtiyaç duyulduğu
- İşlevsel olarak gerekli düzenlenmelerin yapılması

Mitrany işlevsel düzenlemelerin temeli gereği ihtiyaca dayanması nedeniyle ülkeler arasında bir köprü kuracağına böylelikle iş birliğine teşvik ederek uluslararası bir hükümet kurulması sürecine ön ayak olabileceğini ileri sürmüştür. Gerekli aksiyonların alınması halinde değişimin kendiliğinden yayılacağı bir sistem fikri savunulmuştur (Mitrany, 1948;359).

Hass yayılmanın sağlanabilmesi için otorite kurumlar olması gerekli olduğunu öne sürmüştür. Otorite kurumların kurulmasıyla birlikte kurumların üst düzey çalışanlarının aidiyet ve bağlılığının kademeli olarak devlet üstü kuruma kayacağı belirtmiştir. Ayrıca, teori ile pratiğin birbirini tutmaması nedeniyle karşılaşılabilecek uyumsuzluklar ve yaşanabilecek sorunların çözülmesinde bu kurumlara ihtiyaç duyulacağını vurgulamıştır (Griffiths,Roach veSolomon, 2008;181).

Deutsch ve arkadaşları barışın nasıl sürdürülebileceğine dair yapmış olduğu çalışmalar liberalizmin daha sistematik bir hale gelmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Deutsch ve arkadaşları yaptıkları araştırmalar sonucunda “security communities” terimini ortaya koymuşlardır. Bu kavram “büyük çaplı şiddet olaylarının gerçekleştirilme ihtimalinin çok az hatta düşünülemez olduğu bölgeleri” ifade etmektedir. Bu bölgelerde yaşanabilecek küçük veya büyük çaplı çatışmaların kurumsallaştırılmış prosedürler tarafından çözüleceği ön görülmektedir. Bu tarz bir topluluğun oluşturulabilmesi için çeşitli esas ve koşullar bulunduğu değinilmiştir (Deutsh, 1957);

- Değer arasında çatışma olmaması
- Kendine has bir yaşam tarzı olması
- Ekonomik ilişki ve çıkarların olması

- Siyasi ve idari birimlerin arasında artarak ilerleyen bir iş birliği bulunması
- Her birimde olmasa dahi bazı birimler arasında yüksek bir iş birliği beklentisi
- Farklı sosyal sınıflar içerisinde iletişimin sürdürülmesi
- Siyasal seçkinlerin sayısının artması
- Siyasi tabanda hareketlilik bulunması
- İletişim ve işlemlerin sayısının birden fazla olması
- Gerekli durumlarda bu iletişim ve işlemlerin tazmin edilmesi
- Gruplar arasındaki rollerin stabil olması ve sık sık değişmesi
- İletişim sırasında karşılıklı olarak iki tarafında birbirinin davranışlarını öngörebilmesi

Yapılan bu çalışmaların tümü neticesinde liberalizm teoriden çıkarak daha sistemli ve uygulanabilir bir hal almıştır. Böylelikle uluslararası alanda iş birliğinin sağlanması için çeşitli yollar arayan bir araca dönüşmüştür.

Yukarıda bahsedilen çalışmalar liberalizmin gelişimine temel oluşturmuştur;

- Neo-Liberalizm (1970-1980)
- Liberal hükümetlerarasıcılık (1990'lı yıllar)

Avrupa'da yaşanan sorunlar entegrasyon durmasına neden olurken gerçekleşen savaşlar Amerika'nın ekonomisi olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu dönemde çokuluslu şirketlerin ve Uluslararası Örgütlerin çıkarlarını devletlerin önüne geçmeye başlamıştır. Bu durum liberalizm uluslararası alanda güç kazanmaya başladığı şeklinde yorumlanabilir. Bu gelişmeler çerçevesinde Keohane ve Nye tarafından "ulusaşırılık" kavramı ortaya konulmuştur. Bu kavram uluslararası ilişkileri yöneten tek aktörün devletler olmadığına işaret etmektedir. Ayrıca, devlet dışı aktörlerinde bu sistemde bulunduğunu göstermektedir Devletlerarası ilişkilerin etkisini azalmasıyla yerini uluslararası örgütlere ve etkileşimlere almaya başlamıştır. Etkileşimlerin bir sonucu olarak insanlar birbirini daha iyi anlamaya, yeni ilişkiler kurmaya ve ön yargılarının değiştirmeye

başlamıştır. Böylelikle uluslararası çıkarlara sahip olan grupların oluşması ve iş birliği içerisinde çalışmalar gerçekleştireceği ön görülmüştür. Sistemde devletin dışında aktörler olmasının devlet merkezli sistemden vazgeçildiği anlamına gelmemektedir (Nye ve Keohane, 1971;330).

Uluslararası kavramının gelişmesiyle “karmaşık karşılıklı bağımlılık” terimini ortaya çıkmıştır. Bu kavramda aslında belirli terimler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ile iş birliği ve çıkarlar arasındaki anlayışın geliştirilmesi sağlanmıştır. Terim çerçevesinde dünya politikası incelendiği takdirde iletişimin toplumda tek bir kanaldan yürümekten ziyade birçok farklı kanaldan gerçekleştirildiği, ekonomi veya güvenlik gibi konuların eşit derecede öneme sahip olduğu, askeri gücün eskisi kadar önemli bir güç olmaması nedeniyle öneminin azaldığı ve gerçeklikle bağı olmayan farklı bir konumu ifade etmektedir. Bu konuda iki nokta üzerinde durulmuştur (Keohane ve Nye, 1973;16);

- Dünyanın içinde bulunduğu ilişkileri tam olarak ele almamasına rağmen kavramın gelişmiş ülkeleri anlatmak için uygun olduğu
- Gerçekçi kuramda var olan boşluğun ancak liberalizm ve gerçekçiliği bir sentezinden ortaya çıkabileceği

Liberalizmle ilgili olarak yapılan çalışmaların artmasıyla birlikte bağımlılık ve iş birliği terimlerinin bir birleşimi olan “liberal kurumsalcılık” ortaya çıkmıştır. Keohane ve Nye’nin ortaya attığının aksine bağımlılık kavramının iş birliğinin oluşmasını kendiliğinden gerçekleştirmedeği görülmüştür. İşbirliği tanımı incelendiğinde herhangi bir kişi kurum vb., yapılar arasında amaca ulaşmak için yapılan birbirini ile uyum halinde olan davranışlar anlamına ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla öncesinde paydaşlar arasında herhangi bir uyumun olmamasına karşın uyum sağlanarak iş birliği sağlanabilir. Bu durum devletlerin çıkarlarıyla uyum sağlaması durumunda uluslararası sistemlerin takip edilebileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, liberal kurumsalcılar tarafından devletin çıkarlarının ön planda tutulduğu uluslararası bir sistemin oluşturulabileceği fikri savunulmaktadır (Keohane, 2005).

Uluslararası örgüt ve sistemlerin incelenirken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır;

- Sistemde var olan veya yeni kurulacak olan rejim ve örgütlerin neden ve nasıl kurulduğu,
- Varlığına devam etme nedenleri ve nasıl ettikleri/edemedikleri,
- Hangi uygun şartlar sağlanması durumunda iş birliğini sağladıkları,

Liberal kurumsalcılar farklı kuramlardan herhangi bir değişiklik yapmaksızın aldıkları fikirler nedeniyle temel düşüncesinde yer alan bağımlılık ve iş birliği kavramlarından tutun barış yaratabilme potansiyelinin ne kadar zayıf olduğuna kadar çeşitli eleştirilere maruz kalmışlardır. Benzer şekilde uluslararası kurumların bir güç gösterme aracı olduğunu ve arkalarında bir güç olmaması durumunda devamlılıklarını sağlamayacağı dile getirilmiştir (Kenneth, 1979).

Eleştiriler liberalizm gelişimi için uygun ortam sağlamıştır. Böylelikle liberalizm kuramı olayların oluşunun arkasındaki nedenleri anlamak için uygun mekanizmaları sahip olmuştur. Ayrıca, ön görü yapabilme yeteneğini de kazanmıştır. Bu dönemde ütöpik bir bakış açısından uzaklaşarak daha gelişimci ve düşünsel yaklaşımları kendisine katmıştır. Oyun kuramının kullanılmasıyla birlikte uluslararası kurumların hangi durumlar çerçevesinde iş birliği yapmayı tercih edebileceği konusunda fikirler oluşmaya başlamıştır (Keohane, 2017).

İşbirliği yapmanın bir tercih konusu olarak ele alındığında Avrupa entegrasyonu buna örnek olarak verilir. Bu kapsamda Andrew Moravscik liberalizm kuramında yer alan tercih oluşumu ve devletlerarası müzakare kurumlarının oluşmasıyla ilgili kavramları birleştirilerek liberal hükümetlerarasıcılık (liberal intergovernmentalism) kuramını geliştirmiştir. Moravscik'e göre entegrasyonun devletlerin başındaki adamların yaptıkları en iyi tercih olarak tanımlamak mümkündür. Bunu tercihler aşağıdaki durumlara göre şekillenmektedir (Moravscik, 2013);

- Seçmenin ekonomik çıkarları,
- Devletin gücü,
- Devletlerarasında yer alan anlaşmalar neticesinde destek alınan kurumların sahip oldukları imkân ve sınırlılıklar

Tercihlerin nasıl oluştuğu ve anlaşmaların hangi şartlarda yapılabileceği konusundaki fikirler bir araya gelerek farklı bir bakış açısı ortaya çıkmıştır.

Liberal kurumsalcılık düşünsel yaklaşımlardan yararlanarak kendi gelişimini sürdürmüştür. Bu kapsamda iliştilirilmiş liberalizm kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram uluslararası alanda kurulmuş olan yönetim sistemlerini açıklamaya odaklanmaktadır. Kavrama göre güçlü olarak atfedilen devletlerde yaşayan toplumun piyasa ile ilişkisinin bir sonucu olarak uluslararası sistemlerin oluştuğu savunulmaktadır. Uluslararası sistemin oluşturulması sırasında harcanılan eforla birlikte yönetimin paydaşlarının da amaçlarının benzer olması gerektiği ifade edilmektedir. Kısacası, uluslararası yönetim sisteminin oluşturulmasında ve idame ettirilmesi başlı başına güç yeterli olmamaktadır. Bunun için devletlerin çıkarlarının da birbiri ile uyumu önem taşımaktadır (Ruggie, 1982).

Ikenberry savaşlar sonrasında kurulan uluslararası yönetim sistemlerinin incelenmiş ve savaş kazanan tarafların gücünün kısıtlanmasını için uluslararası kurumlara ihtiyaç duyulduğunu fikrini ortaya koymuştur. Böylelikle bu kurumlar savaşlar sonrasında barışın sağlanması ve korunmasında büyük bir role sahip olacaktır (Ikenberry, 1998;17).

2.2.1. Liberalizm'in Türkiye'deki Gelişimi

Klasik Liberalizm sisteminin gelişimi için 19. yüzyıla kadar beklenmesi gerekmiştir. Osmanlının geleneklere dayalı ve merkezi bir yönetim anlayışına sahip olması liberalizmin gelişmesi için uygun bir ortam oluşmasını engellemiştir. Osmanlı Devleti'nin geçmiş tarihi süreci boyunca eşitlik ve özgürlük gibi liberal düşünce sisteminde var olan olgulara sahip olan herhangi bir düşünce sistemini uygulanmamıştır (Kadıoğlu, 1998). Bu durum liberalizm düşünce sisteminin dünyada her ne kadar yaygın olsa da dünya genelinde bir bütünlük oluşturamadığını göstermektedir.

Geçmişten gelen kültürün bir bütünü olan bilgi ve tecrübelerin Türkiye'nin liberalizm düşünce sistemini benimsemesindeki en büyük faktör olarak görülmektedir. Osmanlı Devleti yönetim şekline baskıcı, gelenekçi ve monarşik bir yapıya sahip olmasına karşın tarihte padişahın gerçekleştirmekte olduğu faaliyetlere muhalefet eden

din ve devlet adamlarının da olduğu görülebilmektedir. Osmanlı Devleti'ndeki liberalizmin gelişimine katkıda bulunan padişahlar da bulunmaktadır. Yaptığı yeniliklerle anılan III. Selim ve II. Mahmut gerçekleştirecekleri faaliyetler karşısında din ve devlet adamlarının görüşlerini göz önünde bulundurarak yeni arayışlara girmeleri buna örnek olarak verilebilmektedir. Ayrıca, Sadrazam Mustafa Reşit Paşa ticaretin daha serbest şekilde yapılabilmesi için çeşitli çalışmalar yaparak bu konuda öncülük etmiştir (İnsel, 2005). Kişi bazlı olarak bu şekilde gitse de Osmanlı açısından sistemin gelişmesindeki en önemli faktörlerden biri de Tanzimat Fermanı'dır.

Tanzimat Fermanı ile beraber batılılaşma ve kendini yenilemeye yönelik adımlar atılmıştır. Bu dönemde yeni düşünceler ve fikir akımlarının dile getirebilmesi mümkün hale gelmiştir. Aynı zamanda, hukukun kişisel özgürlüklere dayalı bir hale gelmesi liberal düşüncenin oluşumu açısından önemli bir yere sahiptir. Bu adımların ardından dönemin aydınları tarafından da desteklenmesi ile birlikte toplumda yavaş yavaş yer edinmeye başlamıştır. Gelişmeler sadece bununla sınırlı kalmayıp Kânun-ı Esasi'de de bireylerin özgürlükleri ve haklarına ilişkin maddeler yer almasıyla devam etmiştir. Ancak bu düşünceler daha sonrasında Osmanlı Devleti'ne karşı dönmüş ve yönetimin yeterli olmadığı fikrinin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Böylelikle toplum tarafından desteklenen aydınlar tarafından devlete karşı bir demokrasi mücadelesi başlamıştır (Coşar, 1995).

Yurt dışına çıkma fırsatı edinmiş olan ve liberal görüşe sahip olan bu aydınların çeşitli yabancı dilleri bilmeleri ve ülkeler arasında yapılmakta olan görüşmelerde çeşitli görevlere sahip olmaları sayesinde sahip oldukları bilgi onların serbest ekonomi modelini ve Batılaşmaya yönelik reformları desteklemeleri açısından önemli bir etken olmuştur (Kadioğlu,1998). Bu dönemde dünya çapında çeşitli devletler tarafından aydınları destekledikleri bilinmektedir. Bu aydın kesim monarşiye karşı liberal görüşü savunmuş ve çeşitli bu amaçla çeşitli eylemlerde bulunmuştur. II. Meşrutiyet Döneminde liberalizm düşüncesi köklerini salmaya devam etmiştir. Bu alanda yapmış oldukları çalışmalarla liberalizm düşüncesinde Türkiye'de öncü olarak görülebilecek kişiler arasında Cavit Bey ve Prens Sabahattin bulunmaktadır.

Cavit Bey'e göre kişilerin çıkarlarında yapılacak olan herhangi bir kısıtlama veya engellenmenin toplumsal çıkarları korumaktan çok ekonomik göstergeleri bozmaktadır.

Bu nedenle kişisel çıkarlar ekonomi açısından en önemli unsur şeklinde tanımlanmaktadır (Çavdar, 2004).

Cumhuriyet döneminde ise liberalizmin gelişimi önceki dönemlere göre farklılık göstermektedir (Kadioğlu, 1998). Cumhuriyet döneminde, Atatürk tarafından belirlenen ilke ve uygulanan inkılapların gölgesinde kalmıştır. Bu bağlamda İzmir İktisat Kongresi liberal düşüncenin gelişimi açısından önemli bir adımdır. Kongrede alınan kararlar devletçilik ilkesine uygun olmasına karşın politik olarak uygulama alanı bulunmaması nedeniyle muğlakta kalmıştır. Dolayısıyla gelişmeler belirli birtakım aydınların çabalarıyla sınırlı kalmıştır. Bu açıdan bakıldığında ekonomik olarak uygun olmasına karşın toplumsal açıdan benimsenmemesi neticesinde istenen gelişim gözlenememiştir (Çavdar, 2004). Çok partili demokrasinin denenip başarısız olması o dönemki liberal düşüncenin yeri açısından büyük bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Partilerin kapatılmasıyla birlikte tek partili döneme yeniden geçilmiştir. Bu durum incelendiğinde liberal düşüncenin gelişmesinde oldukça önemli bir engel olduğu kanısı ortaya çıkmaktadır. Bu durumlar nedeniyle II. Dünya Savaşı'na kadar liberalizmin gelişmesi için uygun ortam oluşmamıştır.

II. Dünya savaşının sonrasında süper güç devletler arasında herhangi fiziksel bir savaş gerçekleştirilmemiştir. Ancak yaşanan uzun süreli gerginlik nedeniyle bu dönem “Soğuk Savaş Dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemin önemli bir yanı da “Birleşmiş Milletler” teşkilatının kurulmasıdır. Ayrıca, siyasi ve ekonomik işbirliklerinin teşvik edilmesi için çeşitli anlaşmalar sağlanmıştır. Böylelikle liberalizm yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Türkiye’de liberalizmin olduğu konunun gelişimdeki önemli adımlar bir tanesi de yapmış olduğu bir konuşmasında siyasette demokrasiye daha fazla yer verileceğini belirtmesiyle İsmet İnönü tarafından atılmıştır (Coşar, 1995). Bununla birlikte, hükümetin yürüttüğü uygulamalarda ticaret ve sermaye ile ilişkili örgütlere destek vermesiyle liberalizm ekonomik açıdan Türkiye’deki yerini sağlamlaştırmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın bir sonucu olarak Türkiye, Birleşmiş Milletlere yaklaşarak üye olmak için gerekli işlemlere başlamıştır. Bu kapsamda Türkiye demokrasi alanında çeşitli reformlar yapmaya başlamıştır. Bu reformlar içerisinde liberalizmin başarısızlıklarından biri de yer almaktadır. Bu dönemde yeni partiler açılmış ve çok partili döneme geçiş yapılmıştır. Çok partili demokrasiye geçiş dönemi 1946 yılında Milli

Kalkınma Partisi ve Demokrat Parti (DP)'nin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Böylelikle halk oy vererek karar verebilme yeteneğine sahip olmuştur. Bunun sonucunda 1950 yılında Demokrat Parti'yi seçilerek iktidara gelmiştir. Yaptığı açıklamalarla liberalizme hem ekonomik hem de siyasal alanda destekleyen DP sayesinde liberalizm düşünce modeli ülkede yer almaya başlamıştır.

Demokrat Parti'nin toplumun her kesiminde ticaretle uğraşmakta olan meslek ve iş kollarının ekonomi hakkındaki düşüncelerini almıştır. Bu çerçeveden bakıldığında yürüttükleri faaliyetlerin liberalizm ile paralellik gösterdiği görülebilmektedir. Bu dönemde devletin sınırlandırılmış ve kamuya yapılan yatırımların azaltılmıştır. Özelleştirme ve özel mülkiyet elde edilmesini destekleyen politikalarla beraber ticaretin serbestleşmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Liberalizm çerçevesinde yapılmaya çalışılan ekonomik faaliyetler toplum ve piyasa tarafından olumlu olarak görülmüş olmasına rağmen siyasi anlamda başarıya ulaşamamıştır. Siyasi açıdan başarısız olması durumu partinin siyasi temelini muhafazakarlardan oluşmasına dayandırılmaktadır. Temelin gerçekleştirilen bütün faaliyet ve icraatları gölgelediği öne sürülmüştür (Saybaşı, 1976). Olumsuz algıya bir var olmasına karşın DP'nin iktidarda olduğu on yıllık süre boyunca yapmış oldukları icraatlar sayesinde liberalizmin yaygınlaşmıştır (Özçetin ve Demirci, 2005). Buna olarak ek olarak devletin sonraki yıllarda liberalleşmesinin temeli atmıştır. İthalatın önüne kapatan kısıtlamaların azaltılması ekonomide liberalizmin gelişmesine ön ayak olmuştur (Ahmad,1996).

2.2.2. Liberalizm'in Gerilemesi

Başlangıçta dünyanın köklü ülkelerinde liberalizm aslında hükümetin sistemi içerisinde kabul edilmiş ve kullanılmış bir sistem olarak görülmektedir. Dolayısıyla dünyada bu kadar yaygın olmasının nedenleri arasında bu ülkelerin yürütmüş oldukları siyasi ve ekonomik modeller yer almaktadır. Kapitalizmin bir sonucu olarak sistem kendi haline bırakılmıştır. Kısacası sistem serbest şekilde gelişimini sağlamıştır. Bu sistem dolayısıyla yaşanan birtakım olumsuzluklar hata olarak düşünülerek göz ardı edilmiştir. Bu düşünce o dönemde yaşanan neredeyse bütün sorun ve sıkıntılar geçici olarak görülmesine üzerinde herhangi çalışma yapılmamasına neden olmuştur (Kaymak, 2010).

Liberalizmin aslında düşüğe geçmesinin nedenlerinden bir tanesi de yaşanan sorunlara yanıt veremeyip hatta sebep olmasından kaynaklanmaktadır. Liberalizmin savunmakta olduğu serbest piyasa faaliyetlerinin altında yatan temel düşünce sistemin kendi kendini yöneteceğine olan inançtan kaynaklanmaktadır. Bu düşünce şekli gelişmiş dünya ülkelerinin hem ekonomik hem de toplumsal yaşama şekilleri üzerinde belirleyici bir etki göstermiştir. Etkinliğini kaybetmesi ise, Amerika’da büyük bir ekonomik buhrana neden olmuştur. Bununa ek olarak, siyasette liberalizm kullanan Avrupa devletlerini de siyasi olarak büyük bir krizin içine sokmuştur.

Liberalizmin çöküşüyle birlikte, liberalizmi model olarak kullanan ulus devletlerin siyasi ve ekonomik yapısında değişim zorunlu bir hale gelmiştir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı’nın bir sonucu olarak Avrupa devletlerinde kurumların güçleri azalmış hatta görevlerini yerine dahi getirememişlerdir (Hobsbawn, 1996). Tüm bu durumun nedeni olarak ise liberalizmin yetersiz oluşuna bağlanılmaktadır.

İnsanın günlük yaşamı da dahil olmak üzere devletlerin birbiri ile olan ilişki tarih boyunca çeşitli ideolojilerden etkilenmiştir. Günümüz toplumunda en yaygın düşünce olarak Neoliberalizm olduğu öne sürülmektedir (Thorsen ve Lie, 2006; 1).

2.3. Neo-liberalizm

2.3.1. Neo-Liberal Kurumsalcılık Kuramı

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın güç ve ekonomik dengeler değişmiştir. Böylelikle Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya gibi süper güçler ortaya çıkmıştır. Bu süper güçlerin ekonomik olarak uyguladıkları modeller diğer ülkelerin uygulamakta olduğu modellerin değişimine neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak çeşitli ülkelerde ekonomik krizlerin yanı sıra yüksek vergi artışları gözlenmiştir. Kısır döngü şeklinde ekonomik krizler serbest piyasa ekonomisinin daha da önem kazanması için uygun ortam sağlamıştır. Tüm bu olayların neticesinde serbest bir ekonomisi oluşmuştur. Bununla birlikte kamunun elinde bulunan işletmelerin özelleştirilmesi yönünde teşvik sağlayan farklı bir ekonomi modeli oluşmuştur. Bu yeni model “Neo-liberalizm” olarak adlandırılmıştır.

Neo-liberal Liberalizm'den farklı olarak içerisinde özgürlüklere ilişkin düşüncelere yer vermemiştir. Bu model devletten ziyade toplum yaşamında önemli bir yeri olan ekonomi, piyasa ve kavramlarını içeren bir iktisat modeli olarak geliştirilmiştir (Özkazanç, 2007). Bu açıdan piyasayı tehdit eden durumları ortadan kaldırmak için kullanılan bir düşünce sistemi olarak kullanılmıştır (Thotsten, 2009). Neoliberalizm teorisine göre uluslararası ilişkilerde devletlerin ve siyasi kurum/kuruluşların uluslararası alanda işbirlikleri kurabileceklerini savunmaktadır (Burchill, ve diğerleri, 2022; 58). Savaşlar sonrasında yeni devletlerin kurulması, teknolojinin gelişmesiyle iletişim ve entegrasyon süreçlerinin kolaylaşması, ayrıca yeni gelişen güvenlik tehditlerinin neoliberalizm fikrinin ortaya çıkışında önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir (Thorsen ve Lie, 2006; 14).

Neo-liberalizm'in iktisadi tanımı ile uluslararası ilişkilerdeki tanımı birbirinden farklılık göstermektedir. Ortak özellikleri arasında kapsam itibari ile tüm dünyayı içerisine alır, serbest piyasanın yayılmasını ve kamunun tümüne nüfuz etmesidir. Bu ortak özellikleri dolayısıyla küreselleşmeyle ilişkisi olduğu görülebilmektedir. Dünya ekonomisine etki edebilecek güçte bir pazarın uluslararası ilişkileri de etkilemesi işten bile değildir. Bu durum Apple, Google, Facebook gibi ulusötesi şirketlerin ortaya çıkmasıyla daha gözle görülür bir hal almıştır (Cihan ve Kılıçarslan, 2011; 1).

İş birlikleri dolayısıyla devletin dış politikadaki tek aktör olmasından ziyade diğer aktörlerle bir arada çalışmasını ele almaktadır. Devletin özel sektör ve STK'lar tarafından daha erişilebilir olması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Bunun nedeni olarak ise sistemin içerisinde diğer aktörler olması gösterilmektedir. Her ne kadar diğer faktör ve aktörlerden etkilenilse dahi devlet politikalar ve anlaşmalar imzalayarak uluslararası ilişkiler sağlama görevini korumaktadır (Saleh, Danwanzam, Stephen, 2019; 113).

3. BÖLÜM

GÖÇ ve GÖÇ YÖNETİMİ KAVRAMLARI

3.1. Göç Kavramı

Göç insanlık tarihi boyunca çeşitli sebeplerle ortaya çıkmış bir olgudur. İşsizlik, kıtlık, can güvenliğinin olmaması vb., gibi çeşitli nedenlerle insanların topluluklar veya kitleler halinde yer değişimi hareketini ifade etmektedir. Farklı disiplinler açısından incelenmesi dolayısıyla literatürde göç kavramının tanımına ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle tek bir tanımdan ziyade birkaç farklı şekilde tanımla karşılaşılabilmektedir. Bu durum kesin bir göç tanımı yapmayı zorlaştırmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’e göre göç “kişilerin ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye taşınma eylemi” olarak tanımlanmaktadır (Sironi, Bauloz ve Emmanuel, 2019: 103).

Göç çeşitli nedenlerle olabileceği gerçekleşen bir göç eylemi çeşitli etkilere ve gelişmelere neden olabilmektedir. Bu etkisi nedeniyle birçok farklı disiplin tarafından incelenmeye açık bir alan haline gelmektedir. Göçün oluş nedenleri ve oluşturduğu etkileri tarihten tutun ekonomiye kadar pek çok farklı alan inceleyebilmektedir. Bütün göç kavramlarının ortak paydası tanım içerisinde mutlaka yer değiştirme hareketinin vurgulanmasıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde göçün kavramsal çerçevesi oluşturulacaktır. Bu kapsamda göç tanımı, göçün nedenleri, göçün sonuçları ve göç çeşitleri ile ilgili olarak üzerinde çalışmalar yapılan temel göç kuramlarına yer verilecektir.

3.1.1. Göçün Tanımı

İnsanoğlu varoluşunun en temellerindeki güdülere göçün oluşmasına neden olmaktadır. Bulunduğu çevrenin keşfedilmesi, yiyeceğe ulaşım ve bulunduğu konumdaki güvenliği sağlamak amacıyla diğer topluluklarla savaşması bu güdülere örnek olarak verilebilir. Tarih boyunca yiyeceğe ulaşımın azalması, kıtlık, savaş vb., nedenler göçün oluşmasına neden olmuştur. Gerçekleşen göç faaliyeti bir ülkedeki kültürün, bilgilerin ve

özelliklerin göç edilen ülkelere aktarılmasına neden olmuştur. Bu nedenle göç hareketleri toplumların ve kültürlerin değişiminde önemli bir yere sahiptir (Eş ve Ateş, 2004: 212).

Yer değiştirme eyleminin gerçekleştirdiği toplum yapısındaki değişim tek bir boyuttan ziyade sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi olabilmektedir. Örneğin daha önce göç edilen ülkenin kültürde yer almayan bir giyim tarzının veya yemeğin göç ile beraber ülke kültüründe yer edinmesi göçün etkilerinden biridir. Gerçekleştirilen göç kalıcı olabileceği gibi yarı kalıcı olabilmektedir. Ancak yer değişimi hareketi denilmesi yanlış ve eksik bir algı oluşturabilmektedir. İnsanların daha kaliteli ve daha iyi şartlarda yaşam istemeleri de göç için güdüleyici etkenler haline gelmektedir (Aksoy, 2012: 293).

İş, emek vb., nedenlerle göç edilebileceği gibi savaş vb., nedenlerle insanlar sığınmacı olarak göç edebilmektedir. Bu durum göçle ilgili politikaların değişimini gereklilik haline getirmektedir. Göç eden bireylerin amaçlarına göre statülerinin de farklılık göstermelidir. Ayrıca dünyanın küreselleşmesi dolayısıyla değişen politikalar da göç hareketlerini etkileyebilir hale gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 12).

Farklı göç çeşitlerinin olması, göç edilen yerde ikamet edilecek zaman aralığının da belirlenmesi gerekliliğini doğurmaktadır. (Tekeli, 1998: 9). Kalıcı mı yoksa geçici amaçlamı geldiği gibi konular tam anlamıyla anlaşılamadığından ötürü tanımın kapsamında kafa karışıklıkları oluşabilmektedir. Çeşitli nedenlerle belirli zaman aralığında geri dönüş veya tamamen yerleşimi hedefleyen yer değiştirme süreci olarak tanımlanabilir (Taşçı, 2009: 180-181).

3.1.2. Göçün Nedenleri

Yer değiştirme hareketi tanımı neredeyse bütün tanımlar içerisinde bariz şekilde vurgulanmaktadır. Bu yer değiştirme hareketi ülkenin içerisinde olabileceği gibi ülkenin dışında da gerçekleştirilebilmektedir. İnsanlar ekonomik açıdan daha fazla para kazanmak amacıyla köylerden kentlere veya başka ülkelere göç edebilmektedir (Sağlam, 2006: 155; Taşçı, 2009: 186). Gelişen teknoloji ise, eskiden aynı işi yapmak için gereken insan sayısını azaltması nedeniyle işsizlik oranının artmasına neden olmuştur. Bu gibi durumlar nedeniyle insanlar ekonomik açıdan kendilerini güvence altına alabilmek amacıyla göç etmektedir (Arslan, 2001: 152; Sağlam, 2006: 155; Aksoy, 2012: 294).

Ekonomik nedenlerin yanı sıra göç savaşlar, doğal afetler, siyasi ve politik nedenlerle gerçekleştirilebilmektedir (Doğan, 2002: 23).

Savaşta herhangi bir taraf olmamasına rağmen siviller en çok zarar gören kısım olarak nitelendirilebilmektedir. Kimyasal silahların kullanılması, fiziksel saldırılar ve katliamlar nedeniyle insanlar can güvenliğini korumak için bulunduğu noktayı terk etmek zorunda kalabilmektedir. Arap Bahar'ı sürecinde de aslında yaşanan göçün en büyük nedenlerinden biri de insanların can güvenliğini sağlama isteğinden kaynaklanmaktadır (Taşcı: 2009: 190).

Ülkelerin birbirlerine karşı olan politikaları göçün üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Tarihin belirli dönemlerinde iş gücünün yetersiz olması nedeniyle başka ülkelerden işçi göçünü kabul eden ülkeler bulunmaktadır. Almanya'nın Türkiye'den gelen işçi göçünü kabul etmesi buna örnek olarak verilebilmektedir (Doğan, 2010).

Ekonomik ve siyasal nedenlerin dışında bir de insanın yaşadığı çevrenin şartlarından kaynaklı göçler yapılmaktadır. İklim değişikliğine bağlı gelişen afetler, kuraklık vb., afetler insanların gıdalara ulaşmasını zorlaştırarak veya can güvenliğini tehlikeye sokarak o bölgede yaşamı ciddi anlamda olumsuz etkileyebilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 20).

3.1.3. Göçün Sonuçları

Göç ile ilgili düşüncelerden biri de göç hem sonuç hem de bir neden olduğudur. Bu düşünceye göre göçün ekonomik ve toplumsal etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Aynı zamanda yaşanan göçlerin bu etkileşim ve değişimde de rol oynayarak hem neden hem de sonuç olduğu düşüncesini güçlendirmektedir (Yılmaz 2014: 1693).

Göç sonrasında görülen ilk hareket iş bulmak ve geçim sağlamaya yöneliktir. Ancak göç eden kişiler genel olarak vasıflı işlerde çalışmak için gerekli yeterliliğe sahip olmamaktadır. Bu durum onların iş bulmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle herhangi bir güvencesi olmayan kısa süreli işlerde çalışırlar (Taşcı, 2009: 192). Ayrıca, göç eden bireylerin kalması için yeterli konut olmaması nedeniyle gecekondular ortaya çıkabilmektedir (Eş ve Ateş, 2004: 211).

Göçün oluşturduğu sorunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilmektedir. Eğitim, sağlık ve alt yapı hizmetlerinin normalde orada yaşayan halka uygun olarak yapılması nedeniyle yaşanan bir göç durumunda yetersiz kalabilir veya kesintiye uğrayabilmektedir. Konut yetersizliği nedeniyle gecekondü yapıların çoğalması sonucunda çarpık kentleşme olmaktadır. Nüfusu demografik yapısı bozulmaktadır. Göç alınan bölge ile göç alan bölgenin arasındaki kültürel farklılıklar nedeniyle kültür çatışmalarının oluşabilmektedir (Koçak ve Terzi 2012: 168). Bu açılardan bakıldığında göçün hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu görülebilmektedir. Sürecin olumsuz etkilerinin azaltılması için yönetilmesi gerekmektedir.

3.2. Göç Çeşitleri

Göç kavramının birden fazla sınıflaması bulunmaktadır. Bu sınıflamalar içerisinde göçün yapıldığı yer, gönüllülük durumu ve kalış süresi göz önünde bulundurulmaktadır (Kurt, 2006: 150). Buna göre iç ve dış göç, zorunlu-gönüllü göç ve kalıcı- geçici göç şeklinde sınıflama yapılabilmektedir. Aşağıdaki kısımda bu sınıflamalar açıklanmaktadır.

3.2.1. İç ve Dış Göç

İç göç denildiğinde akla ilk olarak ekonomik nedenlerle kırsal alanlardan kentlere göç edilmesi gelse de bu durum yine aynı nedenlerle kentten kente de göç edilmesi durumunu kapsamaktadır. Yapılan göçlerin çoğu kişinin isteğinden çok sahip olmak istediği şeylere ulaşabilmek için bir zorunluluktan kaynaklanmaktadır. Bu durum çeşitli ekonomik ve sosyal politikalar dolayısıyla artış gösterebilmektedir (Eş ve Ateş, 2004: 211).

İç göçlerin esas nedenlerinden bir tanesi de bölgeler arasındaki ekonomik büyümenin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ekonomik açıdan gelişmiş bölgelerin daha fazla iç göç aldığı bilinmektedir. Buna ek olarak, gelişmeye bağlı olarak o bölgelere hareketliliğin de artmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 21). İç göç nedenleri arasında birbirini tamamlayan etkenler de bulunmaktadır. Buna göre insanları göç etmeye zorlayan itici etkenler ve göç etmeye teşvik eden çekici etkenler olduğu iddia edilmektedir. İşsizlik,

ekonomik imkansızlıklar itici etkenleri oluştururken, göç edilecek yerin ekonomik imkanları, gelir seviyesinin yüksek olması çekici etkenleri oluşturmaktadır (Çelik, 2006: 151-155). İç göçler farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Kırsaldan kırsala, kırsaldan kente, kentten kente veya kentten kırsala göç edilebilmektedir (Özdemir, 2008: 23);

Dış göçler ise iç göçle benzer güdüleyici etkenler nedeniyle bireylerin çalışmak için kendi ülkesi sınırlarının dışında başka ülkelere yaptığı yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilmektedir (Özdemir, 2008: 21). Tarihte dış göçlere verilebilecek en iyi örneklerden bir tanesi de Kavimler göçüdür. Hunların başlattığı bu hareketlilik diğer kavimleri etkisi altına alarak bölgelerde kaymalara neden olmuştur (Aksoy, 2012: 293). Güncel olarak yaşanan bir göç örneği olarak Suriye verilebilmektedir. Yaşanan iç savaş nedeniyle halk can güvenliğini sağlamak amacıyla dış göç yapmak zorunda kalmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 18).

Kısaca dış göç, bireylerin ya da toplumsal grupların çeşitli güdüleyici etkenler dolayısıyla kendi ülke sınırlarını aşarak başka bir ülkeye göç etmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Çağlayan, 2011: 88).

3.2.2. Zorunlu ve Gönüllü Göç

Göçler sınıflandırılırken bakılan bir diğer kriterde toplulukların yer değiştirme hareketini yaparken rızalar olup olmamasına bakılarak gerçekleştirilir. Kendi rızaları ile terk etmeleri gibi bir durum söz konusu ise bu tür göçlere gönüllü göçler denilmektedir. Gönüllü göçlerde insanların göç etmesine teşvik edici faktörler bulunmaktadır (Özyakışır, 2013: 15). Daha iyi eğitim alabilmek, daha iyi yaşam şartları ve kariyer imkanları, yaşadığı yere göre daha hoşgörülü bir ortamda yaşama isteği gibi etkenler insanları teşvik edebilmektedir (Sayın, Usanamaz ve Aslangiri, 2016: 3).

Gönüllü göçlerde genellikle ateşleyici unsurlar daha öncesinde aile üyelerinden birinin veya birkaçının başka bir ülkeye göç etmesi, orada iş bulması ve yerleşmesi şeklinde sıralanabilir. Göç eden kişi orada yaşamını kurduktan sonra ailesini de göç etmeye teşvik edebilmektedir. Almanya'ya iş gücü olarak giden insanların daha sonrasında yanlarına ailelerini almaları da gönüllü göçe örnek olarak verilebilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 27).

Gönüllü göçte kişinin kendi rızası esassen, kendi rızası dışında bireyin yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalmalarına ise zorunlu göç denilmektedir. Zorunlu göçe destekleyici (itici) etkenler bulunmaktadır. Yaşamını sürdürmek için ihtiyacı olan temel gereksinimlerine ulaşamaması, doğal afet ve savaşlar nedeniyle ortamın yaşamaya elverişli olmaması, siyasi ve politik baskılar, can güvenliğinin olmayışı gibi nedenler bu itici gücü oluşturmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 26).

Zorunlu durumlarda ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilere mülteci olarak nitelendirilirken, ülke sınırlarını aşamayan kişiler ise yerinden edilmiş kişi olarak nitelendirilir (Aker, 2006: 65).

3.2.3. Kalıcı ve Geçici (Mevsimlik) Göç

Göç için önemli olan bir diğer faktör ise göçün sürdürüldüğü süreçtir. Göç edilen zaman aralığına göre göçler sınıflandırılabilir. Bunları kalıcı olabileceği gibi geçici (mevsimlik) olabilir. Belirli amaçlarla göç eden bireyler daha sonrasında göç ettikleri ülkede kalıcı olarak ikamet etmeye başlayabilmektedir. Bu da kendi ülkelerine dönüşlerinin süresini uzatmaktadır (Dönmez Kara, 2015: 28).

Yılın belirli dönemlerinde bireyler çeşitli güdüleyici etkenler nedeniyle yaşamlarını farklı bir mekanda geçirebilmektedir. Yazın yazlığa gitmek, yazın çok sıcak olması nedeniyle yaylaya çıkılması gibi hareketler mevsimsel göçlere örnek olarak verilebilmektedir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 2).

Göçlerde yerleşmenin ilk adımı gidilecek olan ülkede çalışma izni almaktır. Göç eden kişinin etnik özellikleri, geldiği ülke vb., nedenlerle izinler kontrollü olarak verilmektedir. Kalacakları sürele göre elde ettikleri haklarda da farklılıklar bulunmaktadır. Daha uzun süre kalacak olan göçmenlerin hakları geçici kalacak olarak göçmenlere göre daha geniştir (Dönmez Kara, 2015: 29).

3.3. Göç Yönetimi

Göç, toplumun çeşitli nedenlerle yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da göç oluşturduğu çeşitli etkiler vardır. Bu etkiler göçü yönetilmesi gereken bir olgu haline getirmektedir. Göç eden toplumun kültürü, hastalıkları vb., göç ettiği ülkenin sağlığını

bozabileceği gibi çatışmalara ve kültürel bozulmalara neden olabileceği bilinmektedir. Bu tehditlerin karşısında toplumun düzeninin sağlanması ve korunmasında en büyük sorumluluk devletlere düşmektedir. Buna karşın göçmenlerin yoğunlukta iş gücünü oluşturduğu ülkelerde bu sorunlar göz ardı edilebilmektedir. Dolayısıyla bu ülkeler “göçmen ülkeleri” olarak tanımlanabilmektedir (Sağıroğlu, 2016: 45).

Her iki durumda da devletlerin göçü doğru şekilde yönetebilmek için uygun bir mekanizmaya ihtiyacı olduğu bilinmektedir. Göç ile ilgili bu yönetim ihtiyacı doğrultusunda IOM göç yönetimini şekilde açıklamıştır; “giriş, ikamet yapılacak olan ülkenin vatandaşları dışındaki bireylerin korunması ihtiyacının sağlanması ve yönetilmesi amacıyla göçlerin düzeni ve insani olmasını sağlamak amacıyla kurulmuş sistem ve kurulumlar” (IOM, 2009: 22). Bu tanım kapsamında göç yönetimini ulusal sistem ve kurumların bir arada çalışmasıyla ortaya çıkmış ikili çalışma dinamiği olarak tanımlamak doğru olacaktır.

3.3.1. Göç Yönetiminin Hukuki Dayanakları

Göç insanlık tarihinin her döneminde karşılaştığımız bir kavramdır. İnsanın yerleşik hayata geçmesinden çok önceleri insanlık sürekli bir hareket ve göç halinde olduğu bilinmektedir. Ancak yerleşik hayata geçilmesi göç hareketlerin durmamıştır. Aksine insanlar yine büyük topluluklar halinde göç etmeye devam etmiştir. Dolayısıyla göç olgusu insanlık varlığını sürdürdüğü sürece var olacağı düşünülmektedir. Geçmişte, göçlerle ilgili herhangi bir plan, düzenleme veya kanun bulunmaması nedeniyle düzensiz bir şekilde varlığını sürdürmüştür. Buna karşın II. Dünya Savaşıyla birlikte göçe ilişkin düzenlemeler oluşturulmaya başlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Cemiyetinin oluşturulması ve uluslararası anlaşmaların yapılmasıyla göçün düzenlenmesi açısından ilk adımlar atılmaya başlanmıştır (Stephen, 31 2007: 32 – 34).

3.3.1.1. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, hukuki temelde bir yere sahip olmadığı için göç ile ilgili diğer belgeler kadar büyük bir etkiye sahip olmasa da yine de insan haklarının

savunulmasında oldukça kapsayıcı bir yapıya sahiptir (Simpson ve Brian, 2001: 190 – 194). Bu bildirge, 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilmiştir. Kapsamında var olan 30 maddede insan haklarının evrensel olarak geçerli olduğuna ilişkin hususlar bulunmaktadır. Aşağıda bildirinin bazı maddeleri yer almaktadır.

- Bütün insanların hak ve özgürlükler açısından eşit ve özgür olduğu belirtilmektedir. Ayrıca akıl ve vicdanları sahip oldukları dolayısıyla insanların birbirine buna uygun olacak şekilde davranmaları gerektiğine değinilmiştir.
- İnsanların etnik özellikleri, cinsiyeti, teninin rengi, dili, inanışları, görüşlerine bakılmaksızın hak ve özgürlüklerden faydalanabilme açısından eşit oldukları belirtmiştir.
- Devam eden maddelerde ise yaşama hakkı, insanı ve insan onurunu zedeleyecek durumların yasaklanmasından ve kanunu açıdan herkesin eşit olduğu vb., konulardan bahsedilmiştir (Normand ve Zaidi, 2008: 76 – 80).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. Maddesi göç ile ilişkilidir. Buna göre bireylerin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşabileceği ve oturabileceği, bunun bir hak olduğu ve bu hakka herkesin sahip olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, herhangi bir ülkenin topraklarında bulunmak, ayrılmak veya geri dönmekte kişinin haklarına dahildir. Bildiri yer almasına rağmen hukuki açıdan bir temeli olmaması nedeniyle bildirinin yayınlanmasının ardından pek çok ülke bu konularda çeşitli sınırlamalar getirmiştir. Göç ile ilgili var olan diğer bir madde ise 14. maddedir. Herhangi bir nedenle zulme maruz kalan bireylerin başka bir ülkeye sığınma ve bu imkandan faydalanma hakkı olduğu belirtirken mülteci veya sığınmacı kavramlarının sahip olduğu bu hakka vurgu yapmaktadır. Kısaca, bu bildirge ile kişi sadece başvuru yapabilme hakkını elde etmiştir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 11).

3.3.1.2. Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alan göçe ilişkin maddelerin önemi bu beyannamede de vurgulanmaktadır. Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname, Birleşmiş Millet tarafından 14 Aralık 1967 tarihinde 2312 sayılı kararı genel kurul kararı ile kabul

edilmiştir. Aslen vurgu yapılmak istenen durum sığınma hakkının barışçıl ve insani bir hak olduğudur. Devletler tarafından düşmanca veya saldırganca olabileceği konusunda algı oluşmasını engellemek ve sığınma hakkının saygıyla karşılanması gerekliliği belirtmektedir. Bu beyanname her ne kadar sığınma hakkı ile ilgili politikanın düzenlenmesini amaçlasa da bu beyanname dolayısıyla bazılarının bu haktan faydalanmasını engelleyerek hak mahrumiyeti oluşmasına neden olmuştur. Mahrumiyet denildiğinde kötü bir durum olarak görülmesine karşın aşağıda bunun nedenlerine örnek verilmiştir (Benhabib, 2006: 176 – 178);

- Barış ortamına karşı suç işlenmesi,
- Savaş suçları işlenmesi,
- İnsan onuruna yakışmayan suçların işlenmesi

Bu suçlardan herhangi birinin işlenmesi durumunda kişi sığınma hakkından mahrum bırakılacaktır.

Sığınma hakkıyla ilgili yaşanacak herhangi bir durumda beyannamenin 2. Maddesince Birleşmiş Milletler aracılığıyla dayanışma ve sorunun çözümü için önlemler alınacağı belirtilmiştir. Bu da sığınma sonucunda yükü fazla olabilecek devletlerin yüklerini azaltmak için BM'den yardım alabileceğini göstermektedir.

3.3.1.3. Mültecilerin Hukuki Duruma Dair Sözleşme

Mültecilerin Hukuki Duruma Dair Sözleşmeyle birlikte dünya savaşına göre daha küçük çaptaki savaşlar nedeniyle can güvenliği olmayan veya zulme maruz kalma korkusu olan kişi veya grupların ülkelere sığınmasını, sığınma sırasındaki işlemleri düzenlediği belirtilmiştir. Ayrıca, göç hareketinin göçü alan ülke açısından sosyal, ekonomik, siyasal, sağlık vb., birçok alanda soruna yol açarak ağır bir yük haline gelebileceği vurgulanmıştır. Dolayısıyla tek bir ülkenin sorunu çözmek için yetersiz kalabileceği bu nedenle sorunun çözümünde uluslararası iş birliği yapılması gerekliliğini önemine değinilmiştir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, sorunların çözümleriyle ilişkili olarak sözleşmede yer alan hükümlerin uygulanıp uygulanmadığını kontrol etmekle sorumludur. Dolayısıyla sözleşmeye imza atmanın bir diğer anlamı

doğrudan yapılacak olan kontrolleri kabul etmiş olmak anlamına gelmektedir. Sözleşmenin içeriğinde mülteci tanımına yer verilmiş olup imzalandığı tarihin öncesinde yaşanan olayları da kapsayıcı olduğu belirtilmiştir. Buna göre imzalandığı tarih öncesinde yaşanan olayların neticesinde kişinin mensubu olduğu grup, din, etnik köken, düşünce, fikir vb., nedenlerle zulme uğramış veya uğrayabileceğine dair korkuya sahip olması durumunda kişinin mülteci olacağı ve sığınma hakkına sahip olacağı bildirilmiştir. Zulme uğrama korkusu olarak belirtilen bu korkunun iyi bir şekilde açıklanması mültecilik statüsü elde edilmesinde büyük bir öneme sahiptir (UNCHR, 2003: 8).

Bu sözleşmenin bir diğer önemi ise mültecilik kavramının çerçevesinin iyi bir şekilde belirlenerek ekonomik nedenlerle farklı ülkelere göç etmek isteyen insanların mültecilik statüsünden yararlanmasının önüne geçilmesidir. Mültecilerin hukuki açıdan mülteci olması için gerekli şartları sağlaması durumunda dahi belirli durumlarda bu haktan muaf tutulabilecekleri belirtilmiştir. BM'nin herhangi başka bir yapısına başvurması veya yardım, koruma ve destek alması durumunda kişinin bu sözleşme hükümlerinden faydalanamayacağı bildirilmiştir. Beyannameye benzer şekilde savaş, insanlık ve barışa karşı suç işleyenlerin mülteci statüsüne sahip olamayacağı vurgulanmıştır. Mültecilerin korunmasını olumsuz yönde etkileyebileceği, suçlunun yargılanmasını engelleyerek adaletin sağlanmasını olumsuz yönde etkileyebileceği çekincesi nedeniyle bu kişilere mülteci olarak sınıflandırılmamaktadır. Dolayısıyla sözleşmenin hükümlerinden de yararlanmaları mümkün değildir. Buna karşın kişi mülteci olmasa dahi sığınmış olduğu devletin bu kişiyi sınır dışı etmesi zorunluk değildir. Ayrıca kişi sığınmış olduğu ülkenin devleti tarafından uygun olduğu düşünülen nedenlerle koruma altına bilmektedir. Bunun tek istisnası kişinin uluslararası hukukla ilgili sahip olabileceği sorunlar bu durumda kişinin iadesi veya yargılanması zorunludur (UNCHR, 2003: 3, 4).

Sözleşmeye sonradan eklenen protokollere göre imza atan devletlere bazı yükümlülükler yüklenmiştir. Bu değişiklik sayesinde mülteci statüsü kazanmış kişilerin ülkelerine zorla gönderilmeleri engellenmiştir. Ancak uygulamada açısından mutlak bir zorunluluk bulunmadığı görülebilmektedir. Örneğin, kişinin sığındığı ülkede can güvenliğinin tehlikeye girmesi durumunda geri gönderilmeme talebi göz ardı edilebilmektedir. Ayrıca sözleşmenin dayandığı durum II. Dünya Savaşı sonrası

Avrupa'daki nüfus hareketliliği olduğu için çeşitli sınırlamalar bulunmaktadır. Bu sınırlamalar dolayısıyla Avrupa'da ikamet eden birçok kişi mültecilik statüsünden yararlanamamıştır. Dolayısıyla tarihte güncellemeye gidip sözleşmenin imzalandığı tarihten önce ibaresi kaldırılarak bu kısıtlamanın önüne geçilmiştir. Ancak bazı ülkelerin coğrafi olarak kısıtlamayı hala sürdürdüğü bildirmiştir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 13).

3.3.1.4. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Sözleşmenin ana dayanak noktası adıyla özdeş şekilde insanların sahip olduğu hak ve özgürlüklerin korunmasıdır. Sözleşme içeriğinde doğrudan İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi'ne atıfta bulunarak bu bildiri geçen hakların uygulanması ve tanınmasını hedeflediğini belirtilmiştir. Bu sözleşmenin esas gücü sözleşmede yer alan herhangi bir hükmün ihlal edilmesi durumunda ihlal edenlere yaptırım uygulamaya yönelik bir mekanizmaya sahip olmasından gelmektedir. Sözleşme diğer belgelerdeki gibi içerisinde iltica kavramına değinmiştir. İnsan haklarıyla ilgili olarak içerisindeki 3. maddesinde hiçbir kimsenin insanlık onuru kırarak aşağılayacak muameleye, davranış, işkence veya cezaya maruz bırakılmayacağı vurgulanmıştır. Ayrıca mültecinin ülkesine geri gönderildiği takdirde 3. madde kapsamında yaşayabileceği bütün durumlardan gönderen ülkenin sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bu ibarenin Cenevre Sözleşmesi'ndeki geri göndermeme hususuna uygulanmasına yönelik olduğu düşünülmektedir. Sözleşmenin ihlal edilmesi durumunda yaptırımla sorumlu olan yetkili mercii Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'dir (Kaya ve Yılmaz Eren, 2015: 16). Bu kontrol mekanizmasının bulunmasının uygulamanın daha hassas yapılmasını ve kontrolünü sağladığı görülmektedir. Buna ek olarak kişinin 3. maddede yer alan durumlarla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmak için mülteci statüsüne sahip olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Kısacası insan haklarına yönelik bütün ihlalleri kapsadığı anlamına gelmektedir (Güner, 2016: 220).

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi serbest dolaşma özürlüğü, sınır dışı edilmenin önündeki engeller ve sınır dışı edilmeye dair kriterlerin tümünü kapsamaktadır. Uygun görülen şartlar ve kriterler çerçevesinde bir ülkede yaşayan bireylerin ikamet edebilme ve serbestçe dolaşabilme hakkı olduğuna değinilmiştir. Ancak, bu göçmenlerin ülkelere istedikleri gibi giriş çıkış yapabileceği anlamına gelmemektedir. Ayrıca, göç edilmesinin

ardından o ülkeden farklı bir ülkeye giriş yapma konusu sözleşme kapsamında yer almamaktadır (Çiçekli, 2007: 7).

3.3.1.5. Vatansız Kişilerin Hukukî Statülerine Dair Sözleşme

Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'nin ilk maddesinde vatansız kişinin tanımı yapılmaktadır. Bu tanıma göre herhangi bir ülkenin veya devletin hukuk kurallarına göre vatandaş olarak değerlendirilmeyen kişiyi ifade etmektedir. Buna ek olarak yine aynı madde hangi şartlar halinde bu statüden yararlanılamayacağına değinilmiştir;

- BMMYK haricinde farklı bir BM örgütünden destek ve yardım alınması,
- İkamet ettiği ülkenin vatandaşı olma hakkı ve yükümlülüğüne sahip olmak,
- Savaş, insanlık veya barışa karşı suç işleyenlerin,
- Ciddi bir suç işlemiş olmak,
- BM'nin amaç ve ilkelerine karşı suç işlemiş olmak

Vatansızlık statüsünün belirlenmesinde kesin kriterler bulunmaması nedeniyle devletin takdirine bırakılmaktadır. Devletlerin uygulamalarına bakıldığında ise yerel ve merkezde farklı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Her ne kadar mülteci ve vatansızlık statüleri birbirine benzese de aralarında bariz farklılıklar bulunmaktadır. Aralarındaki bariz en büyük fark geri gönderilme ile ilgilidir. Sözleşme kapsamında vatansız olan kişilerin devletler tarafından kabul edilmesi ve vatandaşlık alma konusunda kolaylıklar tanınması gerekliliği bildirilmiştir. Hatta yapılacak işlem masraflarının dahi devletler tarafından karşılanması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (UNCHR, 2014: 53).

3.3.1.6. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesi uyandırdığı etki açısından oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Etkiyi göstermek amacıyla “18 Aralık” günü “Uluslararası Göçmenler Günü” olarak kutlanılmaya başlanmıştır. Sözleşmede ayrıca göçmen işçi kavramına değinilmiştir. Buna göre “vatandaşı olmadığı bir ülkede ücretli olarak çalışan bireyler” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bu tanım kapsam itibari ile düzensiz göçmen işleri ve kaçak işçileri de içine alıyor gibi görünmektedir. Ancak, bu bireylerin olumsuz şartlarda çalışmaları nedeniyle haksız rekabet ortamı oluşturduğuna vurgu yapılmıştır. Sözleşmede ayrıca, statüsünün ne olduğu gözetilmeksizin bütün işçilerin temel insan haklarına uygun olacak şekilde çalıştırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, devletin kanun ve kuralları oluşturarak işçi ve işverenler arasında uygun şekilde çalışma şartlarının sağlanmasına yönelik şart getirilmiştir (Çelgin, 2014: 85).

3.3.2. Türkiye’de Göç Yönetimi

Türkiye coğrafi konumu itibariyle bir köprü görevine sahiptir. Asya ve Orta Doğu ülkeleri ile Batı ülkelerini birbirine bağlamaktadır. Tarihi açıdan bakıldığında Türkiye göç veren bir konumdayken Arap Baharı’nın başlaması ile göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Ardından göç hareketlerinin incelenmesiyle Türkiye’nin hem göç aldığı hem de göç verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Arap Baharı ile birlikte Suriye vatandaşları Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye çeşitli düzenlemeler yaparak göç sürecini kontrollü bir şekilde yönetmeye çalışmıştır. Bu kapsamda 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nu yürürlüğe koymuştur. Böylelikle göçün daha kontrollü şekilde yönetilmesi amaçlanmıştır. Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre 30.06.2022 tarihinde Türkiye’de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli sayısı 3.648.983 olduğu bildirilmiştir (GİB, 2022).

Bu bölümde Türkiye açısından göçün ve yönetiminin neden önemli olduğu konusu tarihi açıdan incelenerek göç politikalarından bahsedilecektir. Ardından göç politikaların oluşmasında etkili olan faktörler incelenecektir.

3.3.2.1. Türkiye’nin Göç Tarihi

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu günden bu yana çeşitli nedenlerle Yunanistan, Balkanlar, Almanya, Irak, Bulgaristan ve Suriye’den göç almıştır. Arap Baharının etkisi

olarak çıkan karışıklar neticesinde yaklaşık 3,5 milyon civarı Suriyelinin Türkiye'ye göç ettiği bilinmektedir (Dönmez Kara,2015: 135; Georgeon, 2005: 1). Günümüzde göç otoriteleri tarafından bu sayının 3,6 milyondan fazla olduğu bildirilmiştir.

Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle stratejik yere sahiptir. Türkiye konumu itibari ile Asya ve Orta Doğu ile Batı ülkeleri arasında köprü vazifesi görmektedir (ORSAM, 2012: 8; Güner, 2007: 83). Dolayısıyla birçok göçmende Türkiye'ye çeşitli nedenlerle göç etmektedir (GİGM, 2016: 8-9). Türkiye'nin AB üyelik sürecinde yürüttüğü politikalar dolayısıyla göçmen ve sığınmacı sayısında artış oluşmasına neden olmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13). Bu açıdan bakıldığında Türkiye'nin farklı bir statüsü olduğu görülmektedir. Konumu dolayısıyla Türkiye'yi "göç geçiş ülkesi" olarak tanımlamak daha doğru olacaktır (Ünal, 2014: 68). Bu özelliği nedeniyle yaşanan göçler sosyal, siyasi ve toplumsal sorunların oluşması neden olmuştur. Türkiye bu sorunların çözülmesi amacıyla çeşitli uluslararası anlaşmalara imza atmıştır (Güner, 2007: 84).

Belirli dönemlerde yaşanan teknolojik gelişmeler üretimin hızlanmasını ve ekonominin büyümesini desteklemiştir. Kentlerde iş gücü gereksinimi artmış ve böylelikle insanlar daha fazla iş imkanının olduğu bölgelere göç etmeye başlamıştır (Koçak ve Terzi, 2012: 164).

İş imkanlarının az olması nedeniyle Türkiye 1960-1990'lı yıllar arasında göç veren bir ülke konumundan göç alan bir ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, Sirkeci ve Aydıngün, 1998: 207-230; Dönmez Kara, 2015: 146).

Türkiye uyguladığı politikalar, izlediği planlar ve yaşanan gelişmeler çerçevesinde göç etmek için uygun bir ülke halini almıştır (Dönmez Kara, 2015: 146);

- AB uyum süreçleri,
- Konumu nedeniyle gelişmiş ülkelere göç etmek için uygun güzergaha sahip olması,
- Türkiye'nin pek çok açıdan (ekonomik, siyasi, sosyal vb.) gelişmesi,
- Yeterli denetimin olmayışı nedeniyle ülkeye girişlerin daha kolay olması,

Göç hareketini giderek artması nedeniyle düzenlemek için çeşitli kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Böylelikle yapılan araştırmaların sayısı artmış ve yönetim

kolaylaştırılması için uygun yöntemler üretilmeye çalışılmıştır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 8).

3.3.3. Türkiye'nin Göç Alanındaki Politikası

Türkiye'ye gelen göçler neticesinde hukuki açıdan boşlukların doldurulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ancak, gelen göçün kısa süreli olacağı, savaşın bitip ülkelerine geri dönecekleri düşüncesinin hakim olması nedeniyle çalışmalar kısa vadeli olarak düşünülmüş ve buna göre hazırlanmıştır. Ancak durum düşünülenin aksine daha uzun vadeli bir hal almış bu nedenle göç mevzuatı sorunları gidermede yetersiz kalmıştır. Bunun sürdürülebilir olmadığının fark edilmesi üzerine daha sistemli bir hale getirilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 11).

Hukuk alanındaki bu boşlukların oluşması 1951 yılında imzalanan Milletler Cenevre Anlaşması dayandırılabilir (Sağiroğlu, 2015: 25). Anlaşmanın kriterlerine göre sadece Avrupa devletlerinden gelen göçmenler “mülteci” statüsüne sahiptir. Bu kriteri uymayan diğer bütün göçmenler “geçici sığınmacı” statüsüne sahip olmuştur (Canyurt, 2015: 130).

Bu anlaşma neticesinde uluslararası koruma talep edilmesi açısından sorunlar yaşanmıştır. Dolayısıyla Bakanlar Kurulu 1967 protokolünü yürürlüğe koymuş ve 1951 öncesi meydana gelmiş olma ibaresini kaldırmıştır (Güner, 2007: 85).

Mültecilerin iadesi ve geri gönderilmesine karşı korumasına ilişkin anlaşma şartları bulunmaktadır. Buna göre 33. Madde de kısaca “hiçbir devletin bir mülteciyi can veya özgürlüğü tehlikeye sokacak bir ülkeye geri gönderemeyeceği veya iade edemeyeceğini” bildirmektedir (BMMYK, 2008: 6).

İltica Yönetmeliği sayesinde daha serbest bir çalışma alanı oluşturmuştur. Ardından, göçün daha iyi yönetebilmesi amacıyla birçok anlaşma ve sözleşme yapmıştır (Yıldız, Ünlü ve Sezer, 2014: 43). Buna karşın tam anlamıyla göç stratejisinin ve politikasının yeterli şekilde geliştirilmemesi nedeniyle birçok sorun ve aksaklık oluşmuştur (ORSAM, 2012: 8). Türkiye'nin göç politikasının yetersiz olmasının çeşitli nedenlere dayandırılabilir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda milli kimlik

oluşturulması amacıyla İskan Kanunu kapsamında sadece Türklerin ülkeye kabul edilmesi (Kabakuşak, 2014: 11), Türkiye'nin NATO'ya girişiyle sınır kapılarının kapatılması (ORSAM, 2012: 16) ve bunlara ek olarak yukarıda da belirtildiği üzere mülteci statüsünün sadece Avrupa devletlerinden gelen göçmenleri kapsamasıdır (Canyurt, 2015: 130).

İskan Kanunu göç açısından ilk kanun olmasına karşın kapsadığı alanın sınırlı olması nedeniyle yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla 2006 yılında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Kanunun dışında kalan durumlar ise 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunlara tabi olarak düzenlenmektedir (Türkiye Göç Raporu, 2017: 23).

Türkiye'de göç yönetimi başlangıçta İçişleri Bakanlığına bağlı yapılar (Emniyet Genel Müdürlüğünün Yabancılar Şubesi ve Valilikler) tarafından gerçekleştirilmiş ancak bunun yeterli olmadığı ve sistemin düzgün şekilde işlemediğinin görülmüştür. Bunun üzerine göç politikaları ve uygulamaları 2013 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre düzenlenmiştir (Demirhan ve Aslan, 2015: 46). Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber Göç İdaresi Genel Müdürlüğü yapısı oluşturulmuştur (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 8). Ayrıca Kızılay vb., örgütlerde bu sürece dahil edilmiştir (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 11).

Yabancılar ve uluslararası koruma kanunuyla birlikte geçici koruma statüsüne sahip bireylerin hangi durumlarda yardım ve destek alabilecekleri, hangi durumlarda uzun vadede kalabilecekleri vb., konularda düzenlemeler yapılmıştır (Topçu, 2017: 13).

Yaşanan göçle birlikte bu alanda çalışma sağlamak amacıyla çeşitli yapılar (dernek, araştırma merkezleri, topluluklar vb.) kurulmuştur. Çeşitli üniversitelerde göç ve göçün oluşturduğu etkiler hakkında araştırma yapmak amacıyla araştırma merkezleri kurulduğu bilinmektedir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014: 8).

3.3.3.1. AB Uyum Süreci

Göç kavramının gelişimi açısından II. Dünya Savaşı önemli bir yere sahiptir. Avrupa ülkeleri ekonomilerini büyütmek amacıyla işçi göçü almaya başlamıştır. Ancak bu durum kayıt dışı işsizliği arttırmış ve olumsuz durumlara neden olmuştur. Bu durum

göç ile ilgili sistem ihtiyacını doğurmuştur. Böylelikle sistemli kurallar oluşturulmuştur. Ayrıca ülkeler arasında Avrupa Birliğinin kurulması ile birlik üyeleri arasında vatandaşların serbest dolaşmasıyla göç hareketliliği daha kolay hale gelmiştir (ORSAM, 2012: 8).

Göç ile ilgili çalışmalar açısından 2000'li yıllar ve sonrası Türkiye'nin hızlı bir biçimde politika oluşturduğu ve karar aldığı yıllar haline gelmiştir. AB uyum süreçleri bu kararların hızlı alınmasının nedeni olarak görülmektedir (ORSAM, 2012: 21). Ayrıca bu kapsamda Geri Kabul Antlaşması hazırlanmıştır. Bu antlaşmada sınır güvenliği ve göç politikaları hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Dahası müzakerelerle beraber mevzuatlar üzerinde çalışmalar sürdürülmüştür (Bali ve Gündoğdu, 2017: 192).

Göçlerin düzensiz olması ve düzenlenen saldırılar Türkiye'nin güvenlik açısından düzenleme ve çalışmalar yapması gerekliliğini doğurmuştur. Göçün güvenli hale getirilmesiyle ilgili olarak çalışmalar sürdürülmüştür. Ancak dünyada büyük çaplı etki uyandıran terör olayları güvenlik açısından sorun oluşturabileceği için Türkiye'nde daha katı bir göç politikası izlemesine neden olmuştur (Kabakuşak, 2014: 11). Bu kapsamda 2005 yılında İltica ve Göç Eylem Planı kabul edilmiştir (Bali ve Gündoğdu, 2017: 191). Yine 2005 yılında mevzuattaki eksiklerin giderilmesi amacıyla Ulusal Eylem Planı uygulanmıştır. Ardından 6458 sayılı kanun ile bütün mevzuat tek bir hukuki çatı altında toplanmıştır (Kabakuşak, 2014: 11). Ulusal göç mevzuatı oluşturulurken; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Cenevre Sözleşmesi ve mültecilerin statüsüne ilişkin olarak New York Protokolü esas alınmıştır (Çelikyay, 2017: 457-458).

3.3.3.2. Kalkınma Planları

Kalkınma planı denen önceden belirlenen hedefler kapsamında ülkenin genelinde hem özel hem de kamu sektörüne yol gösterici düzenlemeleri tanımlamaktadır. Planların temelleri Anayasa dayandığı için bağlayıcı bir niteliğe sahiptir. Bu planlar beş yıllık bir süreci kapsayacak şekilde hazırlanmaktadır (Kızılböğâ Özasan ve Alıcı, 2014: 316). Göç açısından bakıldığında göçlerin incelenmesi, denetlenmesi ve teşvikinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre kent büyüklüğünün arttırılması planlanmış ancak, yeterli göç yoğunluğu oluşmaması nedeniyle uygun bir değerlendirme yapılamadığı bildirilmiştir (İçduygu, 1998: 20). Planda vasıflı iş gücünün yurtdışına gittiğini Türkiye'de ise vasıfsız iş gücünün kaldığını vurgulamaktadır (DPT, 1963: 69). Vasıfsız iş gücündeki fazlalığın yurtdışına gönderilerek ülkeye daha fazla döviz sokulmasına ve işsizliğin azalmasını sağlayabileceği düşünülmüştür (İçduygu, 2006: 639).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) kapsamında kentlerin büyütülerek büyük kentlerin statüsü elde etmesi planlanmıştır (İçduygu, Sirkeci ve Aydınğün, 1998: 20).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında (1973-1977) da büyük kentler kurulması düşünülmüş ancak oluşturacağı olumsuz etki dördüncü planda (1978-1982) bildirilmiştir. Dengesiz büyüme beklenmeyen sorunlara neden olacağından ötürü ara merkezler oluşturulmasının bu sorunların çözümünde daha uygun olabileceği vurgulanmıştır.

Beşinci ve Altıncı Planlarda dengesizliğin giderilmesi amacıyla orta büyüklükte şehirler kurulması gerekliliği bildirilmiştir (İçduygu, 1998: 21).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000) Türkiye'ye gelen göçmen sayısının arttığını, gelen sığınmacı, kaçak işçi ve göçmenlerin kayıtlarının olmasının süreci zorlaştırdığını ortaya koymuştur. Çalışma izni olmayan bu kişiler için planda çalışma izni verilmesine ve bunların denetimlerinin arttırılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte gelen kişilerin sosyal güvenlik hizmetlerinden yararlanmalar için çözüm yolları bulmanın gerekliliği planda ifade edilmiştir (DPT, 1996) .

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda göçle ilgili herhangi bir alana değinilmemiştir. Ancak, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, yaşadışı göçler ve insan ticareti konularıyla mücadeleye değinilmiştir. Bu doğrultuda Göç ve İltica Teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Göç ile ilgili çalışmaları takip etmek ve bilgileri ilgili Bakanlıklara iletmekle görevlendirilmiştir (DPT, 2001; DPT, 2006).

3.3.3.3. Göç Alanını İlgilendiren Kanunlar

Göç yönetimi başlangıçta Pasaport Kanunu ve Yabancıların İkamet ve Seyahati Hakkında Kanun ile yürütülmüştür. Bu kanunlar dışında farklı idari düzenlemeler de kullanılmıştır. Uygulanan bu prosedürlerin yeterli olmadığı görülmüştür (Çelikyay, 2017: 456).

3.3.3.3.1. Pasaport Kanunu

Pasaport Kanunu, Resmî Gazete’ de 15/07/1950 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre pasaportsuz veya vizesiz gelen yabancılara ilişkin olarak; var olup uygun olmayan veya olmayan yabancılarının geri çevrileceği, kaybetme iddiası olanların ise İçişleri Bakanlığının vereceği karar göre hareket edileceği belirtilmektedir (Resmi Gazete, 1950: 2361-2376).

3.3.3.3.2. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunu, Resmi Gazete’ de 27/02/2003 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de ikamet eden yabancıların çalışma esaslarını belirtmektedir. Ayrıca, kanun çalışma izninden muaf yabancıları, meslek eğitimi görenleri, bağımlı ve bağımsız kurumlarda çalışanları kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2003).

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi 1951 yılında imzalanmış olmasına karşın Resmi Gazete 1961 yılında yayınlamıştır (www.multeci.org.tr, 2016).

Kısacası, Avrupa ülkelerinde meydana gelen bir olay sonucunda düşünce, fikir, din, ırk veya belirli gruba mensup olması nedeniyle zulme uğramaktan geçerli sebeplerle vatanını terk etmek zorunda kalan ve ülkesinin korumasından faydalanamayan veya korku nedeniyle faydalanmak istemeyen yabancılara “mülteci” denilmek ve mültecilik kanunları uygulanmaktadır (Md. 1).

Mülteci sıfatıyla bir ülkede ikamet eden bireylerin ikamet ettikleri ülkenin yasa, kural ve kaidelerine uymaları gerektiği belirtilmiştir (Md. 2). Ayrıca evlilikle ilgili

haklara da saygı gösterileceği belirtilmiştir (Md. 12). Bununla birlikte, ikamet ettikleri ülkenin mahkemelerine serbestçe başvurabilme hakkına sahiptirler (Md. 16).

3.3.3.3.3. 5543 sayılı İskân Kanunu

İskân Kanunu, Resmi Gazete’de 26/09/2006 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun amacı iskan edilen bireylerin güvence ve haklarının düzenlenmesidir. Kanunun kapsamında iskan edilenler, kamulaştırmaya uğrayanlar, yabacılar ve göçmenler yer almaktadır (Md1-2). Kanunda Türk soyu ve kültürüne vurgu yapılmaktadır.

Süreç açısından İskan Kanun’un yeterli olmayışı nedeniyle 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur (Çelik ve Rağbetli, 2017: 1160).

3.3.3.3.4. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

YUKK, Resmi Gazete’de 11/04/2013 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. YUKK kapsamında yabancılar, hakları ve yükümlülükleriyle birlikte ortak hükümler ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, işleyiş ve görevleri yer almaktadır. Bu kanunun önemli bir yanı ise, yabancılara ilişkin bütün iş ve işlemler sivil otoritenin sorumluluk yetkisi altına verilmiştir (Resmi Gazete, 2013).

Normal şartlar altında çalışma izni alınabilmesi için farklı bakanlıklardan ayrı ayrı izin alınması sorunu 6458 sayılı kanunla ortadan kalkmıştır. Yetkinin tek elde toplanması ikamet ve çalışma iznindeki karmaşasında çözülmesini sağlamıştır (Çelikyay, 2017: 462).

Bu kanun amacı itibarıyla yabancıların koruma taleplerinde izlenecek yol ve esasları ayrıca Göç İdaresi’nin yetki, görev ve sorumluluklarını kapsamaktadır Ayrıca geçici koruma statüsüne sahip kişilere sağladığı haklar yoluyla kişilerin gıda, yiyecek, barınma, giyecek gibi ihtiyaçlar ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesini sağlamaktadır (Türkiye Göç Raporu, 2017: 35).

YUKK içerisinde yer alan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile Türkiye’nin göç yönetişimi açısından adımlar atmaya başladığı da söylenebilir. Bu yönetmeliğe göre Türkiye sınırlarına mücbir sebeple gelen yabancıların Bakanlar kurulu kararı ile geçici koruma altına alınabilmektedir. Ayrıca hangi birimlerin ne gibi durumlarda görev olduğu konusunda da bilgisini sağlamaktadır (Sağıroğlu, 2015: 65).

Kanunun kapsamı içerisinde geri göndermenin hangi durumlarda gerçekleştirilemeyeceğine dair ayrıntılı bir tanım bulunmaktadır. Buna göre birey “kendine ve onuruna karşı gerçekleştirilecek herhangi işkence, insanlık dışı tutum ve eylem veya mensubu olduğu gurubun herhangi bir özelliği, düşüncesi veya fikri nedeniyle hayatı ve hürriyetinin tehlike altında olacağı herhangi bir yere gönderilemez.” (YUKK, 2013: Md.4).

Türkiye’ye giriş-çıkış için kullanılacak olan kapılarda işlemlerde kullanılabilecek gerekli belgelerle ilgili bilgiler verilirken bu evraklara sahip olmayan yabancıların Türkiye’ye giriş yapamayacağına da değinilmektedir (YUKK, 2013: Md. 5-6-7).

Kanunda uluslararası koruma çeşitlerine yer verilmiştir. Kriterlere göre mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma konularıyla ilgili bilgi verilmiştir (YUKK, 2013: Md.61).

Şartlı mülteci veya mülteci statüsüne giremeyen ancak ülkesine gönderilmesi durumunda diğerleri ile benzer şekilde hayati tehlikeye sahip olan kişilere ikincil koruma statüsü verilebileceği belirtilmiştir (YUKK, 2013, Md.63).

Göç ile ilgili kararlar Göç Politikaları Kurulu tarafından belirlenmektedir (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 119). Bu kurul birçok farklı bakanlığın bir araya gelmesi ile oluşmaktadır (YUKK, 2013, Md.105).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ise, göç yönetişiminde önemli bir role sahiptir. Merkez, taşra ve yurt dışında çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Göç ile ilgili politikaların yürütülmesinin yanında ekipler arasında iş birliği oluşturulması ve işlemlerin gerçekleştirilmesinden sorumludur (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 119).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü içerisindeki kurul ve komisyonlarının görevlerine değinilmektedir. Ayrıca kurullara destek olacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkileri açıklanmaktadır (YUKK, 2013: Md.113-117).

3.3.4. Göç İdaresi Başkanlığı

YUKK'nin oluşturduğu yasal zemin çerçevesinde Göç İdaresi Kurumu kurulmuştur. Sorumlulukları içerisinde insan haklarını gözeterek göç ile ilgili politikalar geliştirmek yer almaktadır. Böylelikle göç yönetiminin daha iyi bir şekilde yönetilmesi amaçlanmıştır (GİGM 2017 Stratejik Planı www.goc.gov.tr, 2017). Yasal zeminiyle birlikte göç ile ilgili faaliyetlerin ve programlar için stratejiler belirleyip yürüterek göçmenlere bu konularda yardımcı olan yetkili merci halini almıştır. Görevleri arasında şunlar yer almaktadır (www.resmigazete.gov.tr, 2018);

- Yasadışı giriş-çıkışları önlemek,
- Göçmenlerin koruma statüleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Göç politikalarını belirlemek ve süreci takip etmek,
- Kurumlar arası iş birliğini ve koordinasyonu sağlamak,

Bu görevlerine ek olarak göçe ilişkin etkisi olabilecek güncel olay ve gelişmeleri takip etmekte sayılabilmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü adı 29 Ekim 2021 tarihinde Resmi Gazete yayımlanan 31643 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 19. maddesi uyarınca “Göç İdaresi Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir. Böylelikle kurumun yapısı genişlemiş ve yetkileri artmıştır. Ayrıca görevlerinin içerisine göç kurulunun sekreteryasını sağlamak ve kararların uygulanmasını takip etmek eklenmiştir.

Başkanlığın hizmet birimleri de aşağıdaki şekle getirilmiştir (23. madde);

- Yabancılar Genel Müdürlüğü
- Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü
- Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü
- Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü
- Rehberlik ve Denetim Başkanlığı
- Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı

- Var olan kurullara ek olarak İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon kurulu eklenmiştir. Kurul bu suçun önlenmesinden ve önlenmesine ilişkin stratejiler oluşturulmasından sorumludur (27. madde). Yeni yapının oluşturulması sonucunda güncel teşkilat yapısı aşağıdaki gibidir;

katılabilmesi için destekleyici faaliyetler gerçekleştirmeye başlamıştır. Kanun kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra yerel yönetimler, üniversiteler ve uluslararası kuruluşları da kapsamaktadır. Uyumun sağlanabilmesi için aktörlerin bir arada koordineli olarak çalışması gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

3.4. Göç Yönetişimi

Sınırların önemini halen korumaya devam ettiği bir dünyada göç süreci devlet tarafından yönetilmesi gereken stratejik öneme sahip bir süreç olarak değeriendirilmektedir. Göçün çok boyutlu olarak ortaya çıkması ile birlikte sürece etki eden aktörlerin çeşitliliği artmıştır. Böylelikle ulusal ya da uluslararası alanda yaşanan göç hareketleri ülkeleri veya toplulukları çeşitli iş birliği alanları içerisinde bir araya getirmiştir. Bu sebeple devletin yetersiz kaldığı durumlarda farklı aktörlerin uyguladığı politikalara ihtiyaç duyulmaktadır. Süreç yönetiminde sadece yerel veya bölgesel aktörler değil, uluslararası kurum ve sivil toplum kuruluşlarının da çalışmaları önem kazanmaktadır.

Böylelikle göç yönetişimi üzerinde durulacak olan son bölümde; Suriye’de yaşanan kriz sonucu göçmenlere yönelik çalışmalar yürüten; merkezi yönetim, sivil toplum örgütleri ve yerel yönetimlerin faaliyetlerine yer verilmektedir.

Günümüzde dünya giderek küçölmekte ve ölkelerin birbiri ile olan etkileşimi artmaktadır. Siyasi ve politik nedenler, çatışmalar, teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak ekonomi alanında çeşitli değışimler yaşanabilmektedir. Bunun yanı sıra, yeni göç hareketlerinin oluşmasında da etkileri bulunmaktadır. Söz konusu durumların çeşitlerine göre göçün şekli ve biçimleri değışiklik gösterebilmektedir. Göç kavramı bu çerçevede incelendiğinde tanımın bazı ana unsurlar açısından yetersiz kaldığı gözlenmiştir. Bu kapsamda göç kavramına gidilecek yer, niyet ve göç edilen yerde ikamet edilecek zaman aralığına ilişkin ibareler eklenmiştir. Ancak, göç hareketlerinin gün geçtikçe artması nedeniyle göç kavramının geniş kapsamda incelenmesi bir zorunluluk haline gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 12).

Göç hareketleri incelendiğinde göç etmeyi çekici hale getiren nedenler olduğu görölmektedir. Bunlardan en büyük etkiye sahip olan faktör ise insanların yaşamakta

oldukları kötü durumundan kurtularak daha iyi şartlara sahip bir ortamda yaşamını sürdürmek istemesidir. Bu kavram kişinin can güvenliğinin yanı sıra daha iyi eğitim, sağlık ve sosyal şartlarını içinde göç edebileceği anlamına gelmektedir.

Göç hareketi insanların daha iyi fırsatlar ve daha kaliteli bir yaşam sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bir hareket olmasına karşın göç edilen ülkenin toplumunda çeşitli sorunların oluşmasına neden olabilmektedir. Bunun temel nedeni göç alan ülkenin toplumunun sahip olduğu kültürün göç eden toplumun kültürlerinin farklı olması şeklinde açıklanabilmektedir. Kültürler arasında farklılıkların bariz derecede fazla olması durumunda göç eden bireylerin ülkeye alışmaları ve uyum sağlamaları da zorlaştırmaktadır. Bu kapsamda göç yönetimi yaşanabilecek olumsuz etkileri azalmanın yanı sıra göç alan toplumun sürece hazır olmasını sağlamayı hedeflemelidir (Çakırer Özservet, 2016: 2). Bahsedildiği üzere yaşanabilecek olumsuz durumların önüne geçilebilmesi için göçün yönetilmesi gerekmektedir. Böylelikle göç, yönetilmesi gereken bir olgu halini almıştır. Göçün iyi bir şekilde yönetilebilmesi için göç alan ve gelen tarafları kapsayacak politikaların geliştirilmesi, uygulanması ve süreçlerin takip edilmesi gerekmektedir. Göç yönetimi kavramını devletlerin göç alanında izlemekte olduğu politika ve düzenlemelerin bir bütünü şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu alandaki otoritelerden biri olan Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’e göre göç yönetimi “Hem devlet sınırları içinde yabancıların girişi ve mevcudiyetini hem de mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere sağlanan korumayı yönetmek üzere, sınır ötesi göçleri düzenli ve insani bir şekilde yönetmek için çeşitli devlet kurumları ile ulusal bir sistemden oluşan yönetim” şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009: 22).

Göç hareketliliğiyle ilgili yapılan düzenleme çalışmalar yapılırken durumun insani boyutu göz önünde bulundurulmalıdır. İşin içine insani boyutun katılmasıyla birlikte göç yönetişimi kavramı ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede, göç ve göçmenlere yönelik yapılan düzenleme ve çalışmalar artmıştır (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 4).

Göç yönetişimi tek bir yönetimden ziyade sivil, devlet ve piyasanın bir arada yönetimini öngören bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Özçağlar Eroğlu, 2016: 572). Güvenlik algısının kavramın ortaya çıkmasındaki en önemli faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir. Yönetimin tek bir elde toplanmasından ziyade çoklu olması insanlarda

daha fazla güven oluşturmaktadır (Akçapar, 2012: 573). Çoklu olarak ifade edilen aktörler ulusal, uluslararası aktörler, yerel ve bölgesel etkinliğe sahip tüm kurum ve kuruluşları kapsamaktadır.

İlk olarak II. Dünya savaşından sonra göç alanında yapılan çalışmalarda çeşitli iş birlikleri görülebilmektedir. “Avrupa Hükümetler Arası Göç Komitesi” ve “Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği” gibi kurumların kurulması yönetişime örnek olarak verilebilmektedir. Bu kuruluşlar ülkelerle anlaşmalar yapmak suretiyle göç ile ilgili düzenlemelerin yapılmasını teşvik etmeyi amaçlanmıştır (Kabakuşak, 2014: 6).

Göç yönetişiminde yetkili ana kuruluşlar devletler olmasa da belirli sınırlar çerçevesinde bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla iş birlikleri yapılabilmektedir (Alu, 2017: 102-103). Yapılan anlaşmalar doğrultusunda sivil toplum kuruluşları, dernekler ve vakıflar göç yönetişiminin birer parçası haline gelmiştir (Tokgöz, 2014: 31).

Göç hareketlerinin küresel boyuttaki etkisi gün geçtikçe daha belirgin olmaktadır. Her ne kadar devletler bazındaki boyutta bakılsa da yapılan çalışmalar neticesinde daha geniş bir kapsama sahip olduğu görülmektedir (Sandıklı ve Kaya, 2013: 72). Bu nedenle uluslararası iş birlikleri bir ihtiyaç ve gereklilik haline gelmektedir. İş birliği ihtiyacı dünya çapında bir göç yönetişimi kavramını ortaya çıkarmaktadır (İhlamur Öner, 2012: 596). Dolayısıyla küresel açıdan yapılan iş birlikleri göç yönetişimi alanında çoklu aktörlerin oluşmasına neden olmuş ve olmaktadır (Sandıklı ve Kaya, 2013: 72).

AB ülkelerinden gelen göçmen başvuruları, iş bulma ve barınma kapsamında incelenmektedir. Ayrıca, göçmenlerin şehre ve topluma uyumlarının sağlanması amaçlayan çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 56).

Türkiye’de yaşanan göçmen krizinin yönetiminde farklı kurum ve kuruluşlar devlet aktörlerine yardımcı olmaktadır. Bu kapsamda Uluslararası kuruluşlar ve STK’lar çeşitli proje ve çalışmalarla sığınmacılara destek olmayı hedeflemektedir. Göç yönetiminin sorumlulukları arasında iş birliklerinin yaygınlaştırarak çalışmalar sonucunda gerçekleşen faydayı arttırmaktır (Kutlu, Örselli ve Kahraman, 2017: 493-494).

3.5. Suriyeli Göçmenler ve Türkiye Etkileşiminin Etkileri

Tunus'ta kitlesel hareketlerin başlaması diğer Arap ülkelerinde halkın ayaklanmasına neden olmuştur. Yaşanan hareketliliğin oluşturduğu durum ise literatürde Arap Baharı olarak geçmektedir. İşsizlik ve geçim sıkıntılarından dolayı seyyar satıcılık yapan bir gencin zabıtalardan tarafından mallarına el konulması üzerine kendini yakması sonucunda olaylar başlamış ve şahsın ölümü ile hareketlilik yayılmıştır (Memiş, 2015:101).

Başlayan bu hareket kısa sürede birçok ülkeyi etkisi altına almıştır. Söz konusu hareketin etkileri Suriye'ye yayılmış ve kısa sürede Esad karşıtlığına dönüşmüştür. Bunun üzerine Esad rejimi küçük çaplı reformlar yapmış, ancak bu reformlar halk tarafından yeterli görülmemiştir (Tepeciklioğlu, 2015: 172). Bunun neticesinde Esad rejimi güç kullanarak protestoları bastırmaya çalışmıştır. Güç kullanımı Suriye'de iç savaş başlamasına neden olmuştur. Muhaliflerin kent yönetimlerini ele almasının üzerine Esad rejimi şiddetini arttırmış hatta kimyasal silah kullanmıştır (Vatandaş, 2016: 4-5).

İç savaş neticesinde halkın can güvenliği ortadan kalkması dolayısıyla insanlar ülkelerini terk etmek zorunda kalmıştır. Bu durum halkı sınır komşusu olan ülkelere göç etmeye itmiştir. Türkiye izlemiş olduğu politikalar ve sınır yakınlığı dolayısıyla en fazla göç alan ülke olmuştur (Uzman ve Tösten, 2016: 252).

Suriyeli göçmenler ilk olarak Hatay'daki Cilvegözü sınır kapısından Türkiye'ye giriş yapmıştır. İç savaşın devam ettiği süreçte ise göçler Hatay ile sınırlı kalmayıp diğer illere yayılmıştır (Erdoğan, 2015: 19).

Göçmenlerin çeşitli hakları yasalar tarafından korunmaktadır. Bu kapsamda hayatı, kişiliği ya da özgürlüğü tehdit altında olup ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilere sığındıkları ülke tarafından giriş izni verilmesi gereklidir. Buna ek olarak bu çerçevede, ülkelere zorla gönderilmemeleri gerektiği bildirilmektedir (Yıldız, Ünlü ve Sezer, 2014: 43). Ancak, Türkiye'nin kanunları ve imzaladığı anlaşmalara göre Suriyeli sığınmacılar, mülteci ve göçmen tanımlarına tam olarak uymamaktadır. Uyumsuzluğun nedeni ise İskân Kanunu'nda sadece Türk soyundan gelen ve bu kültüre bağlı yaşayan bireylerin göçmen olarak atfedilmektedir, mültecilik durumu ise sadece Avrupa'dan göç edenleri kapsamaktadır. (Turan ve Çomaklı, 2017: 86). Bu çerçevede, 6458 sayılı kanun gereği ilk gelen Suriyeli göçmenleri "misafir" olarak adlandırmış ardından ise "geçici

koruma statüsü” verilmiştir (Turan ve Çomaklı, 2017: 86; Topçu, 2017: 13). Kanunda çeşitli nedenlerle ülkesinden ayrılmaya zorlanan, olumsuz şartların devam etmesi nedeniyle ülkesine geri dönemeyen ve bu nedenle ülke sınırlarını aşarak yardım talebinde bulunan kişilere “geçici koruma” sağlanacağı belirtilmiştir. Buna ek olarak ikamet talebinde bulunulması durumunda geçici olarak ikamet sağlanabileceği de bilinmektedir (Keleş, 2017: 5; Vatandaş, 2016: 5). Ancak verilen geçici koruma statüsünün tam anlamıyla durumlarını ifade etmemektedir (Canyurt, 2015: 131). Buna karşın, 2012 yılında hazırlanan bir yönerge gereği Suriyeli göçmenlerin geçici koruma statüsünün devam ettirilmesi yönünde karar alınmıştır (Oytun, 2014: 11).

3.6. Suriyeli Göçmenler Bağlamında Merkezi İdare

Bakanlar Kurulu, göç ile ilgili yönetim faaliyetlerini gerçekleştirilmesi açısından ilk aşamada yer almaktadır. Kurulun görevleri arasında göç ile ilgili politikaların belirlenmesi, kalkınma planlarının ve hükümet ile ilgili planların hazırlanıp uygulanmasının yanı sıra kanunların hazırlanması yer almaktadır. Buna ek olarak, kanunlara uygun olması durumlarında vize, pasaport, sınırlardan giriş ve çıkış işlemlerini gerçekleştirmektedir (Kara ve Dönmez Kara, 2015: 12).

Suriye krizinin yaşanmasıyla Türkiye göç alanında yaptığı çalışma ve iş birliklerini arttırmıştır. İlk aşamada Koordinasyon Komitesi tarafından krizin kontrolü için öncelikle etkilenen sınır illerdeki valiliklerle iş birliği yapılarak koordinasyon sağlanmaya çalışılmıştır (Kirişçi, 2014: 22).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Suriyeli göçmen krizinin yönetilebilmesi için kurulmuştur. Ana görev esasları içerisinde politikalar ve onların uygulanması bulunmaktadır. Kurulduğu sırada STK’lar ve BMMYK gibi kuruluşların iş birliği ve koordinasyonunu sağlamıştır. Ayrıca toplulukların uyum içerisinde çalışmasını sağlamakla görevlendirilmiştir (Kirişçi, 2014: 43).

Suriyeli göçmen krizinin çözümü için uzun vadeli ve kalıcı olacak çözümler üretilmesi gerekmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Kanunu’nun henüz yürürlüğe konulmadığı süreç incelendiğinde göç ile ilgili gerekli yasal mevzuat bulunmaması bir sonucu olarak çeşitli karışıklık ve sorunlar görülebilmektedir (Koç, 2017: 49-50).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla göçmenlerin kayıt altına alınması düzenli hale getirilmiştir. Böylelikle sayısal verilere ulaşım kolaylaşmıştır. Ayrıca Müdürlük tarafından elde edilen bu veriler analiz edilmesiyle verilere olan güven de artmıştır. Müdürlük kurulmadan önce göçmenlere karşı olan olumsuz bakış açısının ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir.

Kanun ile birlikte göç ile ilgili çalışma grupları oluşturulmaya başlanmıştır. İlk kurulan çalışma gruplarından biri olan göç çalışma grubunu görevleri içerisinde sınır güvenliğini korunması yer almaktadır. Dolayısıyla içerisinde askeri yapılar bulunmaktadır. Sonrasında bu grup GİGM'nin yapısına eklenmiştir (Bali ve Gündoğdu, 2017: 192-195).

YUKK kapsamında Göç Politikaları Kurulu kurulmuştur. Kurulun temel görevlerinin içerisinde ulusal ve merkezi düzeyde iş birliği yaparak göç politikalarının tespiti ve uygulaması yer almaktadır. Kurula ilişkin önemli hususlar aşağıda yer almaktadır (YUKK, 2013: Md. 105);

- Kurul İçişleri başkanlığında, birçok bakanlığın müsteşarları ve Göç İdaresi Genel Müdüründen oluşmaktadır.
- Göç Politikalar Kurulu, üye olmamasına karşın STK'ları, uluslararası ve yerel kurum ve kuruluşları toplantıya davet edebilmektedir.
- Kurul rutin olarak yılda bir kez toplanır ancak, kurul başkanının çağrısı üzerine olağanüstü durumlarda toplanabilmektedir.

Bunların dışında genel müdürlüğe bağlı olarak çalışan özel kurumlar olduğu da bilinmektedir. Yönetişim ile ilgili olarak çalışmaları yürüten kurul ve kurumlar YUKK'nın 113. ve 117. Maddelerinde belirtilmiştir. Bu kurumlarda akademisyenler, kamu ve küresel kurumların temsilcileri bulunmaktadır (Demirhan ve Aslan, 2015: 49).

Onuncu kalkınma planında göç ile ilgili konularda yapılan açıklamalar aşağıda verildiği şekildedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 50);

- Çeşitli amaç ve gerekçeler doğrultusunda Türkiye'ye gelen göçmenlerin hareketlerini izlemek amacıyla etkin bir izleme ve takip sistemi oluşturulması,
- Koruma statüsündeki bireylerin ülkeye uyumunun desteklenmesi,

- Hukuki açıdan var olan eksikliklerin giderilmesi
- Göçmenlerin temel gereksinimlerinin karşılanmaya devam edilmesi,

Kalkınma planının yanı sıra yıllık olarak performans ve faaliyet raporları hazırlanmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın 2017 yılında yayınlamış olduğu rapora göre mülki idari amirlere eğitim verilerek göç açısından sınır yönetimiyle ilgili farkındalığın artırılması gerektiği ortaya konmuştur (Bali ve Gündoğdu, 2017: 192-195).

Suriyeli sığınmacıların göç ettiği ilk tarihten günümüze kadar eksikleri olmasına rağmen göç yönetilmeye çalışılmıştır. Kampların kurulmasıyla birlikte Türkiye göç ve kamp yönetimi açısından önemli bir tecrübe kazanmıştır. Kamplar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından yönetilmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 1). Ancak, göç eden insan sayısının artmasıyla birlikte kampların kapasitesi yetersiz kalmıştır. Bu durum göçmenlerin Türkiye'nin farklı illerine dağılmasıyla sonuçlanmıştır. Kamp içinde ve dışında ikamet eden göçmenler merkezi idare için büyük bir maddi külfete oluşturmaktadır (Kutlu, Örselli ve Kahraman, 2017: 498).

Göç politikaları kurumların sorumluluklarının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Politikalar GİGM'nin Taşra teşkilatları tarafından yürütülmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2069). Geçici ve uluslararası koruma, düzenli ve düzensiz göç ile insan kaçakçılığı mağduru olan bireylerin barınmaları amacıyla sığınma merkezlerine yerleştirilmesine ilişkin işlemlerin yürütülmesi taşra teşkilatının görev kapsamı içerisinde yer almaktadır (Kara ve Dönemez Kara, 2015: 15).

AFAD, afet öncesinde zararların azaltılmasıyla ilgili çalışmalar yürütülmesi, afet durumunda müdahale edilmesi, afet sonrasında ise iyileştirme faaliyetlerinin yönlendirilmesi ve koordine edilmesi amacıyla 2009 yılında 5902 sayılı kanun ile kurulmuştur (Resmi Gazete, 2009).

Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri ile AFAD sürecin yönetiminde görev almıştır. İlk olarak göçmenlerin çadır kentlere yerleştirilmesinde görev almıştır. Ancak göç hareketinin artmaya devam etmesiyle birlikte kampların kapasitesi yetersiz kalmasının bir sonucu olarak üstlendiği görevlerde değişiklik yapılmıştır. İlerleyen süreçte göçe ilişkin kanun ve yönetmeliklerin değişmesi ile bakanlıkların sunacağı hizmetlerin koordinasyonundan sorumlu kurum haline gelmiştir (Tunç, 2017: 173).

Küresel İnsani Yardım Raporuna (2019) göre Türkiye 2017 yılında göçmenlere yardım etmek amacıyla 8 milyar ABD doları harcama yapmıştır. Milli gelirinin %0,75 'ini göçmenlere yardım amacıyla kullanmıştır (AFAD, 2019).

Türk Kızılay Derneği, AFAD'ın koordinasyonunda göçmenlere yönelik yardım faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Suriyeli göçmen krizinin başlamasından bu yana yaşanan mağduriyetleri tespit etmek suretiyle beslenme ve barınma açısından sorun yaşayan bireylere ayni ve nakdi yardımda bulunmaktadır. Bu kapsamda "Akıllı kart" uygulamasını hayata geçirerek hızlı ve sürekli yardımlar yapmaya başlamıştır. Ayrıca, Suriyeli göçmenlerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasında ve yardım ulaştırılması süreçlerine de destek olmaktadır (Uçman ve Özmen, 2017: 915).

3.7. Suriyeli Göçmenler Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum Kuruluş (STK), devletin görev ve sorumluluk alanının dışında kalan alanlarda, herhangi bir ekonomik kâr amacı güdülmezsizin, gönüllük esasına dayalı olarak ilişki ve etkinlik oluşturan yapılar olarak tanımlanmaktadır. Burada önemli olarak vurgulanan nokta herhangi bir kar amacı güdülmemesidir. Bu yapılar kamu ve özel sektör arasında aracı sektör olarak atfedilmektedir (Kalaycı, 2016: 2).

Suriyeli göçmen kriziyle beraber kamunun yanı sıra STK'larında üzerine düşen görevler ve sorumlulukları artmıştır. Kriz öncesinde Türkiye içerisinde mevcut yabancı STK sayısı oldukça düşük iken, yaşanan kriz neticesinde bu sayıda artış gözlenmiştir. Bu artış yabancı STK'lar ile yerli STK'ların ortak olma yönündeki engellerin ortadan kaldırılmasına bağlanmaktadır (Çorabatır ve Hassa, 2014: 3-4).

Suriyeli göçmenlere ilişkin verilen hizmetlerde STK'lar çalıştıkları ve hizmet verdikleri alanlar çerçevesinde farklılaşmaktadır. Bu bakımdan bu hizmetlerin koordinasyonu ve uluslararası kurum kuruluşlarla ilişkileri de farklılık göstermektedir. STK'lara ek olarak meslek odaları da çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. STK'ların bazıları bulundukları bölgede çalışmalarını sürdürürken diğerleri bulundukları bölge sınırlarının ötesinde hizmetler sağlamaktadır (Kılıç, 2014: 4). STK'ların verdikleri hizmetleri doğru ve uygun şekilde yürütebilmeleri için göçmenlerle ilgili gerekli bilgilere ulaşabilmeleri gerekmektedir (Erdoğan, 2015: 341-342).

Devlet kurumlarının öncelikli olarak kamplarda yaşayan Suriyeli göçmenlerle ilgilenirken kamp dışında bulunan göçmenlerle STK'lar ilgilenmektedir. Bu bağlamda, gerçekleştirilen hizmetlerin bir sonucu olarak göçmenler STK'ları devletin bir organı olarak algılamaktadır. Bu durum STK'ların hangi alanda faaliyet sürdürmesi gerektiği konusunda karışıklık yaratmaktadır. STK'larda genellikle kuruluş çerçevelerinde siyasal konulara girmemek gibi bir ibare bulunmaktadır. Bu nedenle yardımlar genellikle maddi olarak yapılmaktadır (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 2).

STK'ların çalışma ve faaliyetlerinin artmasının iletişim eksikliğine ve rekabete neden olabileceği endişeleri bulunmaktadır. Bu rekabetin iş birliğini bozabileceği dolayısıyla koordinasyonu zorlaştırıp yavaşlatabileceği düşünülmektedir. STK'ların yardımları kendi özkaynaklarıyla yapması neticesinde maddi destek bulmak ve kapasitelerini geliştirmek için rekabet etmek zorunda kalmasının kaçınılmazdır (Mackreath ve Sağnıç, 2017: 2-3).

Suriyeli sığınmacı sayısının 3,6 milyonun üzerinde olması yapılan yardımların yeterli olmaması ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle bütün kamu kuruluşları ve STK'ların bu alandaki eksiliği gidermeye çalışmaktadır (Türk, 2016: 148). Yürütülen bir çalışmada 2015 yılında Suriyeli göçmenlere yardım sağlamak amacıyla Türkiye sınırları içerisinde 42 ulusal ve 14 uluslararası kuruluş olduğu bildirilmiştir. Bu STK'ların tümü yapmış oldukları çalışmalar konusunda hem halkı hem de yetkilileri bilgilendirmektedir. Göçmenlere yardım ve desteklerde bulunan STK'ların bazıları aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Kalaycı, 2016: 9).

- Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD)
- İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Derneği (İHH)
- İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)
- Mültecilerle Dayanışma Derneği (MÜLTECİ-DER)
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD)
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)
- Türkiye Kızılay Derneği

- Uluslararası Af Örgütü (UAÖ)
- Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı
- Bu kuruluşların göçmenler için yaptığı yardımlara örnekler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Kalaycı, 2016: 9-16);
- Hukuki Destek
- Ekonomik ve Sosyal Yardımlar
- Eğitim – Öğretim Yardımları
- Sağlık ve Hijyen Yardımı
- Barınma Yardımı
- Ayni ve Nakdi Sosyal Yardımlar

Kamplardaki yetkili mercii merkezi idare olmasına rağmen devletin tek başına bütün göçmenlerin bakımı ve korunmasında yeterli olması imkansızdır. Bu zor görevde STK'lar merkezi yönetim ve uluslararası alanda iletişimi sağlayarak göçmenlerin haklarının korunmasını sağlamakta önemli role sahiptir (Ünal, 2017: 160). Kamp kapasitelerinin yeterli olmaması nedeniyle Suriyeli göçmenlerin büyük bir çoğunluğu kamp dışında yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Bazı göçmenlerin tarım ile ilgili iş bulmak amacıyla bağ evleri ve depolara göç ettikleri bildirilmiştir (Türk, 2016: 148). Bu durum STK'ların kendi imkanları ile kamp dışında yaşayan göçmenlere ilişkin daha fazla çalışmaya teşvik etmiştir. Kampta yardım yapılırken prosedürlerin fazla olmasının, kamp dışındaki yardımları da olumlu yönde etkilediği ileri sürülmektedir (Mutlu, 2017: 160).

Mevzuat kapsamında STK'ların çalışma şekli ile ilgili yeterli bilgi sağlanmamış olması düzenlemelerden çıkarım yaparak çalışmalarını gerçekleştirmelerine neden olmuştur. Yapılan çıkarımlar kişiden kişiye değişeceğinden ötürü uygulamalarda da farklılık olması kaçınılmaz bir hal almaktadır.

İltica yönetmeliğinde verilecek yemeğin miktarı, barınma, üçüncü ülkelere kabul, geri dönüş ve ilgili işlem ve belgelere yer verilmiştir. Buna yönetmeliğe göre STK'ların sadece burada sınırları çizilmiş konularda destek olabileceği belirtilmiştir (Kılıç, 2016).

Göç ve göç ile ilgili işlerin Türkiye’de göreceli olarak yeni denebilecek bir aşamada olması nedeniyle tecrübeli ve yeterli donanıma sahip çalışan bulunması zor bir hale gelmektedir. Bu durum STK’ların karşılaşılabileceği herhangi bir zorlukta sorunu çözebilecek bir muhatap bulamamasına neden olmaktadır. Böylelikle yaşanan sorunlar çözülmediği gibi üstüne birikmektedir. Bazı durumlarda ise yetkili merciinin yeterli inisiyatife sahip değildir. Bu gibi durumlar nedeniyle kurumlar ve STK’lar arasındaki iletişim ve koordinasyon bozulmaktadır (Kılıç, 2016).

Göçmenlerin en büyük sorunlarından bir tanesi ise sahip oldukları hakları tam olarak bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum neticesinde ihtiyaçları olan sosyal hizmetlerden faydalanamadıkları bilinmektedir. STK’lar bu sorunun çözümü için farkındalık ve bilinç oluşturmaya yönelik çalışmalar yapmalarına rağmen yeterli etkiye oluşturamamıştır. Dahası STK’lar arasındaki iletişimsizlik nedeniyle diğer STK’lardan da çalışma açısından destek alınamamaktadır (Çorabatır ve Hassa, 2014: 2-9).

Suriyeli göçmen krizi her ne kadar STK’lar için göç alanında çalışma ortamı sağlamış olsa da bu alan yerli STK’ları kapsamaktadır. Dolayısıyla uluslararası STK’lardan gelecek yardımlar konusunda Türkiye’nin çekinceleri olduğu düşünülmektedir. Uluslararası STK’lar Türkiye’de çalışma yapabilmek için belirli prosedürleri takip etmelidir. Ancak, gerekli izinleri almak zor ve vakit alan bir süreçtir. Bu nedenle uluslararası STK’lar yardım faaliyetlerini yerel veya ulusal STK’lar ile iş birliği yaparak gerçekleştirmektedir. STK’lar tek bir yapıya bağlı değildir. Bununla birlikte kuruluş vizyon ve misyonları bulunmaktadır. Kuruluş vizyon ve misyonları gerçekleştirme sürecinde STK’lar arasında rekabet oluşabilmektedir. Kamplarda görev almaları, birbirleriyle daha yakın çalışmak zorunda kalmaları neticesinde aralarındaki rekabet daha yüksek safhalara taşınmıştır. Sonuç olarak bu rekabet koordinasyonu ve iletişimi azaltarak çalışmadan istenen verimin alınamamasına yol açmıştır. Bu durumun önüne geçilmesi için çalışmanın yapıldığı ortamdaki yetkili merciiler (AFAD veya devlet kurumları) STK’lar arasındaki iş birliğini geliştirebilmek amacıyla uygun ortam sağlaması gerekliliğinin önemi görülmüştür (Mutlu, 2017: 171).

4. BÖLÜM

ULUSLARARASI ÖRGÜTLER

4.1. Uluslararası Örgütlerin Ortaya Çıkışı

Uluslararası Örgütlerin temelleri Westphalia Antlaşmasına dayandırılmaktadır. Bu anlaşma Avrupa’da 30 Yıl Savaşları olarak adlandırılan dönemin bitirmesinin yanı sıra dünya genelinde uluslararası sistemlerin değişmesine neden olmuştur. Bu barış antlaşmasıyla birlikte ulus devletlerin güç kazanmıştır. Bununla birlikte, uluslararası alanda devletlerin egemenliği ve her devletin birbirine eşit olduğu fikri sağlamlaşmıştır. Dolayısıyla dünya genelinde kurulmaya başlayan devletlerin eşit ve egemen olmasının temeli atılmıştır. Tarihin ileriki safhalarında çok uluslu imparatorluklar çökmüş ve yerlerine ulus devletler kurulmuştur.

Fransız İhtilali ile birlikte egemen eşitlik ilkesine milliyetçilikte katılmış ve ortaya uluslararası sistem olarak adlandırılan yeni bir sistem ortaya çıkmıştır. Sistemin temelinde devleti bir merkezi otorite figürü olarak değil güvenlik endişeleri nedeniyle saldırgan şekilde hareket eden bir yapı olarak görülmektedir. Burada işaret edilmek istenen en büyük durum yapılacak olan iş birlikleri ve bütünleşmeler güvenlik kaygıları açısından incelendiğinde sınırlılıklara neden olmuştur. Bu durum devletlerin kendi aralarında iş birlikleri yapabilmesi için uluslararası örgütler kurulmasını teşvik etmiştir. Antlaşmanın bir sonucu olarak ortaya bu sistemin çıkması nedeniyle Westphalia sistemi şeklinde adlandırılmıştır. Uluslararası sistemin paydaşları olan ulus devletlerin sistemi devam ettirmesinin bir sonucu olarak sistem günümüzde halen uluslararası ilişkiler alanında kabul görmektedir.

Sistem içerisinde barışın uygun şekilde işleyebilmesi için uluslararası örgütler büyük bir öneme sahiptir. Çeşitli nedenle devletlerin arasındaki rekabet oluşabilmektedir. Rekabetin artması durumunda birbirleri ile iş birliği sağlayabilecekleri tek alan Uluslararası Örgütler haline gelmektedir. Bu kapsamda Uluslararası Örgütlerin özerk bir yapıya sahip olmasının neden bu kadar önemli olduğu daha iyi görülebilmektedir.

Uluslararası Örgütlerin önemi her ne kadar önceki dönemlerde de belirtilmiş olsa bile ulus devletler fikrinin yayılması 19. yüzyılı bulmuştur. Uluslararası Örgütler yaygınlık kazanması ulus devletler fikrinin yayılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu yüzyıl özellikle Avrupa’da uluslararası örgütlerin yayılmaya başladığı dönem olarak görülmektedir.

Aynı dönemde yapılan Viyana Kongresi neticesinde “Avrupa Uyumu” adlı hareketin gerçekleştirilmesi karar verilmiştir. Böylelikle yayılan Uluslararası Örgütlerin birbirleri içerisinde iş birliği yapabileceği bir ortam oluşmuştur. Merkezi Komisyon kurulan ilk Uluslararası Örgüt statüsüne sahiptir. Konumu itibari ile diğer kuruluşlara da öncülük etmiştir. Bu dönem içerisinde farklı bölgelerde uluslararası örgütlerin kurulduğu bilinmektedir. Alman devletlerinin kendi aralarında kurmuş oldukları gümrük birliği de buna örnek olarak verilebilir. Bu gümrük birliğinin diğer bir önemi de daha sonrasında Alman Siyasi Birliği’nin oluşması için temel hazırlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı dönem içerisinde ulaşım, iletişim ve ticaret gibi önemli ekonomik alanlarda farklı örgütler kurulmuştur. Bu örgütlerin kurulmasının nedeni ticaret hacmindeki artışa bağlanmaktadır. Birliklerin barış açısından önemli bir unsur oluşturacağına dair liberal bir kanı bulunmasına karşın Birinci Dünya Savaşı’nı engelleyememiştir.

Ulus-devletler arasında daha fazla güç elde etmek için var olan rekabetin artması dolayısıyla askeri alanda daha da önem kazanarak siyasi gerginliklere neden olmuştur. Yaşanan gerginliklerin bir sonucu olarak büyük bir savaş patlak vermiştir. Savaşın oluşmasıyla Uluslararası Örgütlerin ilk kez gerçek anlamda barışın sağlanmasında başarısız olduğu durumdur. Bu açıdan savaşın sonlandırılmasını sağlayan Paris Barış Konferansı “Milletler Cemiyeti” kurulmasına ön ayak olmuştur. Bu dönemde Wilson tarafından yayınlanan ilkeler liberalizm açısından hem de barışın kalıcı bir unsur olabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. İlerleyen bölümlerden Liberalizm başlığı altında ilkelere daha kapsamlı şekilde değinilecektir.

Milletler Cemiyeti’nin kurulması uluslararası ilişkilerde var olan güvenlik kaygısından uzaklaşarak daha liberal ve iş birliğine önem veren bir anlayışın oluşmasının önündeki engelleri kaldırmıştır. Çeşitli nedenler ile sorunlar yaşamış olup siyasi açıdan başarılı bir örgüt olamamıştır. Buna karşın uluslararası örgüt modelinin yaygınlaşması için temel oluşturmuştur. Bu model sayesinde İkinci Dünya Savaşı’nı

toplumun içerisinde yaşayan bireylerin hak ve özgürleri olmasını hem de ulusötesi aktörlerin güçlü olduğu bir sistemden söz edilmektedir. Liberalizmde devlet ve ulusaşırı kurumların önemi vurgulanmaktadır. Bu bakımdan liberalizmle uluslararası örgütlerin amaçları paralellik göstermektedir.

Kurumlar varlıklarını aktörlerden elde ettiği için daha stabil davranış düzenine ihtiyaç duymaktadır. Kurumsallaşma ile davranışlar düzenli ve sürekli hale gelir. Bu çerçevede kurumsallaşmış davranışlar oldukça önemli bir yere sahiptir. Kurumsallaşmanın gerçekleştirilebilmesi için çeşitli norm ve kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. Kurumun sahip olduğu kurumsal davranış şekline göre diğer örgütlerle ilişkileri farklılık gösterebilmektedir.

Uluslararası örgütlerin yapıları içerisinde ürettikleri kurulların zamanla örgütlerin oluşmasına katkıda bulunmasının yanı sıra kültürel olarak var olan norm ve kurallar da örgütlerin oluşmasını sağlayabilmektedir. Uluslararası örgütlerin tam olarak anlaşılabilmesi için işlevleriyle birlikte etkilendiği faktörlerinde iyi şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu da uluslararası örgütlerin hem maddi hem de sosyal ve fikişel yapılarından etkilendiği şeklinde açıklanabilmektedir.

4.2. Göçle İlgili Faaliyetler Yürüten Uluslararası Kuruluşlar

Kendine özel hukuksal bir kişiliğe sahip olan Uluslararası kuruluşlar bir anlaşma veya hukuki belgenin neticesinde kurulan yapılardır 261. Bu kuruluşların her birinin farklı vizyon ve misyonları bulunmaktadır. Uluslararası alanda devletlerin yetersiz kaldığı noktalarda önemli görevler üstlenirler. Temsilciliklerinin birden fazla ülkede olmasıyla koordinasyon sağlamak açısından önemli rolleri bulunmaktadır. Göç alanında çalışan kuruluşlar iş birliklerinin geliştirilmesi, devletler arasındaki iletişimin artırılması, göç ile ilgili dünyada yaşanabilecek sorunların tespit edilmesi ve çözümü için müdahaleler yapılması konusunda katkıda bulunmaktadır. Böylelikle yasadışı göçün kontrol altına alınmasını sağlanması amaçlanmaktadır. Göç alanında faaliyet gösteren uluslararası kuruluşların başında BMMYK ve IOM gelmektedir.

4.2.1. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

4.2.1.1. BMMYK'nın Kuruluşu

Tarihte ilk olarak mültecilere koruma statüsü tanınmasına ilişkin olarak imzalanan ilk anlaşma Versay Anlaşması'dır. Anlaşmaya göre Birleşmiş Milletler tarafından mülteciler için bir komiserlik kurulmuştur. Kurumun ilk icraatı iç savaş sonrasında Avrupa'ya göç eden Rus mülteciler konusundaki çalışmasıdır (Labman, 2010: 3). Kurumun ilk yönetici Fridtjof Nansen, Rus mültecilerin diğer ülkelere göç edebilmesinin önünü açacak bir hamle yaparak daha sonrasında kendi adıyla anılacak olan pasaportlar oluşturmuştur. Bu pasaportun daha sonrasında ülkeler tarafından hakları ellerinden alınan çeşitli etnik gruplara da dağıtıldığı bilinmektedir. Böylelikle baskı altında ülkelerinden göç etmek zorunda kalan göçmenler Nansen Pasaportu sahip olmuştur.

Yaşanan savaş ve ülkede yaşayan etnik gruplara yapılan saldırılar neticesinde tarihte benzer durumlara rastlamak mümkündür. Hitler'in Almanya'da Yahudilere karşı gerçekleştirmiş olduğu politika buna örnek olarak verilebilir. Yahudilerin bu eziyetten kaçmak için gerçekleştirdiği göç hareketi zamanında Milletler Cemiyeti komiserliğince en büyük sorunlarda biri olarak görülmüştür. Ülkeler arasında yer alan siyasi, ekonomik ve politik nedenler dolayısıyla Yahudilere Nansen Pasaportu verilmesi engellenmiştir. Bu itirazların önüne geçilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla çalışmalar askıda kalmış ve sorun çözülememiştir (Goldenziel, 2014: 20).

İkinci Dünya Savaşı süresince dünyanın her noktasında göç hareketleri görülebilmektedir. Milletler Cemiyeti her ne kadar göçmenlere destek olmaya çalışsa da henüz modern göçmenlik anlayışının gelişmediği görülebilmektedir. Örneğin geri dönmesi durumunda ülkesinde zulüm ve baskı göreceği kesin olan göçmenlerin geri gönderilmemesine ilişkin kural henüz yürürlükte bulunmadığı bilinmektedir. Bu kuralın ortaya çıkması yeni kurulacak kuruluşlar sayesinde gerçekleşmiştir (Suhrke, 2000: 69; Bwakira, 2001: 280).

Milletler Cemiyeti'nin yetersiz kalmış ve bu nedenle kapatılmıştır. Bununla birlikte sahip olduğu tecrübelerden yararlanılarak Birleşmiş Milletler kurulmuştur (Slaughter ve Crisp 2009: 15). Kurulmasının ardından ilk olarak göç politikaları belirlenmeye başlamıştır (Loescher, 2001: 34). Başlangıçta mültecilerle ilgili herhangi bir

tanım ve müdahale yönteminin bulunmaması Birleşmiş Milletlerin duruma müdahalesini zorlaştırmış ve bu büyük sorunlar yaşanması neden olmuştur. Bu nedenle başlangıçta Uluslararası Mülteci Örgütü (UMÖ) kurulmuştur. Bu süre zarfında göçmenlerle ilgili konularda uzmanlaşmış personellerin çalışmasının daha iyi olacağı konusundaki kanıyı güçlendirmiştir. Başlangıçta göçmenlerin sorunlarına daha kısa vadede çözümler üretilerek sorunlar çözülmüştür. Buna karşın, kısa vadeli çözümlerin uzun vadede yetersiz kalmasıyla birlikte farklı kurum ve kuruluşlar kurularak daha uzun vadeli çözümler üretilmesi gerekliliği doğmuştur (UNHCR, 2011; BMMYK Türkiye Temsilciliği, 1998). Bu durumun oluşmasındaki en büyük etkenlerden biri de savaşlarla ortaya çıkan göç hareketliliği artmasıdır. Artışla birlikte UMÖ'nün çalışmalarının dünya çapında yetersiz kalmış ve bu durum BMMYK'nın kurulmasını bir zorunluluk haline getirmiştir. Böylelikle Birleşmiş Milletler Genel Kurul kararının 7. ve 22. maddeleri ile BMMYK'nın resmen kuruluşu gerçekleştirilmiştir.

BMMYK kendisinden önce mültecilerle ilgili olarak çalışma yapmış olan bütün kurum ve kuruluşların tecrübelerinden faydalanarak kendini geliştirmeye odaklanmıştır. Mülteciler tanım itibari ile kendi ülkelerinde gördükleri hayatı tehdit edici ve insan onurunu kırıcı muameleler neticesinde ülkelerinden kaçmak istemektedir. Bu tanıma bakıldığında mültecinin kendi ülkesinden çıkması yerel otoritelerin izin vermemesi gibi bir durum söz konusudur. Dolayısıyla bu insanların korunmaya yönelik yapılacak bir müdahale ev sahibi ülke tarafından ülke sınırlarına yapılmış bir tehdit olarak görülebilmektedir. Bu kaygı Soğuk Savaş sürecinde doğrudan dile getirilmiştir. Böylelikle BMMYK verdiği kararlar konusunda daha temkinli hareket etmeye başlamıştır. Geçmişe bakıldığında gösterilen bütün çaba ve emeğe rağmen uluslararası dinamiklerin bulunması bütün göçmen ve mülteciler eşit şartlarda muamele görmesini engellemiştir. İkinci Dünya Savaşı örneğini incelendiğinde Almanya ve Asya'da yaşanan olaylar uluslararası alanda aynı etkiye neden olmaması da bu kanıyı desteklemektedir. Benzer şekilde Yahudiler pek çok BM örgütüne ulaşabilirken farklı ülkelerdeki milyonlarca insan bu desteklerden faydalanamamıştır (Slaughter ve Crisp, 2009: 11).

Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla mülteciler için geri gönderilemezlik hakkı sağlanmıştır. Bu sözleşme ile ülkesine dönmesi durumunda maruz kalacağı zulüm ve hayati tehlike bulunması durumunda kişinin zorla ülkesine gönderilemeyeceği

belirtilmiştir. Ancak bu kurala çeşitli ülkeler yürüttükleri faaliyetler nedeniyle karşı çıkmıştır. Örneğin Fransa ve İngiltere sahip olduğu sömürgeler üzerinde gerçekleştirdiği faaliyetleri gizleyebilmek için uzun süre bu kurala itiraz etmiştir. Buna karşın, sömürgesi bulunmayan ancak ülkesinin konumu neticesinde mültecilerin uğrak yeri haline gelebilecek ülkeler yaşayabilecekleri ekonomik problemler nedeniyle itiraz etmiştir. Bu durumlar göz önüne alındığında ülkelerin farklı nedenlerle göç politikalarının uygulamasına tepki göstermeleri söz konusudur. Geri gönderemezlik kuralını kabul etmiş ülkeler için uluslararası fon ve yardımlardan faydalanmadan bu ekonomik yükün kaldırılması mümkün görünmemektedir (Suhrke, 2000: 80). Bu durumlar göz önüne alındığında Soğuk Savaş döneminde insanların yardımlardan faydalanamaması da bu tepkilere bağlanabilmektedir (Goldenziel, 2014: 19).

4.2.1.2. BMMYK'nın Gelişimi

Teknoloji ve ekonominin gelişmesiyle göçlerin çeşitleri ve dinamikleri değişime uğramıştır (Labman, 2010: 8). BMMYK'nın kurulduğu tarihte bu durumlar henüz bu kadar bariz olmaması ve Batı'da gerçekleşen olaylar neticesinde mülteci tanımı sadece Avrupalıları kapsamıştır (BMMYK, 2001). İnsanların göç hareketlerini etkileyen faktörlerin birbirinden farklı olmasına nedeniyle kapsamın yetersiz kalması üzerine BMMYK tarafından kapsam genişletilmeye çalışılmıştır (Labman, 2010: 8). Savaşlar döneminde insanlar yaşamlarını tehdit eden bir olgudan uzaklaşmayı amaçlayarak göç hareketi gerçekleştirirken, savaş dışında insanlar sahip oldukları yaşam kalitesini arttırmak amacıyla kendi ülkelerinden daha gelişmiş ülkelere göç etmeye çalışmaktadır. Özellikle ekonominin kötü, popülasyonun yüksek ve hayat şartlarının kötü olduğu ülkelerden Avrupa ve Amerika gibi ülkelere göç oldukça yaygın görülmektedir (UNHCR, 2011). Bu durumlar her ne kadar BMMYK'nın görev ve sorumlulukları açısından kapsam dışında kalsa da başka bir kurum ve kuruluş bulunmamasından ötürü BMMYK'nın görev ve sorumlulukları içerisine dahil edilmiştir (Goldenziel, 2014: 55).

Mülteci tanımının sadece Avrupa'daki insanları kapsamasının iltica süreçlerini olumsuz yönde etkilemesi ve hatta imkânsız hale getirmesi üzerine Carnegie-Uluslararası Barışı Destekleme toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonrasında ilticaya ilişkin olarak 1951 yılında kabul edilen uygulamaların güncelleştirilmesi gerektiği konusunda

karar kılınmıştır. Buna karşın BM üyelerinin bu protokolü imzalamaması durumunda herhangi bir yaptırım bulunmamaktadır.

Protokolün kabulü ile göç eden bireylerin geri gönderilemezliği dünya genelinde kabul edilmiştir (UNHCR, 2011). Bu başarı neticesinde 1967 protokolü uluslararası ilişkiler alanında en büyük başarılarından biri olarak görülmeye başlanmıştır (Goldenziel, 2014: 29). Dünya barışı açısından önemli bir adım atılmıştır. Batılı ülkelerin bu protokolün altına imza atlamalarındaki asıl amaçlarının mültecilerin kontrol altına alınması olduğu düşünülmektedir (Loescher, 2001: 35). Herhangi bir mültecinin bir ülkede yakalanması durumunda veya o ülkenin yetkililerinden yardım istemesi durumunda o ülkenin iltica talebi hakkında işlem yapacağı ön görülmektedir. Buna kapsamda mültecinin herhangi bir ülkeden sınır bölgesini paylaşmadığı bir ülkeye göç etmeye çalışırken yakalanması durumunda transit olarak kullandıkları ülkeye teslim edilmeleri gerekmektedir. Transit ülke BMMYK'nın onayı olmaksızın mültecinin bir sonraki ülkeye geçmesine izin veremeyeceği gibi aynı zamanda mültecinin kendi ülkesine göndereme hakkına sahip değildir (UNHCR, 2011).

Ülkelerin birçoğu kanunları arasına 1967 protokolünde yer alan iltica ve mülteci tanımlamalarını eklemiştir. Coğrafi açıdan daha karışık bölgelere yakın olması nedeniyle Türkiye ve bazı ülkeler çekincelerini dile getirmiş olsalar da protokolü imzalamışlardır. Göç politikaları tam anlamıyla sahip olmadığı ve dünya üzerinde gerçekleşen olayların dinamikleri nedeniyle BMMYK'nın görev ve sorumlulukları sürekli olarak gelişmekte ve değişmektedir (Sührke, 2000: 78; Balta, 2013: 168).

4.2.1.3. BMMYK'nın Görev ve Sorumluluklar

Göç kavramı insanlık tarihiyle birlikte var olmuş olmasına rağmen son yıllarda önemi henüz yeni anlaşılmaya başlamıştır. Eski çağlarda Afrika kıtasında yaşayan insanlar Asya, Avrupa ve Amerika'ya göç etmiştir. Bu alanda çalışan tarihçiler göçü kuraklık, besinlere ulaşımın azalması vb., faktörlerin tetiklediği öne sürmektedir (Güleç, 2015: 81; Kıvılcım, 2013: 127). Günümüzde ise, teknoloji ve iletişimin bu derece gelişmesiyle dünyanın daha küçük bir yer haline gelmiştir. Dünyanın küreselleşmesiyle birlikte göç ek bir ülkeyi etkileyen bir olay olmaktan çıkarak birden fazla ülkeyi etkileyen

uluslararası bir olgu halini almıştır (BMMYK Türkiye Temsilciliği, 1998; Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1010; UNHCR, 2011).

Yukarıda da belirtildiği üzere savaşlar göç açısından güdüleyici etkenlerinden biridir. Bu çerçevede dünya çapında gerçekleşen savaşlar sonucunda oluşan göçlerin yönetilmesi için çeşitli kurum ve kuruluşlar kurulmuştur. Göçün yönetilmesi gereken bir kavram halini alması üzerinden geçen süre çok kısadır. Dolayısıyla, göç kavramı insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın göçü yönetmekle görevli kuruluşların ömrü göçün tarihi açısından bakıldığında küçük bir bebeğe benzetilebilir (Labman, 2010: 4). Bu kapsamda BMMYK'nın görev ve sorumlulukları içerisinde göç nedeniyle oluşabilecek tehlike ve tehditlere karşı birleşik karar alınmasını sağlamak yer almaktadır.

4.2.1.4. BMMYK'nın Faaliyetleri Sırasında Karşılaştığı Zorluklar

BMMYK'nın savunduğu ilkeler ve doğruların dünyanın her yerinde destekle karşılanmadığı durumlar bulunmaktadır. Almanya'nın gerçekleştirdiği zulüm karşı BMMYK'nın gerçekleştirmeye çalıştığı müdahale diğer ülkeler tarafından eleştirilmiştir ve engellenmeye çalışılmıştır. Diğer ülkelerin bu tavrı takınmasının asıl nedeni halk içerisinde bir etnik grubun ekonomik açıdan daha zengin hale gelmesi durumunda halkın yapısının bozulacağı ve bu durumda benzer durumlar yaşanabileceğine dayandırılmaktadır (Loescher, 2001: 37). Benzeri olaylara tarihin belirli dönemlerinde rastlanılabilmektedir. Örneğin Türkiye'de maddi açıdan daha güçlü olan azınlıklardan daha fazla vergi zorunluluğu getirilmiştir. Toplanan vergilerin daha sonrasında topluma paylaştırılması hedeflenmiştir. Ancak vergi zorunluluğu kısa süre sonra tedavülden kaldırılmıştır.

Almanya'daki maddi eşitsizliklerin kontrol altına alınamamasının neticesinde milyonlarca insan zulme uğraşmış ve öldürülmüştür. Bu gibi durumların incelenmesi sonucunda BMMYK'a karşı yapılan engellemeler ve ülkelerin geriye dönük sahip oldukları tarih ve kültürden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Uluslararası kurum ve kuruluşlar ulus devletlerin karar mekanizmalarını etkileyebilmeye gücüne sahiptir. Bu bağlamda ülkeler sahip oldukları gücün tehdit edildiği düşünebilmektedir. BMMYK'nın en önemli işlevlerinde birisi de zulme engel

olmaktır. İşlevi gereği çalışmaları sırasında ülkelerin iç işlerine müdahil olmak durumunda kalabilmektedir. Bu yönüyle ülkenin yapmaya çalıştığı güç gösterisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Kısacası BMMYK'nın kuruluş misyonunu gerçekleştirmeye çalışması nedeniyle ülkelerin iç işlerine müdahale etmek zorunda kalabilmekte ve bunun sonucunda ülke tarafından engellenmeye çalışılmaktadır (Loescher, 2001: 36).

4.2.1.5. BMMYK'nın Günümüzdeki Yeri ve Önemi

Önceki bölümde de bahsedildiği üzere dünya üzerinde gerçekleşen olayların tek düze olmaması nedeniyle var olan mülteci tanımı da değişmekte ve sürekli olarak geliştirilmektedir. Buna neden olan faktörler çeşitlilik göstermektedir. Doğal afetler, kıtlık, kuraklık, ülke içerisinde can güvenliğinin bulunmaması, ekonomik kaygılar vb., gibi durumlar bu faktörlere örnek olarak verilebilir (Goldenziel, 2014: 21).

Yaşanmakta olan göç hareketleri, gelişmekte olan ülkeler açısından olumsuz bir durum halini alabilmektedir. Bir anda fazla sayıda mültecinin ülkeye göç etmesi ekonomik açıdan büyük bir yük oluşturabilmektedir. BMMYK'nın bu süreçte yaptığı finansal desteklerin büyük bir kısmı yapılan bağışlarla gerçekleştirilmektedir. BMMYK'nın verilerine göre bütçesinin sadece %2'lik bir bölümü Birleşmiş Milletler tarafından karşılanmaktadır. Geriye kalan miktarı ise devletler ve komisyonların bağışları oluşturmaktadır (Funding and Budget). BMMYK'nın bütçe kalemleri arasında mültecilerin transit ülkeden başka bir ülkeye göç etmeleri veya kendi ülkelerine dönmek için ayrı bir kalem bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu süreç bağışlar ve karşılıklı iyi niyet anlaşmalarıyla yürütülmektedir. Buna ek olarak, göçmenlerin kaldıkları ülkeye de herhangi bir ödenek verilmesi de söz konusu değildir (UNHCR, 2016). Buna göre bağışların BMMYK'nın varoluşunu sürdürmek amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir. BMMYK'nın personel sayısının yetersiz olması ve çalışmalarını ülkenin izin verdiği sınırlar çerçevesinden yürütmesi nedeniyle istenen etkiye ulaşamadığı düşünülmektedir. Sonuç olarak, imzalanan anlaşmalar ve sözleşmeler ev sahibi ülke üzerinde caydırıcı bir güce oluşturamamaktadır (Slaughter ve Crisp, 2009: 8). BMMYK büyük çaplı göç hareketlerine müdahale etmekte yetersiz kalmakta ve insanların mağdur olmasına engelleyememektedir. Ayrıca terörizm gibi durumlarda alınacağına tavra ilişkin

kalıplamış bir tutum bulunmaması nedeniyle karışıklıklar oluşabilmektedir. Bütün olumsuzluklara rağmen BMMYK'nın bulunması büyük çaplı kötü olayların oluşmasına karşı insanlarda güven ve destek oluşturmaktadır (UNHCR, 2011).

4.2.1.6. BMMYK'nın Türkiye Göç Politikasına Etkileri

BMMYK'nın kurulması ve hukuki olarak devletle bağlantılı hale gelmesi aslında 1951 yılında imzalanan sözleşmeye dayanmaktadır. BMMYK'nın asıl amacı mültecilerin korunması ve yeni bir hayata başlayabilmesidir. Bu kapsamda 1951 sözleşmesi ve 1967 protokollerini uygulamayı amaçlamaktadır. Buna karşın her ülkenin iltica politikası birbirinden farklıdır. Bunun nedeni ise dört temel faktörler açıklanabilir;

- Bürokrasinin farklı işlemesi,
- Uluslararası alanda var olan ilişkiler,
- İkamet edilecek ülkenin güvenlikle ilgili algısı,
- Göç eden bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilme kapasitesi,

Bu kapsamda göçü yönetecek kurum ve kuruluşa göre mültecilerin kabul edilme süreçleri de değişiklik gösterebilmektedir. Göçü yöneten kurum/kuruluşun önceliği güvenlik ise mülteciler bu açıdan çok fazla araştırmaya maruz kalmakta ve süreç zorlaşmaktadır. Buna karşın insani yardım alanında çalışan bir kurum/kuruluşa verilmesi durumunda işlem oldukça kolay bir hal almaktadır. Devletin Uluslararası alandaki gücünün göç politikaların düzelenmesi konusunda etkisini belirlemektedir (Özmenek, 2001: 59). Uluslararası alanda diğer bütün ülkelere düşmanca davranan ve onlarla ilgili güvenlik kaygısı olan bir ülkenin elbette göçmenleri kabul etmek konusundaki tutumu olumlu olmamaktadır. Bu durum BMMYK'nın işini yapmak için gerekli uygun ortamın oluşmasını engellemektedir. Özellikle düşman olarak görülen bir ülkeden gelen göçmenleri ülkesine sokmak isteyen bir kuruluş, devlet tarafından düşman olarak görülmesi oldukça doğaldır. Bu ve benzeri durumlar BMMYK'nın çalışmasına engel teşkil etmektedir.

Özellikle 1990'lı yıllar BMMYK ile Türkiye açısından sorun olan yıllar olmuştur. Bu dönemde çeşitli reformlar yapılmış ve böylelikle ülke ekonomisinde büyüme ve

gelişmeler olmuştur. Ancak, ekonominin hızlı bir şekilde büyümesinin bir sonucu olarak zengin ve fakir bireyler arasındaki gelir dağılımı bozulmuştur. Bu dönemde terör eylemlerinin artmasıyla beraber BMMYK ile Türkiye'nin çalışması zorlaşmıştır. Göçmenlerin yerel kültüre yabancı olmasına nedeniyle böyle bir dönemde ülkeye gelen göçmenler hoş karşılanmamıştır (Kirişçi, 1996). Ayrıca, bu dönemde BMMYK'nın olaylara müdahil olmaya çalışması devlet tarafından güvenilmez bir uluslararası kuruluş olarak damgalanmasına neden olmuştur. Bu tepkinin diğer bir nedeni olarak Iraklı Kürtlerin PKK ile olumlu ilişkilere sahip olması ve Birleşmiş Milletlere üye ülkelerin teröre destek verdiğinin düşülmesidir (Özmenek, 2001: 60).

BMMYK'nın Kuzey Irak'ta kurmuş olduğu kampın kapatılması için oldukça büyük çaba sarf edilmiştir. Kamp yönetiminin BMMYK'da olmasına rağmen çeşitli terör örgütleri tarafından kontrol edildiğine dair gelen istihbarat dolayısıyla güvensizlik ortamı daha da körüklenmiştir. Tüm bunlara rağmen Türkiye yayınlamış olduğu iltica yönetmeliğinde BMMYK'nın talep ettiği değişikliklerin bazılarına değinmiştir. Bu değişiklikler BMMYK'nın Türkiye göç politikasında ne derece önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Söz konusu dönemde BMMYK insan kaynağı ve finans açısından yetersiz bir duruma sahipti (Özmenek, 2001: 58). Faaliyetini sürdürebilmek için gerekli finans kaynağına sahip olmadığı gibi aynı zamanda insan kaynağı bulma konusunda da büyük zorluk yaşadığı belirtilmektedir. Dolayısıyla yapılan çalışmaların çoğu bağış bulmayı amaçlamaktadır. Var olan insan kaynağı ile ilgili sorunlar da burada gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. Mevcut personelin gerekli eğitilmiş ve tecrübeye sahip olmaması nedeniyle iltica süreçlerinin geciktiği, aylarca mülakat bekleyen mültecilerin görüşmelerinin düzgün değerlendirilmemiştir. Yaşanan bu krizin temeli örgüt yapısının tam anlamıyla oturmamış olmasına dayanmaktadır. Türkiye medyasında oluşan kötü algının geniş kitlelerce kabul görmesi algının ortadan kaldırılmasını zor bir hale getirmiştir. İnsan haklarına ilişkin konularda BM ve uluslararası örgütler tarafından eleştirilmesi neticesinde Türkiye BMMYK'ya karşı olan tutumları daha da sertleşmiştir. Buna rağmen Türkiye iltica süreçlerinin değerlendirmesi konusunda zorlaştırıcı önlemler almamıştır. BMMYK ile var olan anlaşmazlıklara karşı devlet 1951 ve 1967 anlaşmalarında attığı imzanın gerekliliklerini gerçekleştirmeye devam etmiştir. BMMYK ile karşı karşıya

gelmelerindeki diğer bir husus ise coğrafi açıdan Türkiye'nin transit bölge olmasından kaynaklanmaktadır. Göçmenler gitmek istedikleri ülkeye ulaşabilmek için Türkiye'yi köprü olarak kullanmak niyetlerinden ötürü Türkiye bu konudaki çekincelerini dile getirmiş ve her ne kadar geri gönderilemezlik kanunu var olsa da herhangi bir sebep belirtmeksizin göçmenleri ülkelerine geri göndermek istemiştir. Bunun nedeni ise mültecilerin gitmek istedikleri ülkede mülakat şansı elde edebilmek için minimum 6 ay ila 2 sene arasında bir süre Türkiye'de kalmak zorunda olmasına dayanmaktadır. Bu süre zarfında ilticaya hak kazanan ancak ülkelerine geri gönderilen mülteciler uluslararası alanda sorunların oluşmasına neden olmuştur. Türkiye her ne kadar anlaşmanın gerekliliklerini yerine getirmeye çalışıyor olsa da 1991 yılında gerçekleşen göçün boyutlarını tahmin edememiştir. Dolayısıyla hem Türkiye hem de BMMYK bu göçe hazırlıksız yakalanmıştır. Avrupa Birliği tarafından teklif edilen yardımlar Türkiye'yi oyalamak ve mülteci krizinde tek başına bırakılmak istendiği düşüncesi ile devlet tarafından reddedilmiştir (Kirişçi, 1996: 310). Bu yıllarda Bosna'da gerçekleşen katliam sonucunda Bosna'da yaşayan Türk asıllı bireyler Türkiye'ye göç etmek istemiştir. BMMYK'nın yardımları sayesinde on binden fazla göçmenin hayatı kurtulmuştur. Böylelikle Kırklareli'nde bir kamp kurulmuş ve kampın yönetimi BMMYK tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu olayın 1994 yılındaki iltica yönetmeliğindeki değişikliklerin yapılmasında önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Yaşanan durumlar neticesinde elde edilen tecrübeler sayesinde hem Türkiye hem de BMMYK'nın göçmen politikalarının gelişmesinde büyük rol oynamıştır (Özmenek, 2001: 59). Türkiye'ye gelen göçmenlerinin sayısının artmasıyla BMMYK'nın düzenlediği operasyon sayısı artmış ve sahip olduğu kaynak genişlemiştir. Böylelikle BMMYK'nın dünyanın en büyük iltica örgütü olmasının önü açılmıştır. Balkanlarda gerçekleşen başka bir katliam olayıyla birlikte göçmenlerin Türkiye'ye gelmesi BMMYK ile Türkiye arasındaki ilişkilerin olumlu yönde ilerlemesine ön ayak olmuştur. Yayınlanan 1994 genelgesinde Türkiye özellikle iltica prosedürlerinde BMMYK'nın adını geçirerek bahsetmiştir. Buna göre aşağıda belirtilen konulara değinilmiştir;

- Örgütün yetkisinin kabul edileceği
- İş birliği yapılacağı

Bu durum devletin kendi aksiyonlarının yanı sıra uluslararası alanda var olan dinamiklere de uyacağını taahhüt ettiğini göstermektedir (Kirişçi, 1996: 299). Genelge de açık olarak söylenmese de örtülü olarak aslında göçmenlere geçici koruma sağlanacağına değinilmiştir. Sonraki 10 yılda kanunla yazılı hale getirilmesinde de önemli bir yeri bulunmaktadır. BMMYK ve devletin arasındaki iletişimin güçlendirilmesi için sonraki süreçler ve nasıl daha iyi bir şekilde sistemin yürütülebileceğine hakkında toplantılar gerçekleştirilmiştir. Fikir ayrılıklarının dayandığı nokta aslında geri gönderilemezlik kanununun insan hakları arasında yer almasından kaynaklanmaktadır (UNHCR, 1994).

Binlerce göçmen ülkenin yerel otoritelerinden herhangi birine başvuru yapmaksızın sadece BMMYK'ya başvurması neticesinde yeni bir kriz patlak vermiştir. Sistemde var olan ufak bir hatanın bu denli büyük sonuçlar oluşturması genelgenin işlevini sekteye uğratmıştır (Kirişçi, 1996: 308). Buna ek olarak genelge yayınlanmış olmasına rağmen konuya ilişkin olarak görev alan kamu personellerinin genelge ile ilgili ayrıntılı bilgiye sahip olmaması büyük problem yaratmıştır. Bunun üzerine BMMYK görevleri genelgeyi çoğaltmış ve genelge aleyhinde işlem yapan personellere göstererek onları ikna etmeye çalışmıştır (Kirişçi, 1996: 310). Göçmenlerin yaşadığı problemlerin temelinde yatan bir diğer kök neden ise göç ile ilgili çalışmaları yapan kuruluşların tamamının doğrudan güvenlik görevlilerinden oluşması içlerinde sivil görevlilerin bulunmamasından kaynaklanmıştır. Güvenlik görevlilerinin algılarının sivil halka göre daha farklı olması, göçmenlerle ilgili var olabilecek çeşitli negatif inanışları vb., durumlar nedeniyle bu sorunların çözümü oldukça zor bir hal almıştır. Bu durum göz önüne alındığında polislerle ilgili şikayetlerin en fazla olduğu bölgelerin nüfus olarak daha düşük ve daha az personelin çalıştığı bölgelerde olması kaçınılmaz bir hal almıştır. Bununla birlikte imkanların sınırlı olması ve yabancı dilin yetersiz olması da sorunların gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Kirişçi, 1996: 318). Ayrıca, yoğun göç hareketinin bulunduğu küçük bölgelerde, çalışanlar inisiyatif almamak için başkentten emir beklemesi başka olumsuz durumlar doğurmuştur. Anlaşmazlıklardan bazılarında polisin mülteci statüsünde kabul etmesine karşın BMMYK'nın bunu onaylamamasından kaynaklanmıştır.

Genelge ile iltica değerlendirme yetkisine sahip kuruluş belirlenmeye çalışılmış olsa da belirsizliklerden dolayı durum muğlak olarak kalmıştır. Bu süreçte statü

belirlenmesiyle ilgili çalışmalar BMMYK'nın istemediği bir şekilde sürdürülmüştür. Devlet göçmenleri değerlendirerek mültecilik statüsü vermesi konusunda son karar mercii olarak görev almayı tercih etmiştir. Böylelikle kişiler BMMYK ile görüşmeden önce devlet kontrolünden geçirerek BMMYK'ya yönlendirilmiştir. Sonucunda ise BMMYK'nın görüşme sağlamak istediği göçmenlerin değerlendirme sürecinin sekteye uğradığı kaydedilmiştir (Kirişçi, 1996: 311).

Çok aşamalı değerlendirme sistemi süreci uzatmasının yanı sıra göçmenlerin de mağduriyetini arttırmıştır. BMMYK son söze sahip gibi görünse de süreçle beraber iltica değerlendirme yetkisi güçsüzleştirilmiştir. İki tarafın koordine halde karar almasına ilişkin var olan genelge hükmüne rağmen devlet karar alma mekanizmasının başına geçmiştir. Bunun yapılmasındaki temel neden Türkiye'nin jeopolitik konumu neticesinde var olan çekincelerden kaynaklanmaktadır (Kirişçi, 1996: 307).

Sistem içerisinde hem BMMYK hem de devletin statü konusunda söz sahibi olması çeşitli sorunlara neden olmuştur. Devletin uygun görmediği ve BMMYK tarafından uygun görülen göçmenler bu bağlamda olumsuz durumlara maruz kalmıştır. Sistemde ikilik olması nedeniyle alınan kararlar çoğu zaman birbiri ile çelişmiştir. Bu durumlarda devlet uygun görmediği ve istemediği göçmenleri doğrudan sınır dışı etmek suretiyle BMMYK'nın kararını göz ardı etmiştir. Gerçekleştirdiği bu eylemi ülke güvenliği ile ilişkilendirerek konuyu kapatmıştır.

BMMYK 1994 genelgesi ile ihtiyacı olan hukuki zemine sahip olmuştur. Buna karşın yaşanan olaylar çerçevesinde 1994 yılı genelgesi incelendiğinde çözüm oluşturmak amacıyla yayınlamasına rağmen birçok problemin oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kamu personelinin BMMYK'nın faaliyetlerini iç işlerine karışılması olarak değerlendirmesi nedeniyle birçok sorun yaşanmıştır. Bunun sonucunda ülke tarafından istenmeyen bazı göçmenlere BMMYK tarafından iltica hakkı verilmesinin yanı sıra bir de devletin bu hakkı tanımasını istemesiyle gibi bir durum olmuştur. YUKK ile beraber BMMYK'nın ilticaya ilişkin sürecin her safhasında bulunabileceği vurgulanmıştır. Ek olarak her aşamada iş birliği yapılacağı belirtilmiştir. Bu ibare BMMYK'nın vereceği kararlara uyulacağı anlamına gelmektedir. İlerleyen süreçte göçmenlerin koşul gözetmeksizin BMMYK yetkilileri ile görüşebilme hakkı

tanınmıştır. Bunun sonucunda göçmenler daha fazla uluslararası yardımdan faydalanabilme şansına sahip olmuştur (Ağır ve Sezik, 2015, 97).

4.2.2. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Türkiye'ye yapılan koruma başvurularında başvuru sahiplerinin temel ihtiyaçlarının karşılanması, üçüncü ülkeye kabul, giriş için gerekli olan pasaport ve vize gibi belgelerin teminiyle ilgili çalışmalar Dışişleri Bakanlığı, BMMYK ve diğer göç alanında çalışma yapan uluslararası kuruluşların ortaklığında gerçekleştirilmektedir. Yabancıların ülkeler arasındaki hareketiyle ilgili olarak doğrudan çalışan kuruluşlardan biri IOM'dir.

Aşağıda verilmiş olan örnekler IOM'in çalışma alanı içerisinde yer almaktadır;

- Ulaşım imkânının yetersiz olduğu veya hiç imkânı olmayan göçmenlerin sığınmalarını kabul eden ülkelere ulaşımının sağlanmasıyla ilgili çalışmalar gerçekleştirmek,
- Uluslararası göç hizmetine ihtiyaç duyulan durumlarda ülkelerle anlaşmalar yaparak kişilerin ilgili devlete ulaşımını sağlamak,
- Göç sonrasında göçmenlerin sosyal hak ve özgürlüklerden, eğitim ve sağlık faaliyetlerinden yararlanabilmesi için kabul ve entegrasyon süreçlerini kolaylaştırmak,
- Gönüllü olarak geri dönmek isteyen göçmenlerin geri gönderilmesinin sağlanması,
- Göç ile ilgili çalışan diğer uluslararası kuruluş ve devletlerle görüş ve tecrübe paylaşımında bulunarak sürecin gelişimini kolaylaştırmak, böylelikle çalışmanın entegrasyonunu sağlamak,
- Bütün bunları yaparken ilgili devletin yasalarına uygun hareket etmek,

Geçmişte IOM'nin BM'nin kuruluşları gibi otoriter bir statüye sahip değildi (Tokgöz ve Erdoğan, 2012). Dolayısıyla, yasal düzeyde yeterli etkiye gösterememiştir.

IOM bu statünün kazandırılabilmesi için BM bünyesine alınması konusunda tartışmaların bir sonucu olarak 2016 yılında imzalanan anlaşma ile IOM BM'ye bağlanmıştır (IOM, 2016). IOM'un Türkiye ile ilişkisi tam olarak 31 sene öncesine dayanmaktadır. Önce Ankara'da sonrasında ise İstanbul'da ofis açarak aktif olarak çalışmalarını sürdürmeye başlamıştır. Böylelikle IOM Türkiye'de hukuki bir statüye sahip olmuştur. Günümüzde IOM'ın İstanbul başta olmak üzere Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa ve İzmir'de ofis bulunmaktadır (IOM, 2022).

IOM'ın en büyük etkisini yaptığı çalışmalarla Türkiye'deki göç anlayışının kapsamının genişletilmesinde, etkisinin artırılmasında ve temelinin insan haklarına dayandırılmasıyla sağlamıştır. Göç yönetiminin en önemli konularında (destekler, gönüllü geri dönüş faaliyetleri, yasal göç, göçmen sağlığı vb.) yaptığı çalışmalarla Türkiye'ye destek olmuş ve olmaya devam etmektedir. Kurulduğu tarihten bu yana yürüttüğü programlar dahilinde Irak ve İran'dan gelen mültecilerin üçüncü ülkelere (ABD, Avustralya, Kanada vb.) yerleştirilmesini sağlamıştır. Ayrıca, insan ticaretine karşı mücadele etmek konusunda da çalışmalar da yapmaktadır. İnsan tacirlerinin hedefi haline gelebilecek bireylerin bilgilendirilmesi ve acil bir durumda yardım alabilmeleri için projeler oluşturulmuştur. Bu gibi projeler genellikle kolluk kuvvetleri, STK'lar ve yetkili kuruluşlardır. Bu durumlarda insan tacirlerince kaçırılan bireylerin geri gönderilmelerini sağlamakta görevleri içerisinde yer almaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012).

Türkiye'deki göç ve sınır yönetiminin geliştirilmesi açısından da çalışmalar sürdürmektedir. Türkiye'nin Ulusal Eylem Planı'na destek olmak amacıyla teknik iş birliği güçlendirilmesi ve genişletilmesiyle ilgili bir proje yürütmüştür. Ayrıca bu kapsamda kolluk kuvvetlerine sınır güvenliğine ilişkin eğitimler de vermiştir. Bu eğitimlerle yasadışı göçle mücadele edilmesi ve sahte belgeleri tespit edilmesi açısından destek sağlanması amaçlanmıştır. Eğitimlere ülkenin farklı bölgelerindeki sınır kapılarında çalışan personeller ve yabancılar biriminde çalışan personel katılım sağlamıştır. IOM, göç yönetiminde sağlık standartlarını geliştirmek için de bir proje yürütmüştür. Proje kapsamında düzensiz göçmenlerin sağlıklarına ilişkin standartlar ve protokoller oluşturulmuştur. Ayrıca, Türkiye'deki sağlık ve göç otoriteleri bir araya

gelerek göçmenlerin sahip olabileceği hastalıkların belirlenmesi için çalıştaylar yapılmıştır (Göç, 2020).

YUKK'nin hazırlanmasında da IOM Türkiye'ye destek vermiştir. Düzensiz göç açısından izlenecek strateji ve eylem planı ile sınır yönetimi kanun ve yol haritası hazırlanmasında Sınır Yönetimi Bürosu'na destek sağlamaktadır. Bu destek çalışmaları sadece Türkiye ile sınırlı kalmayıp aynı zamanda Yunanistan ve Bulgaristan'ı da kapsamaktadır. Acil durumlarda ve durumun sonrasında operasyonlara destek vererek göç etmek zorunda kalmış kişiye ve grupların temel ihtiyaç ve korunmasını karşılanması açısından katkıda bulunmaktadır. Türkiye'de bulunan kamplarda gıda dışındaki madde dağıtımı, hijyen ve temizlik için tesisat ile ulaşım desteği sağlamıştır.

5. BÖLÜM DEĞERLENDİRME

5.1. BMMYK'nın Göç Alanında Yürüttüğü Çalışmalar

Günümüz göçe dair sürdürülmekte olan politikalar devletlerin çıkarlarını ve toprakları üzerindeki hakimiyetinin korunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, göçmenlerin sahip olduğu haklar ve sorumluluklar korumaya çalışmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin ülkeye girişi, statü tanınması vb., işlemlerin tümü devletler tarafından düzenlenmektedir. Mülteci haklarına önem veren bir politika için BMMYK olmazsa olmaz bir yere sahiptir. STK'lar ve toplumla iş birliği oluşturarak ağlar geliştirmesi mülteci haklarının korunabileceği bir sistem geliştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir (İhlamur Öner, 2012: 590).

BMMYK yaklaşık olarak 60 yıldır Türkiye'de hizmet vermeye devam etmektedir. Bu süre zarfında Türkiye'nin var olan göç sisteminin geliştirilmesinde aktif rol oynamış ve oynamaya devam etmektedir. Ayrıca, taraflar arasında imzalanan herhangi bir anlaşma bulunmamasına rağmen yapılan çalışmalar iş birliği içerisinde yürütülmektedir. Türkiye ve BMMYK'nın iş birliği içerisinde faaliyetlerini sürdürmeleri iki kök nedene dayandırılmaktadır (Scheel ve Ratfisch, 2014).;

1. 1967 Protokolü'nün imzalanmasıyla birlikte Türkiye'nin coğrafi kısıtlamayı kabul etmiş olması,
2. Mülteci statüsüne sahip olan bireylerin güvenli üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri gerekmesinden kaynaklanmaktadır.

Buna göre Avrupa ülkeleri dışındaki ülkelerden gelen sığınmacıların yapmış oldukları başvurular BMMYK'ya bildirilerek görüşme yapılması sağlanacaktır. Başvurular konusunda fikir sahibi olarak Türkiye ile yaptıkları müzakere süreçlerine ilişkin bilgileri yetkililere iletebilirler. Bu sayede İçişleri Bakanlığı kararları ile herhangi bir çatışma oluşmasının önüne geçilmektedir.

Türkiye'ye başvurmamış sığınmacılar için süreç şu şekilde işlemektedir;

1. BMMYK tarafından doğrudan başvuruları tavsiye edilmektedir.

2. Sonrasında görüşme için randevu verilir.
3. Görüşme sırasında kişinin sahip olduğu özellikler neticesinde BM kriterlerine uygunluğu ölçülerek mülteci statüsü verilip verilmemesi konusunda karar verilmektedir. Görüşmenin ön şartlarından bir tanesi ise Türkiye Cumhuriyeti devletinin yetkili makamlarına kayıt yaptırmış olmaktır.
4. Görüşme sonrasında kişinin mülteci olması için önünde herhangi bir engel olmadığı saptanması durumunda BMMYK tarafından kişiye mülteci belgesi düzenlenir.
5. Kişi üçüncü bir ülkeye yerleştirilince kadar Türkiye’de ikamet etmeye devam sürdürecektir.
6. Türkiye ve BMMYK arasında eğer tek taraflı olarak Türkiye kişiye mülteci statüsü verirse kişi üçüncü bir ülkeye yerleştirilemez dolayısıyla Türkiye’de ikamet etmeye devam eder.
7. Tam tersi bir durumda kişinin Türkiye’den sınır dışı edilmesi gerekmektedir.

Kararlar arasında çelişkiler olması Türkiye’nin uluslararası alanda çok eleştirilmesine neden olmaktadır (Demir ve Erdal, 2010).

Kısacası mülteci statüsü kazanabilmek için BMMYK, Türkiye’de ikamet edebilmek için ise Türkiye Cumhuriyeti devletine başvuru yaptıktan sonra görüşme sonucuna göre değerlendirilmektedir. Bu görüşmelerin amacı kişinin YUKK ve 1951 Cenevre Sözleşmesi yer alan hükümlere ve kriterlere uygun olup olmadığının belirlenmesidir. Türkiye’de bu sürecin sürdürülmesi ve kontrolünden Göç İdaresi Genel Başkanlığı (GİGB) sorumludur. Uluslararası başvurular doğrudan GİGB’in taşra teşkilatlarına yapılmaktadır. GİGB teşkilatlanması tamamen oluşturuluncaya kadar görevlerini Yabancılar Şube yürütmüştür. Koruma talep edilirken, Türk makamlarına kayıt yapılmaması durumunda Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği kişinin bilgilerini alarak ön kayıt gerçekleştirmekte ve kaydolabilmek için nerede işlemlerini tamamlamaları gerektiğini bildirilmiştir. Kayıt yapılacak şehirler ulusal makamlarca belirlenmektedir (Kızılsümer, 2007).

Süreçlerin Türkiye üzerinde kaldıramayacağı bir yük oluşturmamasının engellenmesi amacıyla BMMYK her yıl bütçesinden belirli bir miktarda pay ayırarak süreçlerin devamlılığının sağlanmasına destek olmak için Türkiye'ye vermektedir. Yayınlanan belgelere göre Türkiye 2015 yılında mali destek açısından en yüksek paya sahip olan ülkedir. Bu artışın nedeni olarak Suriyeli göçmenler görülmektedir. Türkiye'ye ayrılan bütçe yaklaşık olarak 366 milyon dolardır. Bu miktar 2010 yılında yaklaşık 126 milyon dolar iken bu oranda bir artış Suriyeli göçmenlerin Türkiye üzerinde oluşturduğu mali külfetin ağırlığını göstermektedir.

BMMYK ile yapılacak iş birliklerine 1951 Cenevre Sözleşmesinde hükümlerinde değinilmiştir. Ayrıca, 6458 sayılı kanunda da uluslararası korumanın süreçleri ve iş birliklerine değinilmiştir. Buna göre İçişleri Bakanlığı uluslararası kuruluşlar ve STK'lar ile iş birliği yapabilme hakkına sahiptir. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı'nın bilgisi dahilinde anlaşmada yer almayan konuların çözümüne ilişkin olarak BMMYK ile protokol yapılabilmektedir. Korunma talebinde bulunmuş kişinin müsaade etmesi halinde BMMYK kişiyle ilgili her türlü bilgiye ulaşabilmektedir. Ayrıca başvuru ve kabul sürecinin bütün aşamalarında görüş belirtme hakkını saklı tutmaktadır. Göç Danışma Kurulu'nun içerisinde hem BMMYK hem de IOM temsilcileri de yer almaktadır.

BMMYK'nın yaptığı destekler sayesinde çeşitli projeler hayata geçirilmektedir. Örneğin çeşitli ülkelere finansman sağlamak bu projelere örnek olarak verilebilmektedir. Örneğin yapılan bir projede Türkiye'nin iltica ile ilgili sistemlerinin güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu proje ile Mülteci Statüsü Belirmek için bir birim kurulmuş böylelikle başvuru dosyalarının bekleme süresinin azaltılması amaçlanmıştır. Ayrıca, bilgi sistemlerinin güçlendirilmesi için de çalışmalar yapılmaktadır. Böylelikle projenin yapıldığı ülkenin bilgi toplama ve elde ettiği verileri analiz etmesine ilişkin sistem geliştirilmiştir. Ayrıca, projeler kapsamında BMMYK AB üye ve aday ülkelerin iltica sistemlerinin birbiriyle karşılaştırması ve geliştirilmesini sağlamaktadır. Sistemlerin geliştirilmesi için devletin yetkili mercileri ile iletişime geçmektedir. Örneğin Türkiye'de göç ile ilgili alanlarda çalışan veya göçmenlerle iletişime geçmesi muhtemel personellere mültecilerin korunmasına ilişkin çeşitli eğitimler verilmiştir. Görevli personellerin sahip oldukları kıdemlere göre farklı ülkelere çalışma gezileri düzenlenmektedir. BMMYK çalışmaları kolaylaştırmak, sığınmacıların kayıtlarına ilişkin veri tabanı oluşturmak, veri

tabanın yönetimini güçlendirmek ve bilgi akışını sağlamak gibi amaçlarla İltica Bürolarına bilgisayar, yazıcı vb., teknolojik ofis malzemeleri göndermiştir (Yücel, İbrahim ve Gümüş, 2010).

Birleşik Krallığın Dışişleri Bakanlığı ile imzalanan bir anlaşma kapsamında göçmen kabul merkezlerinin kapasitesinin oluşturulması kapsamında bir proje gerçekleştirilmiştir. Projede Türkiye'nin mülteci statüsü belirleme kapasitesinin var olan AB standartlarına uygunluğu, kapasitesi ve bağımsızlığı incelenmiş ve geliştirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Mülakatlarla ilgili olarak eğitim verilmesi, eğitim ekiplerinin oluşturulması ve İçişleri Bakanlığı ile BMMYK'nın ortak çalışmasına olanak sağlayacak bir mülteci statüsü belirleme sistemi yapılması planlanmıştır. Buna ek olarak, personellerin gelişimi için çalışma gezileri, mülteci ve sığınmacıların kabulüne dair koşulların öğrenilmesi için toplantılar gerçekleştirilmesi planlanmıştır (UNCHR, 2008).

BMMYK ve Türkiye'nin birlikte yürütmüş olduğu iş birliği projeleri ihtiyacı olan mültecilere yardım etmek için oldukça kritik bir yere sahiptir. Mültecilerin ülke içerisinde ikametini sağlarken aynı zamanda ülke ekonomisinin korunmasında da bütün yükü Türkiye'nin omuzlarından almaktadır. Böylelikle BMMYK mültecilere yiyecek, barınma ve tıbbi bakım gibi birçok yardım sağlarken, Türkiye çatışmalardan uzak güvenli bir yer haline gelmektedir.

BMMYK ülke ile iş birliği içerisinde çalışarak mültecilere uygulanan sistemin daha iyi hale getirebilmesine yönelik çeşitli projeler yapabilmektedir. Kurumların yapıları ve üstlendikleri görevler gereği iş birliği yapılan konular farklılık gösterebilmektedir. Örneğin GİGB ile yapılan çalışmalar yönetmeliklerin uygulanması, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi üzerine iken Aile Sosyal Çalışma Bakanlığı ile yapılan çalışmalar daha çok özel ihtiyaçların belirlenmesi ve nitelikli hizmetlere ulaşımına ilişkin olacaktır.

GİGB ile yapılan çalışmalar daha çok sistem oluşturulması ve geliştirilmesi üzerinde kurgulanmaktadır. Personellere çeşitli eğitimler vererek personelin bilgi düzeyinin artırılması ve alanında uzmanlaştırılması şeklinde olabileceği gibi aynı zamanda yönetsel süreçlerin geliştirilmesini amacıyla da projeler gerçekleştirilebilmektedir. Aşağıda BMMYK'nın GİGB ile yürütmüş olduğu ve tamamlanan projeler yer almaktadır:

- BMMYK 2014-2017 yılları arasında o zamanki adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile beraber “Kent Ortamında Yaşayan Uluslararası Koruma İhtiyaç Sahiplerine Yönelik Koruma Stratejilerinin Geliştirilmesi” adlı bir projeye yürütmüştür. Projede YUKK’nın uygulanmasının arttırmak hedeflenmiştir. Buna ek olarak göç alanında uzun vadeli olarak gelişimin önünü açacağı ön görülmektedir.
- Aynı tarih aralığında “Ulusal İltica Karar Prosedürlerinin Güçlendirilmesi” adlı bir çalışma yürütülmüştür. Bu proje ile amaçlanan ise, iltica alanında gerçekleşen/gerçekleşebilecek gelişimlere uyum sağlayabilecek ve aynı zamanda kurumsal olacak bir sistem kurulması amaçlanmıştır. Personelin göç alanında uzmanlık elde etmesi, uygulamaların birden fazla olmasını engellemek amacıyla standart prosedürlerin geliştirilmesi, mültecilere ilişkin insan hak ve özgürlüklerine bağlı kalarak statü belirlenme mekanizmasının güçlendirilmesi, yargıyı güçlendirerek mülteci statüsü belirlenmesinde gerçekleşebilecek hataların ortadan kaldırılmasıdır.
- 2016-2018 yıllarında “Türkiye’de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Yabancıların Kişisel Verilerinin Doğrulanması” projesi ile geçici koruma statüsüyle ülkemizde ikamet eden Suriyelilerin kayıtlarının tutulması ve güncellenebilmesi için yapılmıştır.
- 2016-2019 yıllarında “Suriye Krizinin Etkilerinin Azaltılması İçin Ulusal Kurumların Desteklenmesi Projesi” BMMYK tarafından yapılan projede Sağlık, Milli Eğitim, Aile ve Sosyal Politikalar ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları paydaş kurumlar olarak yer almıştır.
- 2019 yılında yapılan ve tamamlanan “İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin Desteklenmesi Projesi” adlı projede adından da anlaşılacağı üzere müdürlüklerde uygulanan iş ve işlemlerin desteklenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında 65 ilde yer alan müdürlükler bu destekten yararlanmıştır.

- 2020 yılında bu çalışma geliştirilerek ikinci aşamasına geçilmiştir. “İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin Desteklenmesi Projesi- Aşama II” adıyla tamamlanmıştır. Proje ile 64 ilde uygulanan işlemlere destek olunmasının yanı sıra geçici koruma statüsündeki bireylerin kayıt altına alınması, kayıtların güncellenmesi, özel ihtiyacı olan bireylerin belirlenmesi ve ilgililere yönlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.
- 2017-2021 yılları arasında gerçekleştirilen “Türkiye'nin Ulusal İltica Sisteminin Güçlendirilmesi” projesinde uluslararası standartlar, insan hakları ve mülteci hukuku kılavuz alınarak koruma statüsü belirlenmesinde kullanılacak uygulanabilir olmasına ek olarak hukuksal bütünlüğü olan adil bir sistem kurulması ve bu sistemin güçlendirilmesiyle beraber geleceğe yönelik sürdürülebilir etkin önemler alınmasını hedeflenmiştir. Proje yaşanan Covid-19 pandemisine rağmen sürdürülmüş ve gerçekleştirilmiştir.
- 2021 yılında “İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin Desteklenmesi Projesi- Aşama III” projesi tamamlanmıştır. Proje ile 63 ilde uygulanan işlemlere destek olunmasının yanı sıra geçici koruma statüsündeki bireylerin kayıt altına alınması, kayıtların güncellenmesi, özel ihtiyacı olan bireylerin belirlenmesi ve ilgililere yönlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.
- BMMYK'nın GİGB ile hala yürütmekte olduğu çalışmalar ve amaçları aşağıda yer almaktadır:
- “İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin Desteklenmesi Projesi- Aşama IV” projesi 2022 yılı içerisinde sürdürülerek tamamlanması planlanmaktadır. Bu proje amaçlarından il sayısı çıkarılmış ancak amaçlarında bir değişiklik olmamıştır. Buna göre uygulanan işlemlere destek olunmasının yanı sıra geçici koruma statüsündeki bireylerin kayıt altına alınması, kayıtların güncellenmesi, özel ihtiyacı olan bireylerin belirlenmesi ve ilgililere yönlendirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir.
- “Ulusal Sığınma Prosedürlerinin Etkinliğinin Uluslararası Standartlar ve Ulusal Mevzuata Uygun Olarak Kuvvetlendirilmesi” adlı projenin iki

ayağı bulunmaktadır. Bunlardan ilki göçe ilişkin hem kurum hem de ulusal çerçevede politika ve stratejilerin geliştirilmesi amacıyla “Geçici Koruma ve Suriyeliler” ve “Uluslararası Koruma Sisteminin İşleyişi” konularını kapsayacak araştırmalar ve değerlendirmeler yapmanın yanı sıra geleceğe dair uzun vadeli çalışmalar yapmak amacıyla tahmin çalışmalarının gerçekleştirilmesidir. İkincisi ise, var olan kapasitenin geliştirilmesi üzerine yapılmaktadır. Kurum dışı paydaşlarla iş birliği yapılarak koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır.

BMMYK sadece devletin kurumlarıyla çalışmamaktadır aynı zamanda Sivil Toplum Kuruluşlarıyla birlikte de çalışmalar düzenlemektedir. Projelerine örnek vermek gerekirse hukuki destek sağlanması, kadın ve çocukların, eğitimi ve sağlığı açısından çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda STK'lara toplumsal cinsiyet hakkında ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında eğitimler verilmiştir. Mültecilerle ilgili farkındalık oluşturmak amacıyla Güzel Sanatlar Fakülteleri ile çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda Üniversiteler ve BMMYK arasında bir ortaklık kurulmuştur. Bu projede öğrencilerin göç ve göçmenlerle ilgili kavramlara karşı ilgisi uyandırılması ve böylelikle bu temalar üzerinden sanatsal faaliyetler gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Schreier, 2009; UNCHR, 2009).

BMMYK mültecilerle ilgili krizlerin olduğu bölgelerde sivil toplumu geliştirerek çatışmaların önüne geçilmesini sağlamaktadır. Asıl amaç krizler ortaya çıkmadan önce önlenmesi olduğu için STK'lar ile sürekli olarak temas halinde olunması önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmalar STK'lar ile iş birliği halinde yürütülmektedir.

Türkiye için bu alanda en önemli STK'lar biri de Türkiye Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'dir. Türkiye için en büyük önemi sığınmacıları ve mülteciler için kurulan ilk örgüt olmasından kaynaklanmaktadır. Görevleri içerisinde mültecilerin haklarının savunulması ve koordine edilmesi yer almaktadır. Kuruluşunda doğrudan BMMYK'nın etkisi vardır.

BMMYK, Türkiye’de yürüttüğü çalışmalarda birçok STK ile ortaklık içerisinde. Ortaklıklar ve BMMYK’nın desteği ile pek çok proje gerçekleştirilmektedir.

Yapılan çalışmalarda çoğunlukla mültecilerin sosyal hakları desteklenmektedir. Ortaklık yürüttüğü bazı STK’lar aşağıdaki şekilde gibidir (Kirişçi, 2014);

- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği,
- Uluslararası Af Örgütü,
- İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı,
- Helsinki Yurttaşlar Derneği,
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı,
- İHH İnsani Yardım Vakfı,
- Mülteci-der
- İnsan Hakları Derneği

5.2. IOM’in Göç Alanında Yürüttüğü Çalışmalar

IOM kuruluşu itibari ile göçün oluşturduğu ekonomik etkiye ülkenin kalkınması arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Buna ek olarak hareket özgürlüğünü de desteklemektedir. Bu kapsamda dört alanda çalışmalarını sürdürmektedir;

- Göç faaliyetinin kolaylaştırılması
- Göç ve Kalkınma
- Göçün düzenlenmesi
- Zorunlu göç

Bu alanlarda çalışmalar yaparak uluslararası göçe ilişkin yasaların gelişimini desteklemek, var olan kanunların etkililiklerinin değerlendirilmesi ve göçmenlerin haklarının ve sağlıklarının korunması amaçlamaktadır. Bu durum göz önüne alındığında

IOM’ın kamu kurum ve kuruluşları da dahil olmak üzere pekçok kuruluş ile çalışma yapması kaçınılmaz bir durum haline gelmektedir.

“Göçe İlişkin Teknik İşbirliği Programı” ile birlikte mevzuat, operasyon süreçleri ve insan kaynaklarının yönetilebilmesi sağlanması amaçlanmıştır. Göç ve sınır yönetimi alanında çalışmakta olan personellerin eğitimi için çeşitli projeler yürütülmeye başlamıştır. Bu projelerin temel amacı Ulusal Eylem Planı’nın gerçekleştirilmesini teşvik etmektir (İçduygu, & Aksel, 2012, s.58);

- “Türkiye’nin Alan Bölgesiyle Göç hakkındaki Teknik İşbirliğinin Güçlendirilmesi ve Genişletilmesi” adlı proje ile görevli personelin eğitiminin sağlanması ve karşılaşılabilecek zorunluklara dair destek verilmesi amaçlanmıştır.
- “Sahtecilik Tespiti yoluyla Yasadışı Göçle Mücadele” adlı proje ile sınır kontrollerinde karşılaşılan sorunların azaltılması amaçlanmıştır.

GİGB ve IOM günümüze kadar birçok proje yürütmüş ve yürütmeye devam etmektedir (GİGM, 2022). Aşağıda tamamlanan çalışmalara ilişkin bilgiler yer almaktadır:

- “Türkiye’nin Göç Yönetimi Genel Politika Çerçevesi Oluşturma ve Uygulama Çabalarının Göç ve İltica Yol Haritası ve İnsan Ticareti ile Mücadele Ulusal Eylem Planı Ekseninde Desteklenmesi” adlı çalışma ile göç yönetimine ilişki mevzuat hazırlanmasında rol oynamıştır. Yapılması planlanan çalışmalara ilişkin farklı kurum ve kuruluşların ilgilendirilmesini sağlamış, kapasiteyi arttırmaya yönelik çalışmalarının yanı sıra insan ticareti mağdurlarını korumak için çeşitli adımlar atmıştır.
- “Türkiye’nin Göç Yönetiminde Yeni Mevzuat Oluşturma Çabalarına Destek” YUKK baz alarak sürdürülebilir ve etkin göç yönetimi sisteminin geliştirilmesinde etkin rol oynamıştır. Ayrıca kanunun uygulanması için kapasitenin geliştirilmesi ve güçlendirilmesini sağlamıştır.
- “Göç Yönetiminde Ulusal Kamu Sağlığı Standartlarının Geliştirilmesi” adlı projede göçün kamu sağlığı üzerinde oluşturması muhtemel riskler araştırılmış, mevzuat ve uygulamadaki eksiklikler incelenmiş ilgili

bakanlıklar arasında iş birliğini desteklenmiş ve muhtemel risklerin önlenmesi için bu alanda çalışan personeller bilgilendirilmiştir.

- “Türkiye'nin Düzensiz Göçle İlgili Strateji ve Eylem Planının Geliştirilmesi Çalışmalarının Desteklenmesi” adlı projede düzensiz göçün Türkiye üzerinde oluşturduğu olumsuz durumların incelenerek bu durumların aşılmasında kullanılacak politikaların oluşturulması ve uygulanmasına ek olarak mücadele kapsamında strateji oluşturulması ve sürdürülebilir ve insan hakları çerçevesine uygun bir göç yönetimi sistemi oluşturulması amaçlanmıştır.
- “AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşmasının (Çift Taraflı İşbirliği) Uygulanması İçin İnsan Hakları Temelinde Bir Çerçeve Oluşturulması Üzerine GİGM'e Destek” adlı projesi ile birlikte GİGB Avrupa Birliği ve Türkiye arasında geri kabul anlaşması uygulanmasına destek sağlanmıştır.
- “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Merkez ve Taşra Personelinin Eğitim Programının Desteklenmesi” adlı proje ile GİGB tarafından yeni yetiştirilecek olan uzman personele verilecek eğitimin standartlaştırılması amaçlanmıştır.
- “Düzensiz Göç Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planının Karma Göç Akımları Odaklı Uygulanması” adlı proje göçün bileşenlerinin daha iyi anlaşılması ve uygun müdahalenin sağlanabilmesi için kapasite artırılması sağlanmıştır. Ayrıca, düzensiz göçlerde kullanılmak üzere var olan eylem planının uygulanmasıyla beraber göçmenlerin ihtiyaçları incelenmiştir.
- “İnsan Ticareti Mağdurlarının Korunması” adlı proje ile göçmenlerin karşılaşabileceği mağduriyet nedenleri araştırılmış ve tespiti sağlanmış ve bu duruma maruz kalmamaları için korunmaya ilişkin farkındalığı artırıcı çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu durumlarda kullanılabilmesi amacıyla 157 nolu yardım hattının kapasitesi artırılmıştır. Ayrıca insan ticari gibi durumların önüne geçilebilmesi için istatistik ve bilgi toplanmasını sağlayacak bir yazılım oluşturulması sağlanmıştır.

- “Gönüllü Geri Dönüş (AVR)” adlı proje ile ülkelerine gönüllü olarak geri dönme konusunda teşvik oluşturulması ve ülkelerle göç alanında iyi ilişkiler kurularak bu ilişkilerin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda geri dönen göçmenlerin yeniden hayata uyum sağlaması hedeflenmiştir.
- “Göç Yönetiminin Güçlendirilmesiyle Türkiye'nin Göç Krizine Müdahale Çabalarına Destek Verilmesi” adlı proje ile SGK, GİGBM ve kolluk görevlileri ile iş birliği sağlanarak göç alanında risk değerlendirme, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, uluslararası insan hakları hukuku gibi sorunların çözülmesi için kapasitelerin geliştirilmesi hedeflenmiştir.
- “Geri Gönderme Merkezlerinin Kabul Koşullarının Sağlamaştırılması” adlı proje ile geri gönderme alanında çalışan merkezlerin koşullarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için gıda dışı malzeme tedariki sağlanması amaçlanmıştır.
- “Antalya'da Tarım Sektöründe Çalışan Suriyeli Ailelerin Çocuklarının İhtiyaçlarının Tespiti” adlı proje ile çocukların ihtiyaçları araştırılmıştır.
- “Göçmenlerin ve Mültecilerin Uyumunun Desteklenmesi” adlı proje ile uyum kurslarının müfredatları geliştirilmiştir. Böylelikle göçmenlerin hak ve sorumlulukları konusunda farkındalığının artırılması ve bilinçlendirilmeleri amaçlanmıştır.
- “Destekli Gönüllü Geri Dönüş Projesi” kapsamında düzensiz göçmenlerin idari gözetim süresini azaltmak, merkezlerindeki doluluğunu hafifletmek ve zorunlu sınır dışı etmenin azaltılması amacıyla düzensiz göç ile ilgili diğer ülkelerle iş birliğini arttırmak ve kamu personeli ve sivil toplum örgütlerinde çalışanlar arasında bilgi paylaşımı ve iş birliğini geliştirilmesi hedeflenmiştir.
- “Ulusal Uyum Politikalarının Geliştirilmesinde Türkiye'nin Desteklenmesi” projesi ile göçmenlerin uyum sağlaması konusunda çalışabilecek bütün paydaşların kapasitelerinin ortaya konması ve analiz

edilmesi yoluyla yurtdışındaki yaklaşımların Türkiye’de uygulanabilirliğinin araştırılması hedeflenmiştir.

- “Uluslararası İnsan Hakları Standartları Çerçevesinde Geri Gönderme Merkezlerinin Kapasitelerinin Geliştirilmesinde GİGM’in Çabalarının Desteklenmesi” adlı proje ile göçmenlerin insan hakları üzerine kılavuz ve kapsamlı eğitimleri yoluyla geri gönderme merkezlerinin işletilmesinden sorumlu İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin insan hakları odaklı yaklaşımlarının ana akımlaştırılması Kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, geri gönderme merkezi personele yönelik destek ve merkezlerin materyal ihtiyaçlarının karşılanmasında GİGM’in çabalarının desteklenmesi hedeflenmiştir.
- “Türkiye'deki Düzensiz Göçmenlerin Gönüllü Destekli Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyon Programı” ile Türkiye genelinde düzensiz göçün oluşturduğu olumsuz tablonun azaltılması için sürdürülebilir gönüllü geri dönüş programının sağlanması hedeflenmiştir.
- “Norveç AVRR Projesi” ile 200 göçmenin güvenli ve sürdürülebilir geri dönüşünü ve sosyo-ekonomik yeniden uyumunun kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Ayrıca Türkiye’nin kapsamlı göç yönetimine katkıda bulunulmuş ve geliştirilmesi sağlanmıştır.

IOM’in GİGB ile hala yürütmekte olduğu çalışmalar ve amaçları aşağıda yer almaktadır:

- “Türkiye’de Düzensiz Göçmenlerin Destekli Gönüllü Geri Dönüşü ve Yeniden Entegrasyonu (AVRR)” Düzensiz Göçmenlerin Destekli Gönüllü Geri Dönüşü hedeflenmektedir.
- “Göçmen Mevcudiyet Tespiti Programı (DTM)” Göçmen İzleme Programı Türkiye’deki göçmen mevcudiyetini takip etmek, bununla ilgili veri tabanı oluşturmak ve raporlama yapmak için tasarlanmıştır. Projenin amacı ülkedeki göçmen mevcudiyeti hakkındaki verileri derlemek ve bu bilgiyi Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün ve uygun görülmesi halinde insani yardım kuruluşlarının kullanımına sunmaktır. Ağrı, Çorum, İzmir,

Sakarya, Aksaray, Edirne, Kahramanmaraş, Samsun, Aydın, Eskişehir, Kırklareli, Şanlıurfa, Bilecik, Gaziantep, Kocaeli, Trabzon, Burdur, Hatay, Konya, Van, Bursa, Isparta, Mersin, Yalova, Çanakkale, İstanbul'da çalışma yapılmıştır ve Adana, Ankara, Çankırı, Denizli, Kırıkkale, Kilis, Sivas, Tokat illerinde de yapılması planlanmaktadır.

- “Türkiye’de Sosyal Uyum” Proje ile Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı Bilgilendirme bileşeninde yer alan yabancıların hak ve hizmetlere erişimleri ile Türkiye’de yaşam hakkında doğru bilgilendirilmesinin sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yabancıları da kapsayacak şekilde iyileştirilmesi, kamu kurum ve kuruluşları tarafından hâlihazırda yürütülen bilgilendirme mekanizmalarının yenilikçi araçlarla iyileştirilerek sağladığı etkilerin genişletilmesi ve yabancıların ülkeye gelmeden önce etkin bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır.
- “Türkiye'deki Düzensiz Göçmenlerin Gönüllü Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyonun Sağlanması (AVRR)” Proje ile Türkiye'de özellikle hassas durumdaki sıkışmış göçmenlerin kapsamlı ve sürdürülebilir gönüllü geri dönüşleri ile yeniden entegrasyonlarının sağlanması amaçlanmaktadır. Proje dokümanlarının Kasım ayı içerisinde teslim edilmesi planlanmaktadır.

Bunun yanı sıra diğer örgütlerle birlikte gerçekleştirdiği projelerde bulunmaktadır. Örneğin ILO ile birlikte “Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Ev Sahibi Topluluklar için İş Yaratma ve Girişimcilik Fırsatları” adlı projenin yürütülmesini sağlamıştır. Türkiye’de bu projenin koordinasyonunu da Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gerçekleştirmektedir. Bu proje ile geçici koruma statüsü altında bulunan Suriyeli vatandaşların ev sahibi olabilmesinin önünü açılması, sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmeleri amaçlanmaktadır. Projenin temel amaçları arasında topluluklardan vasıflı, yetkin iş gücü oluşturulması ve girişimcilğe teşvik edilmesi yer almaktadır. Böylelikle ekonomik büyümeye teşvik edecek ortamlar oluşacağı ve iş gücü piyasasının mekanizmalarına yardımcı olunabileceği ön görülmektedir.

Yabancıların sosyal uyumunun sağlanabilmesi ve geliştirilmesi için çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. IOM ve GİGB ortaklığında gerçekleştirilen “Sosyal Uyum Projesi” kapsamında insan onuruna yakışacak şekilde kavramı vurgulanarak hak ve hizmetlere erişimin sağlanması, doğru bilgiye ulaşılmasının teşvik edilmesi, ikamet edilen toplum ve göçmen arasında sosyal uyumun geliştirilerek sosyal çatışmaların azaltılması hedeflenmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2020).

IOM, olağan dönem dışında da göçmenlerin hayat standartlarının yükseltilmesi için çeşitli çalışmalar sürdürmektedir. Örneğin COVID-19 pandemi ile dünyanın kitlendiği ekonomilerin büyük zarar gördüğü bir dönemde salgının göçmenler üzerindeki etkileri incelenmiş, elde edilen sonuçlarla birlikte göçmen bir ailenin hayatı yayınlanmıştır. Böylelikle ihtiyaçların analiz edilmesinde ile karşılanmasında doğrudan dokulmasının ve dinlenmesinin önemi vurgulanmıştır (Göç ve Sivil Toplum, 2020).

IOM, Türkiye’de ikamet eden göçmenlerin uyum sağlama sürecine yönelik çeşitli kampanyalar yürütmektedir. Göçmenleri hedef alan düşmanca kamusal söylemler nedeniyle endişeye kapılan insanların desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda göçmenlerin topluma uyumunu teşvik etmek amacıyla bir platform kurulmuştur. Bu platformda göçmenlerin hikayelerini ve videolarını yayınlanmaktadır. Benzer bir kampanya ise “BM Mülteciler ve Göçmenler Zirvesinde” ortaya konmuştur. “Together” kampanyasında ikamet edilen ülkenin toplumları ve mülteciler arasındaki sosyal uyumun güçlendirilmesi amaçlanmıştır (Ökten, & Ökten, 2018, s.711).

IOM-BM Göç Ajansı ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi iş birliği doğrultusunda göçmenlerin uyumuna yönelik olarak Küresel Göç Film Festivali (GMFF) gerçekleştirilmiştir (IOM- GMFF, 2016). Bu festivalde göçün sonucunda göçmen açısından ortaya çıkabilecek olumlu ve olumsuz durumların yanı sıra yeni bir topluluğa katılmasının doğuracağı etkilere yer verilmektedir. Adından da anlaşıldığı üzere aslında festivalde temel olarak göçün etkilerinin tartışılması amaçlanmıştır (IOM Turkey-GMFF, 2018).

Sosyal uyumun sağlanmasında yürütülen çalışmalarda IOM, belediyeler ve toplum merkezlerinin ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda belediye

ve toplum merkezi ile iş birliği sağlanmıştır. Böylelikle göçmenlerin eğitim, sağlık, psiko-sosyal destek vb., hizmetlerden yararlanabilmesi amaçlanmıştır.

IOM, Avrupa birliği ile Suriyeli sığınmacılara destek sağlamak amacıyla Antakya ve Fatih'te Toplum Merkezi kurmuştur. Böylelikle toplum merkezlerinin hizmetlerinden yararlanmanın kolaylaşmasını amaçlanmıştır.

IOM, Dünya Doktorları Derneği ve Bezmialem Vakıf Üniversitesi'nin iş birliği ile yürüttükleri proje kapsamında Bezmialem Fatih Mahalle Polikliniği'nde Suriyeli mültecilere gönüllü doktorlar aracılığıyla hizmet vermeye başlamıştır. Sağlık Bakanlığı'ndan gerekli onay ve izinler alınmasıyla beraber protokol çerçevesinde ücretsiz hizmet sağlanmıştır. Bu uygulama, sağlık hizmetlerinde yaşanan göç krizinin yönetilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir. IOM, aşıevleri ve gıda yardımı sağlamanın yanı sıra mültecilere ulaşım hizmeti de sağlanmıştır. Mültecilere toplum desteği ve ulusal ve yerel destek sağlamak için çok hizmetli merkezler kurulmuştur. Suriye Sosyal Grubu (SSG) Antakya'da çok hizmetli merkezler, İstanbul'da Uluslararası Mavi Hilal (IBC) ve İstanbul'da Doktorlar Dünya Çapında Türkiye (DWWT) sağlık kliniği kurulmuştur (IOM, 2016).

5.3. Liberalizm Açısından Uluslararası Örgütlerin Çalışmaları

Liberalizm kavramının temel yapıtaşlarına incelendiğinde insan temel hak ve özgürlüklerinin savunulduğu görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de yürütmüş oldukları çalışmaların kişi hak ve özgürlüklerinin daha iyi bir şekilde işlenebilmesi açısından oldukça olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Eğitimler verilmesiyle göç alanında çalışan personeller bilinçlendirilmiş ve alanında uzmanlaşması sağlanmıştır. Böylelikle mültecilere karşı davranış ve tutumlarının değişimi sağlanmıştır. Ayrıca, devlet ile uluslararası örgütlerin aralarındaki iş birliğinin ve koordinasyonunun gelişmesiyle birlikte uygulamalarda oluşacak ikiliklerinde önüne geçilmesi bu açıdan oldukça önemli bir hal almıştır. Sadece çalışanlara eğitim vermenin ötesinde devlet ile birlikte çalışarak hukuki düzenlemelerin sağlanması açısından da olumlu etkileri olduğu görülebilmektedir.

Türkiye’de yaşayan bireyler bir anda çok fazla Suriyelinin ülkeye girişi ile birlikte güvenlik korkusuna kapılmışlardır. Suriyeli mültecilerin ülkeye uyum sağlamaması, Türkçe öğrenmek için herhangi bir girişimde bulunmaması gibi durumlar nedeniyle toplumda uyumsuzluk oluşturdukları gözlenmektedir. Bu kapsamda BMMYK yaptığı iş birlikleriyle Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye uyum sağlayabilmesi açısından eğitimler verilmesi ve ülkede çalışma fırsatı verilerek hem sosyal açıdan uyum sağlamalarına destek olunurken aynı zamanda da çalışarak ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri daha kalıcı çözümler oluşturulmak amaçlanmaktadır.

Yasal ve hukuki düzenlemelerle kişinin hak ve özgürlükleri korumasının yanı sıra aynı zamanda çeşitli bakanlıklar ve STK’lar ile birlikte incinebilir gruplara ilişkin çalışmalarda yapmaktadır. Örneğin özel ihtiyacı bulunan bireylerin ve ihtiyaçlarının belirlenmesi alanında çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Böylelikle mültecilere sosyal yardımlar gerçekleştirilmektedir.

Tüm bu çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda yapmış oldukları çalışmaların Suriyeli mültecilerin kendi kendilerine yetebilir hale gelmesini destekleyerek kişilerin hak ve özgürlüklerini geliştirdikleri söylenebilir. Bu da liberalizmin gelişimi ve kullanımı açısından olumlu etkilere sahip olduğu yönünde yorumlanabilir.

Bunlara karşın fikir olarak ayrıldıkları durumlarda bulunmaktadır. Liberalizm açısından uluslararası örgütler birbirleri ile paralel olarak aynı görüşe sahip olmasına karşın uygulama ve uygulatma şekli aynı değildir. Liberalizm özgürlüğü ve hakkı savunmasına karşın insanların istediği şeyleri yapmak konusunda özgür oldukları vurgulamaktadır. Dolayısıyla kamunun burada herhangi müdahalesi söz konusu değildir. Buna karşın göç alanında çalışan uluslararası örgütler insan hak ve özgürlüklerinin korunması gerekliliğine vurgu yapmaktadır. Koruma görevini ise kamuya mal etmektedir. Bu durum kamunun temel hak ve özgürlüklerin korunabilmesi açısından çeşitli mevzuat, yönetmelik ve kanun gibi çeşitli yasal düzenlemeler yapmasını zorunlu hale getirmektedir.

5.4. Neo-Liberalizm Açısından Uluslararası Örgütlerin Çalışmaları

Neoliberalizm’de uluslararası ilişkiler açısından uluslararası örgütlerin oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Uluslararası politikalarda devletin mutlak bir kazanç arayışında olmasını gerekliliğine vurgu yapılmaktadır. Neoliberalizm’e göre uluslararası siyasette, uluslararası kurum ve kuruluşların yeri oldukça büyük bir öneme sahiptir. Neoliberalizmin önemi aslında zenginlik ve gücün dağılımındaki görevlerinden kaynaklanmaktadır. Bu yaklaşımla uluslararası örgütlerin kendi aralarında ve devletlerle yapmış oldukları iş birliklerini incelemek mümkündür (Saleh, Danwanzam, Stephen, 2019; 113).

Teoriye göre Neoliberalizm üç temel ögenin üzerine inşa edilmiştir. Bunlar;

- Serbest Ticaret
- Sermayenin Serbest Dolaşımı
- Yatırım Özgürlüğü

Pazarın küreselleşmesiyle devletler açısından Pazar kurallarına uymak bir zorunluluk haline gelmiştir. Böylelikle kamusal maliyetler ve idari denetim azaltılması hedeflenmiştir.

Uluslararası örgütler, çalışmalarını yürütmek istedikleri devletlerin şartlarına uyum sağlamak amacıyla çeşitli protokoller veya anlaşmalar yapabilmektedir. Ardından ülkede çalışma hakkı elde etmiş olurlar. Üstlendikleri bir diğer görev ise koordinasyonu sağlamak ve iş birliğini geliştirmektir. Her ne kadar asıl karar merci devlet olsa da uluslararası örgütlerin kurgu yapılar tarafından yaptırımlara maruz kalınabilmektedir. Dolayısıyla uluslararası örgütler, uluslararası ilişkilerin ve iş birliklerinin temel yapı taşı oluşturmaktadır. Böylelikle çatışmalar önlenerek iş birlikleri daha da sağlamlaştırılmaktadır (Saleh, Danwanzam, Stephen, 2019; 115).

Neoliberalizme göre, ekonominin küreselleşmesiyle birlikte devletler ekonomik açıdan birbirine bağımlı bir hale gelmiştir. Bu bağımlılık, devletlerin belirledikleri strateji ve politikalarla birbirlerine baskı yapmasına zemin hazırlamaktadır. Örneğin bir ülke başka bir ülkenin bir iş yapmasını engellemek için onu tehdit edebilmektedir.

SONUÇ

Göç yönetimi incelendiğinde ulusal devletlerin bu süreci tek başına yönetirken yetersiz kaldığı görülmektedir. Göç eyleminin çok yönlü ve dinamik olması açısından özellikle de sınır aşan kitlesel göç hareketlerinde ulusal devletlerin sınırlarını yönetirken merkezîyetçi bir göç politikasından ziyade işbirliği ve yönetişim eksenli bir politika ile hareket etmesi kaçınılmazdır.

Menşe ülkeden başlayan göç hareketi hedef ülkeye varana kadar birden fazla ülkenin sınırını aşmaktadır. Sınır yönetiminin de bir parçası olan göç yönetimi en başta komşu ülkelerle işbirliğini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Kitlesel göç hareketlerinde sadece komşu ülkelerle değil aynı zamanda göç alanında uzmanlaşmış uluslararası örgütlerle çalışmanın hem süreci yönetirken ulus devletin ekonomik ve alt yapı yükünü paylaştığı hem de göçmeni katı göç politikalarına ve insan hakları ihlallerine karşı koruğu görülmektedir.

Türkiye örneğinde bakıldığında başta ani göç hareketine maruz kaldığını ve insan canının korunması gereken en önemli unsur olduğu anlayışıyla açık kapı politikası ile gelenleri toplu şekilde kabul ettiği görülmüştür.

Personel yetersizliği ve süreci uygulayan personelin güvenlik güçleri olması dolayısı ile bu süreçte savaşa ve tramvaya maruz kalan sığınmacıların daha sivil bir birim tarafından yönetilmesi gerekliliği hem göç alanında çalışan sivil toplum kuruluşları hem de uluslararası örgütler tarafından dile getirilmiştir. Türkiye kendi iç problemleri ve stratejik konumu dolayısıyla çekince ile hareket etmiş olsa da 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği çıkararak bu süreci sivil bir birime devretmiştir. Göç İdaresi Başkanlığının kurulması ile sivil bir hal alan sığınma iş ve işlemleri aynı zamanda işbirliğine açık bir kurum olduğu ilgili kanunda belirtilmiştir.

Göç alanında çalışan personelin eğitilmesi, menşe ülke alanında uzmanlaşma hedeflemesi, alanda çalışan memur sayısının eksikliğinin proje personelleri ile desteklenmesi ve bu projelerin de Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ile Uluslararası Göç Örgütü bütçesi ile finanse edilmesi örgütlerin işbirliği ve yükü paylaşmadaki önemini ortaya koymaktadır.

Neoliberal kuram açısından bu işbirliğinin zaruri ve devlet egemenliğine tehdit olarak değil devletlerin iş yükünü hafifletici etkisi olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye ile yapılan işbirliği ile süreç yönetimden çok yönetim eksenli yönetilmiştir. Bu sürecin daha şeffaf ve insan haklarına dayalı yönetilmesi alanında çoklu işbirlikleri sağlanmıştır.

Sığınmacıların ve göçmenlerin ülkeye girişi, ülkede kalışı ve ülkeden çıkışı da dahil olmak üzere insan haklarına dayalı muamele ve insan ticareti ile istismarını önleyici yönetmelikler ve kararlar ile süreç güvenli ve onurlu hale getirilmeye çalışılmıştır.

Ülkeye sığınan Suriyeli sığınmacıların kalışını düzenleyen Geçici Koruma Yönetmeliği eleştiriler olsa da gelen sığınmacı sayısının çokluğu ve acil insani ihtiyaçlardan ötürü süreci kolaylaştıran bir yönetmelik olduğu gözlenmiştir.

Türkiye insanlık onuruna aykırı muamele ve işkenceye maruz kalmama hakkına olan inancından ötürü ekonomik ve güvenlik sorunlarına rağmen sığınmacıları insanca kabul etmiş ve bu konudaki işbirliğine olan gerekliliği vurgulamış ve kanun ile güvence altına almıştır.

Ulus devletler en temel argümanı olan sınırını yönetirken işbirliğine ihtiyaç duyduğu da bu süreçte görülmüş ve tek başına, katı ve göçmeni iten bir göç politikasının olanaklı olmadığı anlaşılmıştır. Temel insan haklarını güvence altına almada devletlerin örgütlerle olan işbirliği ve çok yönlü göç hareketinin de birden fazla devleti etkilediği gerçeğinden ötürü de devletlerin diğer devletlerle işbirliği yapması kaçınılmazdır. Göç alanında ihtisaslaşmış örgütlerin koordinasyon ve müzakere alanında destek sağladığı aynı zamanda göç politikasının yürüten birimleri asgari düzeyde de olsa gözlemlediği özellikle sınır dışı işlemlerinde ve gözetim altında tutulan yabancılara yönelik işlemlerin denetiminde aktif rol aldığı görülmüştür.

KAYNAKLAR

AFAD (2019) **Küresel İnsani Yardım Raporu** “Çevrimiçi”
https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/e_kutuphane/kitaplar/insani-yardim-2019-v5.pdf Erişim Tarihi: 22/06/2022

Akçapar, Ş. K. (2012). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 563-575.

Aker, T. (2006). Ruhsal Süreçler Açısından Zorunlu Göç Ve Yerinden Edilme (Ed. Dilek Kurban Ve Diğ.). **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası** İçinde (Ss. 64-69). İstanbul: Tesev Yayınları.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası Etkileşim. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 20, Ss. 293-303.

Aktan, C. C., (1996). **Gerçek Liberalizm Nedir?** T Yayınevi, İzmir.

Aktan, C.C., (1995), Klasik liberalizm, neo-liberalizm ve libertarianizm. **Amme İdaresi Dergisi**, 28(1), 3-32.

Alıu. A., Ve Diğ., (2017). Avrupa Birliği Hukuku Kapsamında Göç Yönetişimi, Yetkilendirme, Yetki İkamesi Ve Ölçülülük İlkesi. **Siyaset, Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 3. Ss. 95-108.

Arslan, H. (2001). Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç Ve Sürgün. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bali, B. B., Ve Gündoğdu, H. G. (2017). Merkezi Yönetim Tarafından Uygulanan Göç Politikalarının Bir Analizi: Türkiye Örneği. **Göç ve Kamu Yönetimi** İçinde (Ss. 183-198). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Elazığ.

Benhabib, S. (2006). **Ötekilerin Hakları, Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar**, (Çev. Berna Akkıyal), İstanbul.

BMMYK Türkiye Temsilciliği Ve Türk İçişleri Bakanlığı. **İltica Ve Göç Mevzuatı Ulusal**

BMMYK, BM Mülteci Örgütü (2008). Suçluların İadesi Ve Uluslararası Mülteci Koruması Hakkında Bilgi Notu. Cenevre.

BMMYKTT (2016). **Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme**. “Çevrimiçi” <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-cenevre-sozlesmesi-1.pdf> Erişim Tarihi: 15.05.2022

Burchill, S., Linklater, A., Donnelly, J., Nardin, T., Paterson, M., Reus-Smit, C., ... & Sajed, A. (2022). **Theories Of International Relations**. Bloomsbury Publishing.

Canyurt, D. (2015). Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: **Türkiye’de Riskler**. **Akademik Bakış Dergisi**. Sayı: 48. Ss. 127-146. İstanbul.

Carr, E. H. (1946). The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations. London: Macmillan.

Castles, S., Ve Miller, J. M. (2008). **Göçler Çağı- Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri** (Çev. Bülent Uğur Bal Ve İbrahim Akbulut). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cevizci, A. (2010). **Felsefe tarihi**. İstanbul: Say Yayınları.

Cihan, D. U. R. A., & Kılıçarslan, Z. (2011) Ulusötesi Şirketler Ve Ulus Devlet: Güç Kayması Üzerine Bir Araştırma. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(31), 11-37.

Çağlayan, S. (2011). Göç Kavramı Ve Kuramları. (Ed. Fatime Güneş), **Kent Sosyolojisi**. (Ss.84-115). Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını, No: 1932.

Çakırer Özservet, Y. (2016). **Kentler, Yerel Yönetimler Ve Göç Politikaları**. Global Göç Çalışma Merkezi

Çelgin, D. (2014). Göçmenlik Ve Göçmen İşçi Kavramları İle Dış Göç Yapmış İşçilerin Çalışma Hayatında Karşılaştıkları Sorunlar. **Calisma Dünyasi Dergisi**, 2(2).

Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici Ve Çekici Güçler Yaklaşımı İle Analizi. **Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 27, Ss. 151-155.

Çelik, M.L., Ve Rağbetli, İ. (2017). Suriyeli Mülteciler Konusunda Yerel Yönetimlerin Ve Kamusal Söylemin Rolüne Şanlıurfa Özelinde Bir Bakış. **Göç Ve Yerel**

Yönetimler İçerisinde (Ss.1158-1168). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Elazığ.

Çelikyay, H. H. (2017). 6458 Sayılı Kanun Bağlamında Yeni Göç Yönetimi: İstanbul Valiliği İl Göç İdaresi Müdürlüğü Örneği. **Göç Ve Kamu Yönetimi** İçinde (Ss. 450-470). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildiri Kitabı Elazığ.

Cicekli, B. (2007). Uluslararası Hukukta Yabancıların Hak ve Özgürlükleri. **Rev. Int'l L. & Pol.**, 3, 1.

Çorabatır, M., & Hassa, F. (2013). Sivil toplum örgütlerinin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar ile ilgili rapor. **İGAM-İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi**.

Eralp, A. (2004). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Oluşumu: İdealizm Realizm Tartışması, **Derl. Eralp A. Devlet Sistem Kimlik**.

Demir, Ö., & Erdal, H. (2010). Yasadışı Göç İle İlgili Kavramların Doğru Anlaşılabilmesi Sorunu Ve Yazılı Basında Çıkan Haberler Üzerine Bir İnceleme. **Polis Bilimleri Dergisi**, 12(1), 29-54.

Demirhan, Y., Ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları Ve Yönetimi. **Birey Ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 9.

Deutsch, K. W. (1957). Political Community and the North Atlantic Area. na.

Doğan, A. E. (2002). Yeni Bir Uluslararası Göç Dalgasının Eşiğinde: Dünya Kentleri'ne Göç. (Ed. Ahmet Alpay Dikmen), **Kentleşme, Göç Ve Yoksulluk** İçinde (Ss19-55). 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi. Ankara.

DOĞAN, M. (2010). Nüfus Hareketleri Ve Sosyal Değişme. In **Journal Of Social Policy Conferences** (No. 49).

Dönmez Kara., C. Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İşbirliği Ve Türkiye'nin Politikaları'', **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi**. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi.

DPT (1963). **Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl)**. Devlet Planlama Teşkilatı

DPT (2001). Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001-2005. Devlet Planlama Teşkilatı

DPT (2006). **Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013**. Devlet Planlama Teşkilatı

Dunne, T. (2001). Liberalism. The Globalization of World Politics.

Ekici, S., Ve Tuncel, G. (2015). **Göç Ve İnsan. Birey Ve Toplum Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 9, Ss. 9-22.

Erdoğan, E. (2015). AB Ülkelerinde Kayıt Dışı İstihdamla Mücadelede Alternatif Bir Metod Olarak Sosyal Diyalog Mekanizması. **Sosyal Güvence**, (8), 69-95.

Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye’ye Kitleli Göçlerde Son Ve Dev Dalga: Suriyeliler (Ed. Murat Erdoğan Ve Ayhan Kaya). **Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler** (Ss. 315-348). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,

Eş, M., Ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme Ve Göç: Sorunlar Ve Çözüm Önerileri. **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 48, Ss. 206-248.

Eylem Planı, Başkent Matbaası, Ankara, Şubat 2005.

Georgeon, F. (2005). **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura**. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Göç İdaresi Başkanlığı (2020). **Biten Projeler**. “Çevrimiçi” <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/goc-projeleri/gigm-biten-projeler.pdf>

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017). **Türkiye Göç Raporu 2016**. Ankara: T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Yayın No: 40.

Göç (2022) **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2017 Stratejik Planı**. “Çevrimiçi” http://www.goc.gov.tr/files/files/stratejik_plan_sitede_yay%4%b1nlanan.Pdf, Erişim Tarihi: 20.06.2022

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2017-2021 Stratejik Planı “Çevrimiçi” http://www.goc.gov.tr/files/files/stratejik_plan_sitede_yay%4%b1nlanan.Pdf. Erişim Tarihi: 20.06.2022

Griffiths, M., Roach, S. C., & Solomon, M. S. (2008). **Fifty key thinkers in international relations**. Routledge.

Gutmann, A. (1985). Communitarian critics of liberalism.

Güner, C. (2007). İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 56, Sayı: 4, Ss. 81-109.

Güner, Neslihan Özkerim, Güner, N. (2016). "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü", **Göç Araştırmaları Dergisi**, S. 2 (2212 – 241).

Ihlamur-Öner S., Öner A. Ş., **İletişim Yayınları**, İstanbul, S.577-600.

Ihlamur-Öner, S. (2012) "Küresel Bir Göç Rejimine Doğru", **Küreselleşme Çağında Göç**, Der: S.

International Migration Orgazination (2009). **Göç Terimleri Sözlüğü**. (Ed Bülent Çiçekli). İstanbul: IOM Yayınları, No: 18

IOM (2016) **IOM'in Birleşmiş Milletlere Bağlanması**. "Çevrimiçi" <https://www.iom.int/news/iom-becomes-related-organization-un> Erişim Tarihi: 20.06.2022

IOM (2022) **IOM Hakkında**. "Çevrimiçi" <https://turkiye.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda> Erişim Tarihi: 20.06.2022

İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). Türkiye'de Düzensiz Göç. **Uluslararası Göç Örgütü Türkiye**.

İçduygu, A., Erder, S., Ve Gençkaya, Ö. F. (2014). **Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere**. İstanbul: Koç Üniversitesi, Göç Araştırma Merkezi, MİREKOÇ Proje Raporları, Rapor No: 1.

İçduygu, A., Sirkeci, İ., Ve Aydıngün, İ. (1998). **Türkiye'de İç Göç Ve İç Göçün İşçi Hareketlerine Etkisi**. Ss. 207-244

James, S. A. (2007). Universal human rights: Origins and development. **Lfb Scholarly Pub Llc**.

Kabakuşak, D. (2014). Küresel Göç Yönetişimi Çerçevesinde Türkiye’de Göç Olgusunun Kurumsallaşması. **Quo Vadis: Sosyal**.

Kalaycı, S. (2016). **Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları**. İHH İnsani Ve Sosyal Araştırmalar Merkezi,

Kaya, İ. Yılmaz Eren, E. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hak Ve Yükümlülükleri, İstanbul.

Keleş, R. (1998). **Kent Bilim Terimler Sözlüğü**. Ankara: İmge Kitabevi.

Kenneth, N. (1979). Waltz. **Theory of International Poics** (Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1979).

Keohane, R. O. (2005). After hegemony: Cooperation and discord in the world political economy. Princeton university press.

Keohane, R. O. (2017). International institutions: Two approaches. **In International Organization** (pp. 171-188). Routledge.

Keohane, R. O., & Nye Jr, J. S. (1973). Power and interdependence. **Survival**, 15(4), 158-165.

Kılıç, T. (2014). Kentlerdeki Mültecilere Karşı Sivil Toplumun Sorumluluğu.

Kızılsümer, D. (2007). İnsan Ticareti İle Mücadele: Uluslararası Belgeler Ve Türkiye'nin Çabaları. **Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi**, 62(01), 113-145.

Kirişçi, K. (2014), **Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınava** (Çev. Sema Karaca). Ankara: Karınca Ajans Yayıncılık.

Koç, F. (2017). Türkiye’de Mülteci Sorunun Çözümünde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün Yeri Ve Önemi. **Göç Ve Kamu Yönetimi** İçinde (Ss. 41-52). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Elazığ.

Koçak, Y., Ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri Ve Çözüm Önerileri. **Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3. Ss.163-185.

Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri Ve Olası Etkileri. **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1. Ss.148-178.

Kutlu, Ö., Örselli, E., Ve Kahraman, S. (2017). Türkiye’de Sığınmacı Kamplarının Yöneti(Şi)Mi. Göç Ve Kamu Yönetimi İçinde (Ss. 490-508). **Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu** Elazığ.

Mackreath. H., Ve Sağnıç. Ş. G. (2017). **Türkiye’de Sivil Toplum Ve Suriyeli Mülteciler**. İstanbul: Yurttaşlık Derneği Yayınları, 1. Baskı.

Memiş, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 14, Sayı: 52, Ss.100-114.

Mitrany, D. (1998). A Working Peace System: An Argument for the Functional Development of International Organization.

Moravcsik, A. (2013). The choice for Europe: Social purpose and state power from Messina to Maastricht. Routledge.

Mutlu, A. (2017). Türkiye’de Uluslararası Göç Sorunu Ve Sivil Toplum Örgütlerinin Durumu. (Ed. Çoşkun Taştan- Ayşe Çolpan Kavuncu). **Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar** İçinde (Ss. 159-175), Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1. Baskı.

Normand, R. Zaidi, S. (2008). Human Rights At The Un: The Political History Of Universal Justice. Bloomington: Indiana.

Nye, J. S., & Keohane, R. O. (1971). **Transnational relations and world politics: An introduction**. International organization, 25(3), 329-349.

ORSAM Raporu (2012). Küresel Göç Ve Avrupa Birliği İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi. Rapor No: 123, Ankara.

Oytun, O., Ve Gündoğar, S. S. (2015). **Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri**. Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Raporu, No: 195.

Özçağlar Eroğlu, H. (2016). Türkiye’de Göç Yönetimi Ve Göç Yönetişimi: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Ekseninde Bir İnceleme (Ss. 572-573). **Tücaum Uluslararası Coğrafya Sempozyumu** Ankara.

Özdemir, M. (2008). **Türkiye’de İç Göç Olgusu: Nedenleri Ve Çorlu Örneği**. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Özyakışır, D. (2013). **Göç: Kuram Ve Bölgesel Bir Uygulama**. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.

Resmi Gazete, Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı İle İlgili Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun, 17.06.2009

Resmi Gazete, **İskan Kanunu**, 26.09.2006

Resmi Gazete, **Pasaport Kanunu**, 15.07.1950, S 2361-2376

Resmi Gazete, Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, 11.04.2013

Resmi Gazete, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunu, 27.02.2003

Ruggie, J. G. (1982). International regimes, transactions, and change: embedded liberalism in the postwar economic order. **International organization**, 36(2), 379-415.

Sağiroğlu, A.Z. (2016). Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi (Ed. Adem Esen Ve Mehmet Duman). **Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler** İçinde (Ss. 45-70). İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademik Vakfı (WALD).

Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu Ve Kentleşme. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı:5, Ss.31-45.

Saleh, Y. G., Danwanzam, A. U., & Stephen, A. R. (2019). Neoliberalism And International Organizations. **Scholedge International Journal Of Multidisciplinary & Allied Studies**, 6(11), P113-118.

Sandıklı, A., Ve Kaya. E. (2013). Barış Kavramına Yönelik Teorik Yaklaşımlar Ve Küresel Yönetişim, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 23, Ss.59-79.

Sardar Baig, F. B., & Ali Mohamed, A. A. (2012). Treatment Of Migrant Workers: International Standards And Islamic Principles. **Journal Of Global Intelligence & Policy**, 5(8).

Sayın, Y., Usanamaz, A., Ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu Ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. **KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 31. Ss.1-13.

Scheel, S., & Ratfisch, P. (2014). Refugee Protection Meets Migration Management: UNHCR As A Global Police Of Populations. **Journal Of Ethnic And Migration Studies**, 40(6), 924-941.

Schreier, F. (2009). Human Trafficking, Organised Crime & Intelligence. Strategies Against Human Trafficking: The Role Of The Security Sector, Edited By Cornelius Friesendorf, Published By **National Defence Academy And Austrian Ministry Of Defence And Sports**, Vienna, 213-260.

Simpson, A. W. Brian. (2001). Human Rights And The End Of Empire: Britain And The Genesis Of The European Convention, Oxford.

Sirkeci, İ., Ve Yüceşahin, M. (2014). Türkiye’de Göç Çalışmaları. **Göç Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ss: 1-10.

Sironi, A., Bauloz, C., & Emmanuel, M. (2019). Glossary On Migration. **Geneva: International Organization For Migration**.

T.C Kalkınma Bakanlığı (2014). Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018. Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.

Taşçı, F. (2009). Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç. **Kamu-İş Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 4. Ss. 177-204.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme Ve Kent Planlaması (Ed. Yıldız Sey). **Bilanço:98 75 Yılda Değişen Kent Ve Mimarlık** İçinde (Ss.1-24). İstanbul: İş Bankası Ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Tepeciklioğlu, A. O., Ve Tepeciklioğlu, E. E. (2015). Teoriden Pratiğe: Suriye Krizi Ve Uluslararası Toplum”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:70, No:1, Ss. 163-193.

Thorsen, D. E., & Lie, A. (2006). What İs Neoliberalism. Oslo, **University Of Oslo, Department Of Political Science**, Manuscript, 1-21.

Tokgöz, G. (2014). Göç Ve Kalkınma Üzerine Küresel Form. Topçu, E. (2017). Türkiye’deki Çocukların Eğitime Kazandırılma Süreci Geçici Eğitim Merkezleri (GEM). (Ed. Çoşkun Taştan Ve Ayşe Çolpan Kavuncu) **Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar İçinde** (Ss. 11-26). Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1.Baskı.

Toksöz, G., Erdoğan, S., & Kaşka, S. (2012). Türkiye’ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. **Iom Türkiye**.

Topcu, E., & Özbek, C. Uluslararası Göçte Geçici Koruma Politikasının Politika Transferi Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi: Almanya, Hollanda Ve Türkiye Örneği. **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 21(53), 855-886.

Tunç, A. (2017). Türkiye’de Göçün Yönetilmesi Sürecinde Afet Ve Acil Yönetim Bakanlığı’nın (AFAD) Rolü. **Göç Ve Kamu Yönetimi İçinde** (Ss. 165-219). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Elazığ.

Turan, D., Ve Çomaklı, Ş. E. (2017). Göçmenlerin Vergisel Boyutta Kayıp Ve Kaçakçılığa Etkileri. (Ed. Çoşkun Taştan Ve Ayşe Çolpan Kavuncu). **Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar İçinde** (Ss. 81-104). Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 1.Baskı.

Türk, G.D. (2016). Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşlarının Faaliyetlerine İlişkin Bir Değerlendirme. **Marmara İletişim Dergisi**, Sayı: 25, Ss. 145- 157.

Uçman, H., Ve Özmen, L.A. (2017). Türk Kamu Yönetimi’nde Göç Sorununa Kurumsal Çözüm Denemesi: Göç Ve Vatandaşlık İşleri Başkanlığı. **Göç Ve Kamu Yönetimi İçinde** (Ss. 209-219). Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Elazığ.

UNCHR (2008). **Birleşik Krallık Dışişleri Bakanlığı’nın Global Fırsatlar-Göç Fonu Desteği İle Gerçekleştirilen Proje**. “Çevrimiçi” <https://www.unhcr.org/tr/11168-birlesik-krallik-disisleri-bakanliginin-global-firsatlar-goc-fonu-destegi-ile-gerceklestirilen-proje.html> Erişim Tarihi: 22/06/2022

UNCHR (2009). **Güzel Sanatlar Fakülteleri Ve BMMYK Mültecilik Konularında Farkındalık Uyandırma Projesi**. “Çevrimiçi” <https://www.unhcr.org/tr/guzel-sanatlar-fakulteleri-ve-bmmyk-multecilik-konularinda-farkindalik-uyandirma-projesi> Erişim Tarihi: 22/06/2022

UNHCR, “Uluslararası Koruma Konusunda Rehber: Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Sözleşmesi 1a(2) Maddesi Ve/Ya 1967 Protokolü Kapsamında ‘Ülke İçinde Kaçış’ Ya Da ‘Yer Değiştirme Seçeneği’”, Ankara: **Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği**, 2003.

UNHCR, Vatansız Kişilerin Korunmasına İlişkin El Kitabı Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne Dair 1954 Sözleşmesi Kapsamında, Cenevre: **The Un Refugeeagency**, 2014.

Uzman, N., Ve Tösten, R. (2016). Suriyeli Akademisyenlerin Bakış Açısından Türkiye Suriye İlişkileri Ve Sığınmacıların Meselesi. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 24, Ss. 251-272.

Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen Ve Mülteci Deneyimi. **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 3. Ss. 65-89.

Vatandaş, S. (2016). Avrupa’ya Göçmen Akışı Ve Türkiye’de Göç Politikaları. **İlke İlim Kültür Eğitim Derneği**, Sayı: 3. Ss. 1-19.

Yıldız, K., Ünlü, Ü., Ve Sezer, M. (2014). Mülteci- Sığınmacı Cinnnetleri Ve Toplum, Her İnsanın Huzur İçinde, Kendi Evinde, Sevdiği İnsanların İçinde Ve Vatanında Ölme Hakkı Vardır”, **Kmü Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 1 Ss. 42-50.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri Ve Etkileri. Turkish Studies İnternational Periodical For The Languages, **Litarature And History Of Turkish Or Turkish Or Turkic**. Cilt: 9, Sayı:2. Ss. 1685-1705.

Yücel, A., İbrahim, K., & Gümüş, M. (2010). Küresel Ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi (Vol. 43). **International Strategic Research Organization (USAK)**.